

Kunnian varjossa kasvava toimijuus

maahanmuuttajataustaisten naisten tarinoita kunniaan
liittyvästä väkivallasta

Elisa Tuominen Y28133754

Pro gradu -tutkielma

40 op

Kevät 2025

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Tarja Orjasniemi

elehto(at)ulapland.fi

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kunnian varjossa kasvava toimijuus- Maahanmuuttajataustaisten naisten tarinoita kunniaan liittyvästä väkivallasta

Tekijä: Elisa Tuominen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma_x_ Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 101

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden, maahanmuuttajataustaisten naisten, joiden taustat liittyvät arabikulttuuriin tai islamin uskoon, toimijuutta. Tutkielmassa tarkastelen kunniaan liittyvän väkivallan erilaisia jäsennyksiä ja naisten kerronnallisesti tuottamaa kokemusta kunniaan liittyvän väkivallan ja toimijuuden yhteyksistä. Tarkastelen tutkielmassa toimijuutta toimijan ja rakenteen välisen suhteen, pienen toimijuuden, jaetun toimijuuden ja kasvavan toimijuuden käsitteiden kautta. Lisäksi tarkastelen aineistosta nousevia toimijuuden muutosta kuvaavia tyyppitarinoita.

Kyseessä on narratiivinen elämänkerrallinen tutkimus. Aineistoni koostuu 17 erimittaisesta ja eri tarkoitukseen tuotetusta tarinasta, joista on löydettävissä kunniaan liittyvän väkivallan kokemuksia. Tutkielmani analyysi on toteutettu teoriaohjaavasti, eli olen etsinyt toimijuuden erilaisista teoretisoinneista aineistossani esiin nousevia toimijuuden tarinallistuksia palvelevia viitekehyksiä. Etsin aineistosta teemoitellen ja narratiivisen analyysin keinoin vastauksia siihen, millaisia toimijuuden kuvauksia voidaan paikantaa kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajataustaisten naisten kertomuksista, millaisia merkityksiä naiset antavat omalle toimijuudelleen tarinoissaan ja millaisia toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä naiset nostavat esiin tarinoissaan.

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt kunnioittamaan naisten tapaa jäsentää ja kuvata toimijuuttaan, kokemuksiaan ja kunniaan liittyvän väkivallan ilmiötä. Tutkielmassani käy ilmi, miten jäsentymätön aihe kunniaan liittyvä väkivalta on paitsi suomalaisessa, myös kansainvälisessä keskustelussa. Tässä tutkielmassa tarkastelen kunniaan liittyvää väkivaltaa osana naisiin kohdistuvan väkivallan jatkumoa. Tutkielman perusteella kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneet maahanmuuttajataustaiset naiset ovat intersektionaalisessa asemassa, jossa heidän toimijuuden mahdollisuuksiinsa rajaavat rasistiset ja seksistiset stereotyyppit ja rakenteet. Tutkielmassani nousee esiin, miten erilaiset toimijuudet ja toimijuuden muutokset palvelevat kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneita naisia. Tutkielmassa nousee myös esiin erilaisia toimijuutta vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä, joita huomioon ottamalla voitaisiin edistää kunniaan liittyvän väkivallan torjumista ja maahanmuuttajataustaisten naisten asemaa palveluissa ja yhteiskunnassa ylipäätään.

Avainsanat: kunniaväkivalta, toimijuus, maahanmuuttajatausta, sukupuoli, intersektionaalisuus, narratiivinen tutkimus

_x_ Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	1
2.	Kunniaan liittyvä väkivalta intersektionaalisenä kysymyksenä	4
2.1.	Sukupuolistunut väkivalta	4
2.2.	Kunniakäsitykset ja yhteisöllinen väkivalta	7
2.3.	Kunniaan liittyvän väkivallan muodot	10
2.4.	Väkivallan kulttuuristaminen.....	14
3.	Ajassa ja paikassa rakentuva toimijuus	18
3.1.	Yksilö ja rakenne	18
3.2.	Moninainen toimijuus- arjen teoista valtaistumiseen	21
4.	Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	27
4.1.	Tutkimustehtävä.....	27
4.2.	Aineiston kerääminen.....	29
4.3.	Aineiston analyysi	36
4.4.	Tutkimuseettiset kysymykset	41
5.	Moninainen toimijuus naisten tarinoissa	45
5.1.	Pieni toimijuus	45
5.2.	Jaettu toimijuus	55
5.3.	Kasvava toimijuus	68
5.4.	Sankareita, uhreja ja kasvukertomuksia.....	80
6.	Yhteenvedo ja Pohdinta	87
	Lähteet.....	95

Kuvioluettelo

Kuvio 1	Naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan pyramidi	5
Kuvio 2	Toimintaa ohjaavat ominaisuudet Banduraa (2006) mukailleen	24
Taulukko 1	Inhimillisen toiminnan tasot ja ulottuvuudet	22
Taulukko 2	Aineiston koonnissa käytetyt hakusanat	30
Taulukko 3	Aineistoon valikoituneet tarinat	33–35
Taulukko 4	Toimijuuden tyypit	36–37
Taulukko 5	Aineiston analysointi teemoitellen ja narratiivisesti	39

1. Johdanto

Naisten asema ja oikeudet ovat universaalisti ajankohtainen keskustelun aihe yhä tänäkin päivänä. Tätä pro gradu -tutkielmaa kirjoittaessani Donald Trump on valittu Yhdysvaltain presidentiksi, ja USA:ssa on sittemmin alettu systemaattisesti heikentää paitsi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, myös naisten asemaa (ks. Sulasma 2024). Suomessa poliisin yksikkö, joka vastaa nuoriso- ja yhteisöväkivallan sekä kunniaan liittyvän väkivallan ennaltaehkäisystä, on päätetty lopettaa (Happonen 2025). Afganistanissa on otettu käyttöön laki, joka estää naisia puhumasta toisilleen julkisella paikalla (Osipova 2024), ja Suomessa maahanmuuttovastaisen hallituspuolueen aloitteesta käydään keskustelua huntukiellosta (ks. Nykänen 2025). Naisten oikeudet ja vapaus eivät näyttäyty pysyvänä rakenteena, joka yhteiskunnassa joko on tai ei ole, vaan ennemminkin jatkuvana neuvottelun tilana, jossa rotu, luokka ja sukupuoli sekä tosiasiallinen ja diskursiivinen vallankäyttö kietoutuvat toisiinsa. Tästä syystä sukupuolistuneen sorron ja väkivallan tarkasteleminen ainoastaan kulttuurisina erityiskysymyksinä ei anna meille kokonaiskuvaa siitä, mistä kaikesta kunniaan liittyvässä väkivallassa on kyse. Tässä pro gradu -tutkielmassa haluan antaa äänen aiheen kokemusasiantuntijoille, naisille, jotka ovat kokeneet kunniaan liittyvää väkivaltaa ja halunneet kertoa tarinansa.

Pro gradu -tutkielmani käsittelee maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksia kunniaan liittyvästä väkivallasta ja omasta toimijuudestaan kunnian varjostamassa arjessa ja sen jälkeisessä elämässä. Pro gradu -tutkielmani aihe sai alkunsa alun perin tutkivan sosiaalityön kurssilla, jolloin tutustuin silpomiseen globaalina sukupuolistuneen väkivallan muotona. Jatkoisin aiheen parissa kandidaatin työhön, jonka aiheena oli tyttöjen silpominen lastensuojelullisena kysymyksenä. Olen jo pidempään ollut kiinnostunut vähemmistöihin kuuluvien naisten asemasta länsimaisessa yhteiskunnassa. Aihepiiriin minua ovat innoittaneet pitkäaikainen kiinnostukseni kolonialistisiin ja postkolonialistisiin ilmiöihin sekä kaunokirjalliset teokset kuten Waris Dirien *Aavikon kukka* (1998), Koko Hubaran *Ruskeat tytöt* (2017) sekä Ujuni Ahmedin kirja ja näytelmä *Tytöille, jotka ajattelevat olevansa yksin* (2022).

Kandidaatin työtä tehdessäni jäin pohtimaan paljon kunniaan liittyvän väkivallan käsitettä ja kunniaan liittyvän väkivallan tutkimusta. Kunniaan liittyvää väkivaltaa tarkastellaan Suomessa usein kulttuurisena ilmiönä, joka on suomalaiseseen kulttuuriin kuulumatonta ja vierasta. Lindmanin teos (2015) *Väkivaltakulttuurin perintö* poikkeaa tästä diskurssista linkittäen kunniaan liittyvän väkivallan osaksi universaalia ilmiötä: patriarkaalista valtarakennetta. Myös Holm (2009, 145–147) nostaa esiin, ettei tarvitse mennä kovin kauas taaksepäin omassa historiassamme, kun tilanne kunniaan liittyvän väkivallan ja naisen alistaisen aseman suhteen on ollut aivan toisenlainen kuin tänä päivänä. Kunniaan liittyvän väkivallan käsitteen määrittelyn lisäksi kiinnitin huomiota siihen, miten maahanmuuttajataustaisten naisten omat näkemykset aiheesta valitettavan usein loistavat poissaolollaan aihetta käsiteltäessä. Honkasalon (2011, 249–268) mukaan maahanmuuttajataustaiset naiset nähdään usein uhrin roolissa, ikään kuin vastakohtana länsimaiselle, vapaalle, tasa-arvoiselle naiselle. Samaan aikaan kun tutkimus ja teoria tunnistavat maahanmuuttajataustaisten naisten toiseutetun aseman, on tutkimus valitettavan vähän perehtynyt juuri heidän näkökulmaansa ilmiöstä.

Vaikka kunniaan liittyviä rikoksia tehdään kaikkialla maailmassa monissa eri kulttuurisissa ja uskonnollisissa konteksteissa, termi liitetään yleensä arabikulttuuriin ja islamin uskoon (Standish 2014, 113). Tutkimukseni aineisto mukailee tätä totuttua termin käyttöä, vaikka tulenkin myöhemmin kyseenalaistamaan kunniaan liittyvän väkivallan länsimaista kategorisointia. Tarkastelen työssäni maahanmuuttajataustaisten naisten tarinoita, joiden taustat ja kulttuuriset kontekstit liittyvät arabikulttuuriin tai islamin uskoon. Tarkasteluni ulkopuolelle jäävät siten kaikki muut maahanmuuttajataustaisten naisten tarinat, joissa mahdollisesti myös esiintyy kunniaan liittyväksi väkivallaksi tunnistettavia väkivallan kokemuksia.

Olen valinnut käyttää tutkielmassani termiä ”kunniaan liittyvä väkivalta” ehkä totutumman ”kunniaväkivalta”-termin sijaan. Kunniaan liittyvän väkivallan termi ei sekään ole ongelmaton, mutta nähdäkseni paras mahdollinen tällä hetkellä käytössä oleva termi. Tämä valinta mukailee Tuuli Hongin vuonna 2020 valmistuneen väitöskirjan *Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema* diskurssia ja kuvaa nähdäkseni itse ilmiötä eettisemmin. Väkivaltaa ei tulisi koskaan nähdä kunniakkaana tekona, vaikka yhteisön kunniakäsitykset toimivatkin yhtenä väkivaltaa selittävänä tekijänä kunniaan liittyvässä väkivallassa. Toisena keskeisenä käsitteenä tutkielmassani näyttäytyy

”toimijuus”. Toimijuuden määritelmiä ja teorioita on lukuisia, ja olen valinnut työssäni esitellä ja hyödyntää niitä, jotka nähdäkseni parhaiten soveltuvat aineistoni analysointiin.

Aineistooni kuuluu yhteensä 17 julkaistua tarinaa. Aineistoni sisältää kaunokirjallisia teoksia, artikkeleita ja haastatteluja. Olen toteuttanut aineiston analyysin narratiivisena analyysinä sekä teemoitellen aineistoa. Tarkastelen analyysissäni tarinoissa esiintyviä toimijuuden eri ilmentymiä sekä toimijuuden tarinallistamisen tapoja ja kulttuurisia tyyppitarinoita. Kuljetan analyysiosion tekstiä eteenpäin erityisesti kahden naisen elämän kertoja hyödyntäen, muiden tarinoiden toimiessa tärkeänä vuoropuhelullisena peilinä sekä vahvistaen ja laajentaen, mutta myös haastaen näiden naisten kerrontaa toimijuudesta ja kunniakontrollin varjostamasta arjesta. Esittelen toisessa ja kolmannessa luvussa kunniaan liittyvän väkivallan ja toimijuuden jäsennyksiä. Neljännessä luvussa kuvailen tutkielman teon eri vaiheita, aineistoani ja analyysin toteuttamista sekä eettisiä kysymyksiä, joita tutkielmaani liittyy. Viidennessä osiossa käsittelen tutkielmani keskeiset tulokset. Viimeinen luku kokoaa yhteen keskeisiä havaintojani sekä pohdintoja ja näkemyksiäni tarpeellisista jatkotutkimuksista aiheeseeni liittyen.

2. Kunniaan liittyvä väkivalta intersektionaalisenä kysymyksenä

2.1. Sukupuolistunut väkivalta

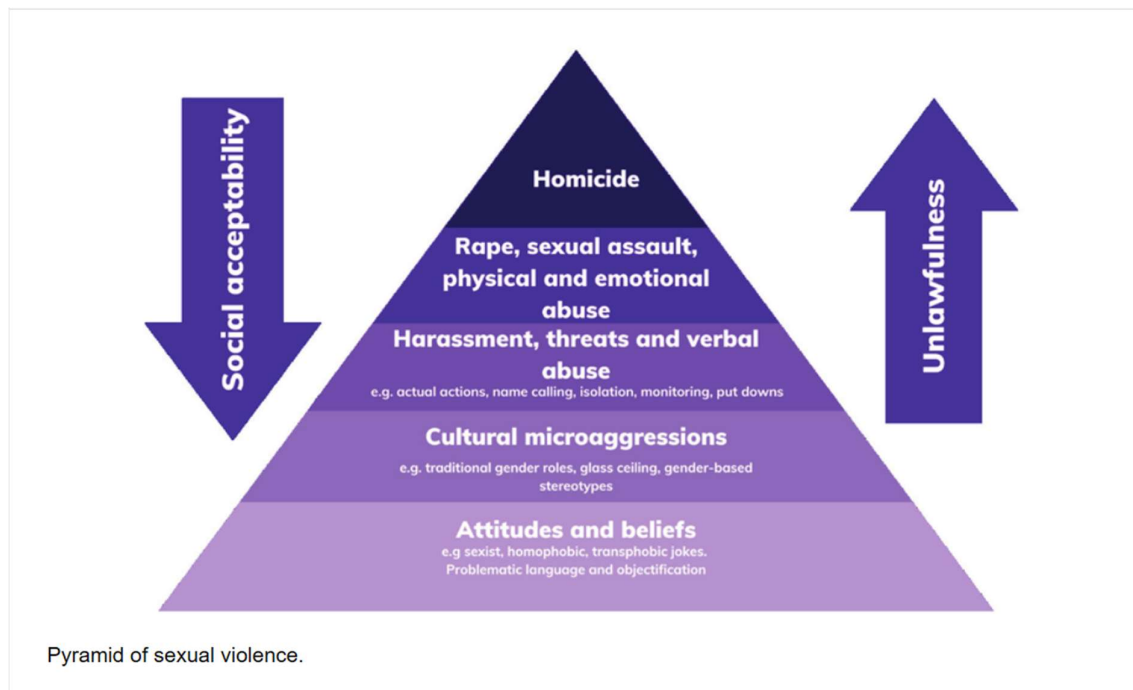
Väkivalta on moniulotteinen ilmiö. Väkivalta tapahtuu aina jossakin aikaan ja paikkaan sijoittuvassa rakenteellisessa kontekstissa (Husso ym. 2021). Vallitsevat kulttuuriset tavat ja uskomukset, yhteiskunnalliset rakenteet ja diskurssit voivat mahdollistaa ja jopa kannustaa tiettyjen väkivaltailmiöiden esiintymistä, muovata väkivallan muotojen ilmentymistä sekä vaikuttaa väkivallan tunnistamiseen ja torjumiseen. Kunniaan liittyvä väkivalta tulisi tarkastella intersektionaalisenä ilmiönä. Karkulehdon ym. (2012) mukaan intersektionaalisisessa tarkastelussa tiedostetaan väkivallan ja sarron syntymekanismia, joissa eriarvoisuutta tuottavat rakenteet kietoutuvat toisiinsa. Erilaisten kategorisointien kautta rakennetut toiseutta tuottavat identiteetit, kuten sukupuoli, rotu, luokka ja etnisyys, vaikuttavat kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön rakentumiseen ja siihen puuttumiseen (Karkulehto ym. 2012, 17, 19–20).

Kunniaan liittyvää väkivaltaa voidaan tarkastella erilaisten väkivallan tasojen kautta. Kunniaan liittyvä väkivalta aktualisoituu usein läheisten välisessä kanssakäymisessä, kuten esimerkiksi aviomiehen, äidin tai veljen naiseen kohdistamana väkivaltana. Sitä voidaan siis tarkastella yhtenä lähisuhdeväkivallan ilmentymänä. Kunniaan liittyvä väkivalta on myös vahvasti sukupuolistunut ilmiö, joka koskettaa naisia ja miehiä eri tavoin. Kunniaan liittyvä väkivalta, kuten esimerkiksi pakkoavioliitot ja silpominen, on osa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa eli väkivaltaa, jota naiset kohtaavat juuri sukupuolensa takia. Kunniaan liittyvää väkivaltaa voidaan tarkastella myös niiden rakenteiden kautta, jotka yhteiskunnassamme mahdollistavat kunniaan liittyvän ja ylipäättään sukupuolistuneen väkivallan jatkumisen. Tällaisessa tarkastelussa kunniaan liittyvä väkivalta liittyy osaksi naisiin kohdistuvan väkivallan jatkumoa, joka on universaali ilmiö (Rendic 2022, 20–25).

Tässä tutkielmassa tarkastelen kunniaan liittyvää väkivaltaa patriarkaalisen väkivaltakulttuurin ja sukupuolistuneen lähisuhdeväkivallan yhtenä ilmenemismuotona. Vaikka uhritutkimusten mukaan miehet ja naiset kohtaavat Suomessa vamma aiheuttavaa väkivaltaa keskimäärin yhtä paljon (Ronkainen 2008, 392), on väkivalta

kuitenkin sukupuolistunut ilmiö. Sukupuolistuneella väkivallalla tarkoitetaan erilaisia väkivallan muotoja ja mikroaggressioita, joita kohdistetaan uhriin hänen sukupuolensa vuoksi. Naisiin kohdistuva väkivalta voidaan nähdä vihan ja väkivallan jatkumona. Naisten ja miesten kohtaama väkivalta ilmenee monilta osin eri tavoin (Bradley 2011, 41–42). Naisten kohtaama väkivalta on usein lähisuhteissa miehen naiseen kohdistamaa väkivaltaa, kun taas miehet kohtaavat tyypillisemmin väkivaltaa kadulla tai pienissä miesryhmissä. Väkivallan tekijöistä valtaosa on miehiä (Keskinen 2010, 244).

Sukupuolta voidaan pitää yhtenä niistä kulttuurisista kategorisoinneista, jotka luovat ja ylläpitävät hierarkkisia rakenteita vastakkainasettelulla. Mies-sukupuoli asetetaan tässä kategorisoinnissa normiksi ja naissukupuoli poikkeukseksi tästä normista ja siten hierarkiassa alempiarvoiseksi (Rojola 1996, 161). Sukupuolistunut, naisiin kohdistuva väkivalta on rakenteellista väkivaltaa, joka ei ilmene pelkästään yksittäisinä raakoina väkivallan tekoina, vaan nivoutuu kulttuurisiin ja institutionaalisiin käytäntöihin ja kategorisointeihin.

Kuvio 1 naisiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan pyramidi (Walker ym. 2023, 131)

Kuvio 1 osoittaa, kuinka vakavampien väkivallantekojen, kuten murha (homicide), raiskaus (rape), seksuaalinen väkivalta (sexual assault) sekä fyysinen ja henkinen väkivalta (physical and emotional abuse), pohjaavat kulttuurisiin rakenteisiin ja käytäntöihin. Asenteet ja uskomukset (attitudes and beliefs), kuten seksistiset (sexist), homofobiset (homophobic) tai transfobiset (transphobic) viisit ja toiseuttava kielenkäyttö (problematic language and objectification), luovat ilmapiirin, joka mahdollistaa kulttuurin sisäisten mikroaggressioiden (cultural microaggressions) syntymisen. Näitä mikroaggressioita ovat muun muassa konservatiiviset sukupuoliroolit (traditional gender roles), stereotypiat (gender-based stereotypes) ja niin sanotut lasikatot (glass ceilings), eli rakenteelliset näkymättömät esteet, jotka estävät naisia ja vähemmistöihin kuuluvia saavuttamasta tiettyjä yhteiskunnallisia asemia.

Mikroaggressioista seuraavana askelmana ovat varsinaiset aggressiiviset teot, kuten ahdistelu (harassment), uhkailu (threats) ja sanallinen väkivalta (verbal abuse). Nämä voivat ilmetä muun muassa nimittelynä (name calling), eristämisenä (isolation), monitorointina (monitoring) ja vähättelynä (put downs). Mitä korkeammalle pyramidissa noustaan, sitä laittomammaksi (unlawfulness) ja samalla helpommin tunnistettavaksi väkivalta käy. Vastakkaisesti väkivallan sosiaalinen hyväksyttävyyys (social acceptability) kasvaa, mitä matalammalla pyramidia ollaan.

Tutkimukset viittaavat siihen, että yhteiskunnassa ja yhteisöissä vallitsevat sukupuolten epätasa-arvoon liittyvät ongelmalliset asenteet ja uskomukset voivat pahimmillaan kärjistyä yksilöiden suorittamaksi väkivallaksi, mikäli niitä ei haasteta. Tämä voi johtaa sosiaalisiin ja kulttuurisiin normeihin, joissa seksismi on hiljaisesti hyväksyttyä ja yleistä (Walker ym. 2023, 130–131). Sivustakatsojien rooli voikin olla merkittävä sukupuolittuneen väkivallan jatkumossa, sillä he voivat hiljaisuudellaan mahdollistaa toiminnan jatkumisen. Sivustakatsojien tiedon lisääntymisellä ja asennekasvatuksella on todettu olevan vaikutusta haitallisten sukupuolinormien esiintymiseen (Walker ym. 2023, 130–131).

Lähisuhdeväkivalta on läheisissä ihmissuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa, jossa uhri ja tekijä tuntevat toisensa. Lähisuhdeväkivalta on vahvasti sukupuolistunut ilmiö, jossa tekijä on useimmiten mies ja uhri nainen (Keskinen 2010). Muista Pohjoismaista poiketen Suomessa lähisuhdeväkivaltaa tarkasteltiin ennen 2000-lukua pitkälti sukupuolineutraalisti perheen hyvinvoinnin näkökulmasta. Siihen asti keskustelu

lähisuhdeväkivallasta keskittyi lähinnä perheväkivallan tarkasteluun lasten hyvinvoinnin näkökulmasta. Suomi onkin aloittanut sukupuolistuneen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumistyön muihin Pohjoismaihin verraten myöhään.

Myös monikulttuurisuuden huomioiminen lähisuhdeväkivallan tutkimuksessa on, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta, ollut muihin Euroopan maihin verrattuna vähäisempää (Virkki & Lehtikangas 2014, 119–121). Suomalaisen palvelurakenteen voidaan siis perustellusti väittää sisältävän aukkoja ja puutteita, mitä tulee naisiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan torjumiseen. Hong (2020) tulee myös väitöskirjassaan lopputulemaan, ettei suomalainen oikeusjärjestelmä kykene torjumaan kunniaan liittyvää väkivaltaa riittävästi tai varmistamaan uhrien oikeusturvaa. Esimerkiksi pakkoavioliittojen torjuminen on suomalaisen lainsäädännön puitteissa ollut hyvin hankalaa vuoteen 2024 saakka, sillä pakkoavioliitolle ei ollut olemassa omaa rikosnimikettä ja Suomen oikeusjärjestelmä ei tunnistanut pakkoavioliittoja erillisenä väkivallan muotona (Rendic 2022, 20–25).

2.2. Kunniakäsitykset ja yhteisöllinen väkivalta

Kunniaan liittyvä väkivalta on paitsi sukupuolistunutta väkivaltaa, myös yhteisöllistä väkivaltaa. Normatiivisia käsityksiä kunniaista esiintyy kaikissa ihmisyyhteisöissä. Kunniakäsitykset itsessään eivät johda automaattisesti kunniakontrolliin, kunniaan liittyvään väkivaltaan tai kunniakonflikteihin (Lindman 2022). Kunniaan liittyvästä väkivallasta keskusteltaessa vallitsee kaksi toisiaan haastavaa, mutta myös täydentävää diskurssia. Kunniaan liittyvä väkivalta voidaan nähdä joko kulttuurisena ilmiönä tai universaalisti suljetuissa yhteisöissä ilmenevänä käytäntönä, joka kuvastaa yhteisön patriarkaalista valtarakennetta ja sukupuolten välistä epätasa-arvoa (Hong 2020, 99).

Kunniaan liittyvässä väkivallassa keskeistä on kontrolloiva yhteisöllisyys (Lindman 2022). Yhteisöllisessä väkivallassa ei aina ole selkeitä yksittäisiä tekoja tai tekijöitä. Väkivalta tapahtuu suljettujen yhteisöjen sisällä ja on jatkumo erilaisista uhrin arkeen limittyvistä

väkivallan ja sen uhan kokemuksista. Yhteisöissä väkivalta nähdään oikeutettuna tapana puolustaa yhteisön käyttäytymissääntöjen turvaamista, ja ainakin osa yhteisöstä hyväksyy väkivallan käytön. Väkivalta on toistuvaa ja kohdistuu useisiin yhteisön jäseniin useiden eri yhteisön jäsenten toimesta (Hong 2020, 21–25, 99–100).

Vallitsevat kunniakäsitteet toimivat yhteisöjen koheesion luojina ja erottelevat ”meitä” ja ”muita”. Samalla ne muokkaavat yksilöiden käsitystä itsestään. Myös väkivalta voi toimia yhteisöjen yhtenäisyyden ylläpitäjänä. Kunnia ja maskuliinisuus linkittyvät yhteen, ja kautta historian väkivalta on toiminut välineenä suojata maskuliinista ylpeyttä ja kunniaa häpeältä (Walker 2022, 378). Yhteisöissä, joissa ilmenee kunniaan liittyvää väkivaltaa, kunnian käsite on pitkälti sidoksissa sukupuolirooliodotuksiin. Miesten ja naisten tulee käyttäytyä heille asetettujen rooliodotusten mukaan. Yksilön ja perheen kunnia nivoutuvat toisiinsa, ja sukupuoliroolien mukainen käytös tuo kunniaa siinä missä normeista poikkeaminen tuottaa häpeää. Perheen miesten tehtäväksi usein katsotaan perheen kunnian suojeleminen (Sandberg & Janssen 2018).

Vaikka kunniaan liittyvä väkivalta liittyy selvästi yhteisöihin ja yhteisöjen kollektiiviseen etuun, kaikki yhteisön jäsenet eivät välttämättä hyväksy yhteisössä tapahtuvaa kunniaan liittyvää väkivaltaa (Lindman 2015). Yhteisöt eivät myöskään ole muusta yhteiskunnasta irrallisia saaria, vaan vaihdantaa ja vaikutteiden omaksumista, niin kutsuttua ”neuvottelua”, tapahtuu kulttuurien ja yhteisöjen välillä jatkuvasti (Huttunen ym. 2005, 21–36). Esimerkiksi tyttöjen sukuelinten silpominen on huomattavasti harvinaisempaa toisen polven maahanmuuttajien kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajien keskuudessa (Koukkula & Klementti 2021, 9). Tästä voidaan päätellä, että akkulturaatiolla eli valtakulttuuriin sopeutumisella on vaikutuksia ainakin joihinkin kunniaan liittyvien käytäntöjen ylläpitämiseen yhteisöissä.

Kunniaan liittyvä väkivalta on osa patriarkaalista valtarakennetta, jossa naiselle ja miehelle on sukupuoleen perustuen annettu erilaiset normi- ja rooliodotukset yhteisössä (Hong 2020, 21). Kunniaan liittyvä väkivalta ja sen uhka näyttäytyvät patriarkaalisen naisen kontrolloimisen ja alistamisen välineenä. Erilaiset patriarkaaliset valtarakenteet puolestaan ovat kulttuurista riippumattomia yhteisöjen rakenteisiin nivoutuvaa vallankäyttöä. Naiset ja tytöt eivät kuitenkaan ole kunniaan liittyvän väkivallan ainoita uhreja, vaan myös miehet voivat päätyä yhteisöissä kunniaan liittyvän väkivallan kohteiksi. Naiset voivat myös toimia tekijöinä tai avustajina kunniaan

liittyvissä konflikteissa. Miehet voivat esimerkiksi joutua painostetuiksi väkivallan tekoihin perheen kunnian palauttamiseksi. Avioliiton ulkopuoliset suhteet ja homoseksuaalisuus voivat myös johtaa tilanteisiin, joissa mieheen kohdistetaan kunniaan liittyvää väkivaltaa (Sandberg & Janssen 2018). Kunniaan liittyvässä väkivallassa on usein kyse yksilön kontrolloinnista yhteisön edun tavoittelun nimissä. Naisen siveys ja alistuvuus miehelle katsotaan kunniaa tuottavaksi, kun taas naisen seksuaalisuus ja vapaus häpeäksi. Kollektiivisessa kulttuurissa yksilön etu katsotaan alistaiseksi yhteisön edulle, jolloin häpeää tuottanut yksilö voidaan ”uhrata” perheen tai yhteisön kunnian nimissä (Lindman 2015). Husseinin (2014) haastattelemista kunniamurhan tekijöistä ja uhrien läheisistä moni kuvaa kunnian varjolla tehtyjä murhia jonkin sairaan tai pilaantuneen osan poistamisena muuten terveestä entiteetistä. Kunnian käsityksiin perustuva väkivalta nähdään siis ikään kuin ikävänä, mutta pakollisena uhrauksena laajemman edun nimissä:

”Jos joukossa on yksi mätä omena, pidätkö sen vai heitätkö pois? Minä heitin pois.” – siskonsa murhannut Sarhan (Husseini 2014, 21)

Suomessa, länsimaisessa liberaalissa kontekstissa toisen kulttuurin kunnia käsityksiin pohjaava väkivalta näyttää itsestään selvästi väärältä ja tuomittavalta käytännöltä. Uhrien on usein myös vaikea saada apua tästä syystä. Viranomaiset eivät aina ymmärrä kunniankulttuurista irtautumisen naiselle aiheuttamaa uhkaa (Lindman 2015). Esimerkiksi Ruotsissa kurditaustainen Fadime Sahindal tuli lopulta isänsä murhaamaksi, vaikka oli puhunut tilanteestaan avoimesti ja ollut monesti poliisiin yhteydessä. Poliisi ei ollut kuitenkaan kyennyt suojelemaan Fadimeä olemassa olevin keinoin ja käytännöin (Husseini 2014, 200–220). Vaikka kunniaan liittyvä väkivalta siis asettuikin osaksi patriarkaalisen väkivallan jatkumoa, on sen kulttuuristen elementtien tunnistaminen oleellista ilmiön vastaisessa työssä. Kunniaan liittyvä väkivalta on yhteisöllistä väkivaltaa, ja yhteisöissä sille annetut oikeudet pohjaavat monilta osin yhteisön sisäiseen kulttuuriseen tietoon.

Kunniaan liittyvä väkivalta on suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tieteen teossa melko tuore ja jäsentymätön aihe. Tällä hetkellä suomalainen lainsäädäntö ja palvelurakenteet eivät kykene turvaamaan kunniaan liittyvän väkivallan uhrien oikeudellista asemaa. Suomalainen oikeusajattelu pohjaa pitkälti käsitykseen yksilöstä autonomisena toimijana, kun taas kunniaan liittyvässä väkivallassa patriarkaalinen

yhteisö usein toteuttaa väkivaltaista kunnian kontrollointia monen toimijan voimin. Yksittäisen väkivallan teon tehnyt jäsen on osa tätä ketjua (Hong 2020, 8; 21–22; 100–106).

Käsitykset kunniaista ja väkivallasta ovat aikaan, paikkaan ja kulttuuriin sidottua kulttuurista tietoa. Siinä missä suomalaiselle viranomaiselle kunniaan liittyvän väkivallan teot, kuten silpominen, pakkoavioliitot tai taloudellisen toimeentulon estäminen, näyttävät ilmeisinä väkivallan muotoina, ei kunniakontrollissa kasvanut henkilö näe näitä välttämättä väkivaltana lainkaan, vaan jopa normaalina tapana toimia ihmisyhteisöissä ja perheissä (Tawasoli & Lindman 2022; Lindman 2022; THL 2022). Väkivaltaa kokevalla ei näin ollen aina ole edes sanoja kokemuksilleen. Kulttuurit eivät kuitenkaan ole stabiileja toisistaan irrallisia entiteettejä, vaan niille on tyypillistä jatkuva muutos ja vaikutteiden omaksuminen muista kulttuureista (Huttunen ym. 2005, 21–36). Kulttuuriset asenteet ja näkemykset voivat myös muuttua tiedon lisääntyessä (Lindman 2022). Esimerkiksi lasten kuritusväkivaltaa pidettiin vielä pitkälle 1900-luvun lopulle hyväksyttävänä tapana kasvattaa lapsia. Asenteet ja lainsäädäntö ovat kuitenkin 1990-luvulla ottaneet isoja harppauksia asian suhteen, ja nykyisin lapsen pahoinpitelyä ei pidetä hyvänä vanhemmuutena. Sen sijaan esimerkiksi poliisin käyttämät voimakeinot rajataan yhä perinteisen väkivallan tarkastelun ulkopuolelle. Suhtautuminen väkivaltaan näyttää nykyin aikaan ja paikkaan sidottuna sopimuksena, jota voimme yhdessä muuttaa.

2.3. Kunniaan liittyvän väkivallan muodot

Kunniaan liittyvän väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodot ovat monilta osin yhteneviä. Lähisuhdeväkivallan yleisiä ilmenemismuotoja ovat fyysinen väkivalta, henkinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, vainoaminen ja hengellinen väkivalta. Näiden lisäksi kunniaan liittyvällä väkivallalla on omia erityisiä ilmenemismuotojaan, joita ovat niin kutsutut kunniamurhat, kunniaan liittyvän väkivallan tekoihin painostaminen, pakkoavioliitot ja silpominen.

Pakkoavioliitto

Pakkoavioliitolle ei ole tarkkaa vakiintunutta määritelmää. Kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa pakkoavioliitto on nähty ihmisoikeusloukkauksena ja väkivallan muotona. Pakkoavioliitolla tarkoitetaan ilman osapuolten suostumusta solmittua liittoa, jonka osapuolet eivät ole voineet tehdä valintaa avioitumisestaan ilman tosiasiallista pelkoa väkivallan uhasta (Rendic 2022). Pakkoavioliitto voi myös olla suhde tai avioliitto, josta uhri ei pääse eroamaan. Avioeroprosessi voi olla traumaattinen ja uhkaava kokemus, eikä yhteisö välttämättä tunnusta suomalaisen viranomaisen myöntämää avioeroa (THL 2022). Pakkoavioliitot voivat lisäksi olla lapsiavioliittoja, joissa alaikäiset tytöt viedään ulkomaille naitettaviksi (MOT 2024). Pakkoavioliitoista ja niiden kumoamisesta on kirjattu avioliittolakiin (234/1929, luku 6, 27 §) 23.3.2023. Pakkoavioliitot on 1.1.2025 alkaen kriminalisoitu ja kirjattu rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 § yhdeksi ihmiskaupan muodoksi.

Tyttöjen ja naisten silpominen

Silpomisella tarkoitetaan muista kuin lääketieteellisistä syistä tehtävää ulkoisten sukuelinten kokonaan tai osittain poistamista tai ulkoisten sukuelinten vahingoittamista muilla tavoin. Silpominen suoritetaan tyypillisimmin 4–10-vuotiaille tytöille. Silpomisista tehdään jonkin verran myös tätä nuoremmille ja vanhemmille lapsille sekä täysi-ikäisille naisille esimerkiksi ennen avioitumista tai synnytystä tai synnytyksen jälkeen (Tiilikainen 2011, 10). Silpominen aiheuttaa uhreille monia fyysisiä ja psyykkisiä terveyshaittoja ja riskejä akuuteista infektioista posttraumaattiseen stressiin ja synnytyskomplikaatioihin (Koukkula & Klementti 2021, 43). Osassa yhteisöistä, joissa esiintyy kunniakäsityksiin perustuvaa väkivaltaa, esiintyy myös silpomisista. Näissä yhteisöissä silpomisperinnettä on perusteltu muun muassa tyttöjen siveyden ja perheen kunnian varjelemisella (Mölsä 2004, 4). Silpominen voidaan nähdä takeena koskemattomuudesta tai sillä voidaan pyrkiä lisäämään naisen avioitumismahdollisuuksia. Yhteisöissä, joissa silpominen on normi, voivat vanhemmat pitää silpomista välttämättömänä toimenpiteenä tyttäriensä tulevaisuuden, erityisesti avioliiton takaamiseksi (Kyllönen-Saarnio & Nurmi 2005, 38; Pashaei ym. 2016). Silpominen on yleensä naisten toisille naisille suorittamaa väkivaltaa (Mölsä 2004, 3–12). Tyttöjen silpominen on kirjattu erillisenä rikoksena rikoslakiin 1.1.2025 alkaen (Laki rikoslain muuttamisesta 923/2024, luku 21, 6 §).

Henkinen väkivalta ja pakottava kontrolli

Fyysinen väkivalta ja kunniaan liittyvä väkivalta sisältävät aina myös henkistä väkivaltaa. Henkisessä väkivallassa keskeistä on alistaminen, nöyryyttäminen ja kontrollointi. Henkisellä väkivallalla pyritään uhrin psyykkisen hyvinvoinnin vahingoittamiseen esimerkiksi uhkailemalla tai eristämällä (THL 2022). Sosiaalisen kontrollin tarkoituksena on vaikuttaa yhteisön jäsenen toimintaan ja valintoihin (Lindman 2022). Kontrollointia voi olla esimerkiksi tytön pakottaminen uhkailemalla ja syyllistämällä pukeutumaan tietyllä tavalla.

Vainoaminen ja yllirajainen uhka

Vainoaminen tarkoittaa uhrin seuraamista, tarkkailua ja uhkailua siten, että tavoitteena on hallita, pelotella ja aiheuttaa stressiä (THL 2022a). Se voi ulkopuolisista näyttää harmittomalta yhteydenpidolta, mutta todellisuudessa sillä tähdätään uhrin ahdisteluun esimerkiksi jatkuvilla viesteillä tai puheluilla (Nikupeteri 2017). Maahanmuuttajataustaisten naisten kohdalla perhe ja yhteisö voivat sijaita hajallaan eri maissa. Digitalisaation avulla yhteisön jäsenet voivat etäältäkin tarkkailla, vainota ja mustamaalata uhria sosiaalisen median ja muiden digitaalisten kanavien kautta (Tawasoli & Lindman 2022).

Fyysinen väkivalta

Fyysinen väkivalta on pahoinpitelyn tunnusmerkit täyttävää fyysistä vallan ja voiman käyttöä, kuten esimerkiksi lyöminen, töniminen tai väkisin kiinnipitäminen ja liikkumisen estäminen. Kunniaan liittyvää fyysistä väkivaltaa ovat myös uhrin ulkonäön häpäisy, kuten tuhriminen tai hiusten leikkaaminen (THL 2022).

Seksuaalinen väkivalta

Kunniaan liittyvä väkivalta on sukupuolittunutta väkivaltaa, joka pohjaa konservatiivisiin sukupuolinormeihin (Lindman 2022). Kunniaan liittyvässä väkivallassa etenkin naisen seksuaalisuuden kontrollointi on keskeinen motiivi väkivallan käytölle. Naiseutta ja neitsyyttä koskevat asenteet voivat olla hyvin konservatiivisia ja naisen seksuaalisuuteen suhtautuminen kontrolloivaa. Seksuaalinen väkivalta voi tällöin ilmetä esimerkiksi neitsyttutkimuksiin pakottamisena tai häyönä tapahtuvina raiskauksina, joiden aikana on tarkoitus todentaa uhrin neitsyys immenkalvon repeämisestä oletetusti johtuvalla verenvuodolla (THL 2022).

Kunniamurha

Niin kutsuttu kunniamurha on teko, jossa saman perheen tai yhteisön jäsenet surmaavat oman yhteisönsä jäsenen palauttaakseen perheen tai yhteisön maineen. Usein useimmat perheen- tai yhteisönjäsenet toimivat yhdessä murhan toteuttamiseksi (Husseini 2014).

Hengellinen ja uskonnollinen väkivalta

Hengellisellä väkivallalla tarkoitetaan uskonnollisen yhteisön sisäistä väkivaltaa, kun taas uskonnollista väkivaltaa harjoitetaan uskonnollisen ryhmän ulkopuolisia kohtaan uskonnollisin perustein. Hengellinen väkivalta pyrkii lannistamaan yksilön henkilökohtaiset uskonnolliset ja elämäkatsomukselliset valinnat. Uhria voidaan painostaa ja pelotella erilaisilla uskonnollisilla seuraamuksilla (Rendic 2022, 175).

Taloudellinen väkivalta

Taloudellisella väkivallalla tarkoitetaan, usein jopa ihmiskauppaa muistuttavaa, uhrin taloudellisen itsemääräämisoikeuden viemistä ja itsenäisen toimeentulon ja selviytymisen estämistä. Taloudellinen väkivalta voi olla myös kiristämistä, heitteillejätöllä uhkaamista ja toisen omaisuuden tuhoamista (THL 2022). Uhrilta voidaan esimerkiksi viedä kaikki hänen tienaamansa rahat tai hänet voidaan pakottaa työskentelemään palkatta

Kunniaan liittyvä väkivalta vaikuttaa lukuisin eri tavoin kunniakontrollin keskellä elävän naisen arkeen, terveyteen ja tulevaisuuteen. Oman itsen tukahduttaminen ja normeihin sekä väkivaltaan alistuminen voivat aiheuttaa uhreille mielenterveyden haasteita ja oman hyvinvoinnin heikkenemistä (Lindman 2022). Perheen ja yhteisön sekä pohjoismaisen yhteiskunnan arvojen ja normien välinen ristiriita voi asettaa tytöt hankalaan asemaan kahden kulttuurin välissä. Kodin ja yhteisön määräysten rikkominen voi altistaa heidät väkivallan ja yhteisön hyljeksinnän uhalle, kun taas näiden tiukkojen sääntöjen noudattaminen saattaa eristää heidät laajemmasta yhteiskunnasta sekä rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan koulutukseen ja työelämään (Kyllönen & Nurmi 2005, 33–34).

2.4. Väkivallan kulttuuristaminen

Kulttuuristamisella tarkoitetaan puhetapoja, joissa kulttuurit nähdään toisistaan irrallisina ja vastakkaisina. Kulttuuristava puhe erottaa ilmiöt ympäröivästä yhteiskunnasta ja paikantaa ne yksittäisten kulttuurivähemmistöjen sisäisiksi (Keskinen 2012, 296–297). Vaikka naisiin kohdistuvan väkivallan ja sukupuolistuneen väkivallan on todettu olevan universaaleja ilmiöitä, kunniaan liittyvää väkivaltaa tarkastellaan usein yhä etnisyyteen ja kulttuuriin pohjautuvana ilmiönä (Walker 2022). Naisiin kohdistuvaa sukupuolittunutta väkivaltaa pidetään yhtenä merkittävimmistä ihmisoikeusrikkomuksista maailmassa (Louhela 2023, 2). Suomen on arvioitu olevan EU:n toiseksi vaarallisin maa naisille. Lisäksi Suomi on toistuvasti saanut moitteita YK:n alaiselta CEDAW-komitealta naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn heikosta tasostaan. Silti tarkastelemme kunniaan liittyvää naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kulttuurikysymyksenä, mutta vastaavasti suomalaisen väkivaltailmiön kohdalla puhumme harvoin kulttuurisesta väkivallasta (Rendic 2022, 11; Walker 2022).

Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset miehet eivät näyttäyty erityisen väkivaltaisina läheisiään kohtaan, vaan ennemminkin suomalainen palvelujärjestelmä puuttuu väkivaltaan verraten heikosti, mikä puolestaan johtaa pidempiin ja kärjistyneempiin väkivallan kierteisiin (Niemi-Kiesiläinen 2004, 46). Walkerin ym. (2023, 131) esittelemästä seksuaalisen väkivallan pyramidista käy ilmi, että sukupuolittunut väkivalta on rakenteellinen ongelma, joka kumpuaa poikkeuksellisten väkivaltaisten yksilöiden sijaan seksistisistä ja naisvihamielisistä asenteista ja uskomuksista. Myös kunniaan liittyvä väkivalta kumpuaa yhteisöjen rakenteista ja normistoista.

Kulttuurisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä tarkasteltaessa on oleellista huomioida normien sopimusluonteisuus. Käsitteet oikeasta ja väärästä, toivottavasta ja epätoivottavasta ovat aina kulttuurista tietoa, jota uusinnetaan yhteiskunnan instituutioissa ja arjen sosiaalisessa kanssakäymisessä (Jokinen ym. 2012, 6.2 ja 5.5). Oikean ja väärän lisäksi arkemme on täynnä lukuisia kategorisointeja muun muassa ihmisistä, tiloista ja ilmiöistä. Voidaksemme ymmärtää toisiamme ja tehdäksimme arjestamme sujuvaa, tarvitsemme näitä kategorioita sekä itselle ja muille annettuja sosiaalisia identiteettejä. Vaikka nämä kategoriat ja sosiaaliset identiteetit näin mahdollistavat toimijuutemme

yhteisöissä ja yhteiskunnassa, ne myös synnyttävät stereotypioita ja pahimmillaan stigmaa, jotka puolestaan voivat lisätä eriarvoisuutta ja heikentää yksilöiden toimijuuden mahdollisuuksia (Jokinen ym. 2004, 20–25).

Kunniaan liittyvä väkivalta on konkreettinen esimerkki kategorisoinnin ja diskurssin vaikutuksesta ilmiön todellisuuteen. Kulttuurisen kategorisoinnin mukaan suhtautuminen kunniaan liittyvään väkivaltaan ilmiönä vaihtelee, ja aiheesta onkin tullut näiden diskurssien ristipaineessa ”monimutkainen kysymys”. Ihmisoikeusaktivisti Ujuni Ahmed kuitenkin kyseenalaistaa puheet ilmiön monimutkaisuudesta. Hän esittää MOT-haastattelussa (2024) kysymyksen siitä, olisiko kunniaan liittyvä väkivalta ja esimerkiksi lasten kaappaukset niin kutsutuille rangaistusmatkoille yhtä ”monimutkainen kysymys”, jos uhrina olisi kantasuomalainen lapsi.

Kunniaan liittyvä väkivalta on toisinaan nähty puhtaasti kulttuurisena ilmiönä, joka erottaa ”meidät” länsimaalaiset ”muista”. Tällainen lähestymistapa voi kuitenkin pahimmillaan syventää vähemmistöjen ja kunniaan liittyvän väkivallan uhrien vaikeaa asemaa, kun väkivalta nähdään yhteisöjen sisäisenä ja suomalaisuuteen ja länsimaalaisuuteen kuulumattomana asiana (Rendic 2022).

Kunniaan liittyvä väkivalta on ilmiö, jonka jäsentely on haastavaa. Ilmiön lokeroiminen puhtaasti kulttuuriseksi voi lisätä stereotypioita ja vaikeuttaa vähemmistöryhmien jo ennestään hankalaa asemaa. Kunniaan liittyvän väkivallan näkeminen pelkästään kulttuurisena ilmiönä kadottaa samalla sen universaalin patriarkaalisen taustan. Toisaalta kunniaan liittyvän väkivallan tarkastelu ilman kulttuurista kontekstia muun lähisuuhdeväkivallan tavoin jättää piiloon monia ilmiöön liittyviä nyansseja ja valtakulttuuriin kuulumattomien naisten intersektionaalisesti erityisen haavoittuvan aseman (Sandberg & Janssen 2018).

Ilmiötä koskee oleellinen ristiriita post-teoreettisten ja kulttuurirelatiivisten sekä länsimaisen hegemonian vastustamisen diskurssin ja naisten oikeuksien sekä intersektionaalisen feminismin diskurssin välillä. Kädenvääntö tuntuu muodostuvan keskeisesti siitä, ovatko maahanmuuttajataustaiset naiset pelastamisen tarpeessa ja kenen kuuluisi heidät pelastaa. Uhkana on, että luomme haitallista narratiivia passiivisista maahanmuuttajanaista ja kollektiivisesti pelkästään kulttuurin ehdoilla

toimivista miehistä sekä vahvistamme islamofobiaa kauhistellessamme kunniaan liittyvää väkivaltaa (Walker 2022).

Kuitenkin samalla, kun mietimme oman länsimaisen pelastajamme roolia ja oikeutusta, naisia vahingoitetaan kunnian varjolla kaikkialla maailmassa. Jordanalainen toimittaja ja ihmisoikeusaktivisti Rana Husseini kirjoittaa teoksessaan *Murha kunnian varjolla* (2014) ympäri maailmaa tapahtuvista niin kutsutuista kunniamurhista sekä uhreista ja tekijöistä murhien takana. Kirjan viesti on selvä: kunniamurhat eivät tuo kunniaa tai onnea yhteisöille, joissa niitä tapahtuu. Kirja sisältää lukuisia haastatteluja omaisista, jotka kertovat kokeneensa olleensa pakotettuja murhaamaan rakkaan tyttärensä, siskonsa tai vaimonsa. Naisen kunnia ja sen varjelu näyttävät keskeisenä ongelmana kaikille yhteisön jäsenille.

Keskeiseksi teemaksi kirjassa nousee myös se, ettei kunniaan liittyvää väkivaltaa suinkaan vastusteta vain länsimaisissa yhteiskunnissa, vaan ympäri maailmaa kaikissa maissa aktivistit, poliitikot ja toimittajat taistelevat kunniaan liittyvää väkivaltaa vastaan. Vastaavasti konservatiivisia ja patriarkaalisia vastapuheenvuoroja on nähty kaikissa maissa, kun kunniaan liittyvän väkivallan ongelmallisuutta käsitellään.

Naisten oikeudet eivät näin ollen näyttäydäkään ensisijaisesti kulttuurisena erityiskysymyksenä, vaan universaalina ongelmana, joka ilmenee eri tavoin eri kulttuuripiireissä. Naisten kontrollointia voi yhteiskunnissa ja yhteisöissä tapahtua joko välittömänä ja välillisenä vallankäyttönä. Fyysisen väkivallan ja pakottamisen sijaan länsimaisen yhteiskunnan voidaan katsoa kontrolloivan ja ohjaavan naisia niin sanotun vihjevallan avulla (Kinnunen 2010, 235–234). Moderneissa yhteiskunnissa instituutiot tuottavat erilaisia strategisia, hienovaraisia ja piilotettuja tapoja hallita ja käyttää valtaa siten, että yksilöt omaksuvat valtaa ylläpitävän normiston ja alkavat säädellä toimintaansa sisäistetyn vallan raameissa (Foucault 1980, 26–28, 234–242).

Näenkin ääri-relativistiset keskustelut, joissa naisen perusoikeudet rinnastetaan kulttuurin kysymykseen, ongelmallisina. Näkemys siitä, että ihmisen inhimillinen tarve turvaan, fyysiseen koskemattomuuteen, rakkauteen, itsensä toteuttamiseen tai ihmisoikeuksiin olisi puhtaasti länsimaisen kulttuurin tuotos, on mielestäni lähtökohtaisesti ihmisiä luokitteleva ja perustuu näkemykseen länsimaisten ihmisten eroavaisuuksista muihin ihmisiin. Rodullistamisesta on näin siirrytty kulttuuristamiseen.

Husseinin (2014) kirjassa kunnia ja naisen kontrollointi nouseekin kulttuurin sijaan resurssikysymykseksi. Turvattomuudessa ja köyhyydessä eläville yhteisöille kunnia voi olla ainoa arvokas omaisuus, jonka menettäminen tietäisi koko perheen tai yhteisön tuhoa. Esimerkiksi zinaan, eli islamin opissa määriteltyyn naisen seksuaalisen koskemattomuuden ihanteeseen, liittyvää väkivaltaa tapahtuu enemmän perheissä ja yhteisöissä, joiden sosioekonominen asema on matala (Standish 2014, 115).

Kunniaan liittyvä väkivalta on sensitiivinen ja monisyinen ilmiö, ja sitä tulisi tarkastella intersektionaalisesta näkökulmasta (Sandberg & Janssen 2018). Kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön tarkastelu ja sen juurisyihin paneutuminen edellyttävät intersektionaalista ymmärrystä valkoisesta ja länsimaisesta hegemoniasta sekä hegemonisesta maskuliinisuudesta. Kunniaan liittyvän väkivallan ja sukupuolittuneen väkivallan tarkastelu vain miehen naiselle tekemänä väkivaltana, jossa mies on subjekti ja nainen objekti, voi olla ongelmallista, sillä se ei anna todellista kuvaa väkivallan yhteiskunnallisesta kontekstista, johon nivoutuvat ympäröivä kulttuuri ja erilaiset valta- ja alistussuhteet, kuten kolonialismi, rotu ja luokka (Mohanty 1988, 67).

Käytännössä maahanmuuttajataustaiset kunniaan liittyvän väkivallan uhrin ovat haastavassa asemassa kahden normeiltaan toisistaan poikkeavan ryhmän välissä. Kunniakontrolliin alistuminen voi aiheuttaa omien tarpeiden ja itseilmaisun kohtuutonta tukahduttamista ja siten heikentää yksilön hyvinvointia. Kontrollista irtautuminen voi puolestaan tarkoittaa omasta yhteisöstä irrottautumista ja perhesuhteiden katkeamista (Lindman 2022). Maahanmuuttajataustaiset henkilöt kokevat myös usein vähemmistöstressiä, eli valtakulttuurin normeista poikkeavan yksilön kokemaa syrjinnän ja syrjinnän pelon aiheuttamaa kroonista stressiä (Anis 2008, 99). Kunniaan liittyvää väkivaltaa kokenut operoi intersektionaalisessa asemassa näiden kahden paineen välissä, ja hänen toimijuutensa rajaavat samaan aikaan oman yhteisön kunniaan liittyvät käsitykset ja kontrolliin pyrkivät toimintatavat sekä valtakulttuurista poikkeamiseen liittyvät stereotyyppit, rasismi ja syrjintä

3. Ajassa ja paikassa rakentuva toimijuus

3.1. Yksilö ja rakenne

Toimijuudella viitataan yleensä prosessiin, jossa yksilö tekee aktiivisia valintoja ja pyrkii mahdollistamaan muutosta ja kehitystä (Hokkanen 2012, 120). Toimijuuden tarkastelulla on pitkä historia sosiaalitieteissä. Tästä huolimatta toimijuus näyttäytyy usein abstraktina ja jäsentymättömänä käsitteenä, jolle on annettu lukuisia toisistaan poikkeavia määritelmiä ja jäsennyksiä (Hitlin & Elder 2007, 170).

Toimijuuden (*agency*) ja rakenteen (*structure*) välinen suhde on ollut yhteiskuntatieteilijöiden ja filosofien pitkäaikainen kiinnostuksen kohde (Hitlin & Elder 2007, 170). Tutkielmani nojaa dynaamisiin teorioihin, kuten Anthony Giddensin rakenteistumisteoriaan ja feminististen teorioiden näkemyksiin yhteiskunnallisten rakenteiden ja yksilön välisestä suhteesta (ks. Saari ym. 2013, 135–171; Mäntysaari ym. 2017; Payne 2005). Tutkielmassani lähdän liikkeelle oletuksesta, että yksilön ja rakenteiden suhde on jatkuvassa neuvottelutilassa.

Rakenteistumisteoria kuvaa toimijoiden ja heitä ympäröivien rakenteiden suhdetta vastavuoroisina prosesseina, joissa tietyssä ajassa ja paikassa toimijoiden kollektiivisesti tuottama rakenne ohjaa ja määrittää yksilöiden toimijuutta. Samaan aikaan kun rakenne tuottaa raamit ja resurssit eli toimijuuden edellytykset, se myös uusiutuu ja muuttaa olomuotoaan toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Toimijoiden pyrkimys toteuttaa omaa autonomiaansa on näin jatkuvassa neuvottelutilassa kollektiivisesti tuotettujen rakenteiden, kuten instituutioiden, normien ja kulttuuristen traditioiden kanssa. Näin jokainen toimija tulee yhä uudelleen rakentuneeksi rakenteiden ohjaamana ja samalla jokainen toimija vaikuttaa rakenteen olomuotoon aina sen puitteissa toimiessaan yhdessä muiden toimijoiden kanssa (Giddens 1984). Toimijuus ja rakenne kuvautuvat näin staattisten asemien sijaan jatkuvana liikehdintänä, jossa edellinen liike saa aikaan seuraavia liikkeitä.

Toimijuus voidaan nähdä laajasti yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien, resurssien ja ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan valtarakenteiden dynaamisena kokonaisuutena.

Toimijuus on käsitteenä monimerkityksellinen ja monipolvinen, ja sitä hyödynnetään useilla eri tieteenaloilla kasvatustieteistä psykologiaan ja sosiologiaan (Eteläpelto ym. 2014, 645–672). Yhteistä erilaisille toimijuuden käsitteellistämislle näyttäisi olevan toimijuuden tarkasteleminen suhteessa valtaan. Toimijuus edellyttää aina valtaa ja tosiasiallisia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan tilanteeseen sekä omaan ja toisten toimintaan (Eteläpelto ym. 2011, 14–15).

Monimutkaistuvassa postmodernissa maailmassa myös käsitys vallasta on monipuolistunut. Valtaa on perinteisesti tarkasteltu etenkin valtiollisena, institutionaalisenä valtana. Perinteinen näkemys vallasta on laajentunut muun muassa Foucaultin valtaa käsittelevien kirjoitusten kautta (Eteläpelto ym. 2011, 14–15). Foucault tarkastelee valtaa hallussa pidettävän ominaisuuden sijaan ihmisten välisenä toimintana (Kaisto & Pyykkönen 2010, 27–28). Koska ihmisten välistä toimintaa tapahtuu kaikkialla jatkuvasti, on myös valta arkeemme kietoutunut erottamaton osa ihmisyyttä. Ihmisten väliset suhteet ovat kuitenkin vuorovaikutteisia, ja siten valtakin on vuorovaikutuksellista ja yhdessä tuotettua. Foucaultin mukaan ihmiset pyrkivät aina omalla toiminnallaan vaikuttamaan myös toisten toimintaan (Tiisala 2010).

Valtioiden käyttämä valta eli institutionaalinen valta on diskursiivista ja kytkeytyy oleellisesti tietoon ja sen hallintaan. Instituutiot tuottavat diskursseja, joiden avulla kategorisoidaan muun muassa ”normaalia” ja ”poikkeavaa”. Yksilöt omaksuvat nämä kategoriat osaksi identiteettejään ja tavaksi jäsentää maailmaa sekä luokitella erilaisia ihmisiä (Foucault 1969, 131–150; Foucault 1980, 26–28, 234–242). Näitä diskursiivisia kategorisointeja voidaan tarkastella myös toimijan asemina eli subjektipositioina. Toimijan asemalla tarkoitetaan yksilölle kussakin tilanteessa annettua roolia ja asemaa. Näitä ovat esimerkiksi oppilas, vanki, tytär, ammattilainen, potilas. Nämä roolit sisältävät odotuksen valta-asemista. Yksilö voidaan pakottaa hyväksymään asemansa ja siihen liittyvät rooliodotukset muun muassa suljetuissa yhteisöissä väkivallalla uhkaamalla tai pelottelulla. Pelkkä toimijan asema ei kuitenkaan määritä toimijuutta, vaan ihmiset tekevät asemiin mukautuessaankin lukuisia pieniä valintoja ja suorittavat tehtäviä, joihin väistämättä sisältyy jonkin verran autonomiaa (Alasuutari 2007, 178–179). Ihmiset voivat myös omien kykyjensä ja resurssiensa mukaan toimia näitä annettuja asemia vastustaen. Yksilöt siis alkavat joko käyttäytyä näiden diskurssien

ohjaamalla tavalla tai pyrkivät vapautumaan niistä itsen kehittämisen ja vastapuheen kautta (Jokinen 2004).

Ihmiset rakentuvat subjekteiksi aina joidenkin valtasuhteiden ja -rakenteiden kontekstissa. Näin ollen vapaus ei ole niinkään oman alkuperäisen ja autenttisen itsen löytämistä, vaan refleksiivisen minuuden kautta tapahtuvaa vastapuhetta eli hallitsevien ja siten omaa itseä määrittelevien diskurssien ja normien uudelleenmerkityksellistämistä (Foucault 1980, 208–246). Näin vallitseva valtarakenne tulee joko toisinnetuksi tai vastustetuksi yksilöiden suhteissa itsen ja muihin. Vaikka valtarakenteet näin väistämättä vaikuttavat keskeisesti yksilön toimijuuteen, ei toimijuus kuitenkaan ole täysin niiden ohjaamaa (Tiilikainen 2003, 89). Yksilöt pyrkivät neuvottelemaan omasta asemasta suhteessa rakenteisiin ja myös käyttämään vaikutusvaltaansa oman edun mukaisesti olemassa olevien rakenteiden sisällä niitä hyödyntäen (Jokinen ym. 2004).

Maahanmuuttajataustaisuuteen liittyvät ilmiöt, erityisesti monikulttuurisuus, transnationaalisuus ja diaspora, näyttäytyvät keskeisesti toimijuuteen vaikuttavina tekijöinä maahanmuuttajataustaisten kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten tarinoissa. Edellä mainitut ilmiöt haastavat perinteistä suomalaista tapaa tarkastella kulttuuria, kansaa ja paikkaa yhteen kuuluvina yksilön identiteetin määrittelijöinä (Huttunen 2004, 134–154).

Transnationaalisuuden käsitteellä viitataan ilmiöihin, jotka ylittävät kansallisvaltioiden rajat ja muodostavat uudenlaisen, globaaleihin yhteyksiin perustuvan suhdeverkoston. Käsitteellä viitataan myös siihen, miten globalisaatio ja tietoteknologian kehitys ovat vähentäneet maantieteellisen paikan merkitystä sosiaalisten suhteiden rakentumisessa (Huttunen 2004, 134–154).

Diaspora (hajaannus) käsitteellä on alun perin kuvattu juutalaisyhteisöjen hajaantuneisuutta ja siihen liittyviä kokemuksia. Diasporalla viitataan kulttuuriseen tilaan tai identiteettiin, jossa ihminen tai ihmisryhmä on erossa kodiksi kokemastaan alueesta tai kulttuuriyhteisöstä (Hall 2013, 392–403).

Toimijuuden tarkastelussa ajan ja paikan määritykset ovat oleellisia, sillä toimijuus syntyy aina jossakin ajassa ja paikassa (Giddens 1984, 87–117). Globalisaation myötä ajan ja paikan suhde toimijuuteen on kuitenkin muuttunut (Bandura 2000, 4). Koska

toimijuus ja sen reunaehdot ovat erottamattomasti yhteydessä vallitsevaan kulttuuriseen kontekstiin, muodostuu kahden tai useamman kulttuurin väliin sijoittuva toimijuus erityiseksi toimijuuden ilmentymäksi. Valtioiden rajat ja aikavyöhykkeet ylittävä suhdeverkosto sekä nykYTEKNOLOGIA tuovat myös tähän oman erityispiirteensä

3.2. Moninainen toimijuus- arjen teoista valtaistumiseen

Toimijuuden käsitettä on tarkasteltu perinteisesti kasvatukseen ja ihmisen kasvuun ja muutokseen liittyvissä kysymyksissä. Käsitteen tarkastelu on painottunut lasten ja vanhusten toimijuuden tutkimiseen, ja aikuisten toimijuutta on pidetty ehkä jopa itsestään selvänä oletusarvona. Itsestäänselvyydeksi on myös näyttänyt asettuvan aikuisen aktiivisen ja positiivista muutosta kohti pyrkivän toimijuuden ihanne (Eteläpelto ym. 2011, 11–20). Myös suomalainen rikosoikeudellinen säätely pohjaa pitkälti oletukseen aikuisesta yksilöstä itsenäisenä toimijana (Hong 2020, 21–22).

Tämä toimijuuden perinteinen tarkastelu ei kuitenkaan nähdäkseni vastaa täysin sitä todellisuutta, joka aineistoni tarinoista piirtyy. Toimijuuden käsitteellistykset pohjaavat länsimaisessa kulttuurissa usein individualistisiin ihanteisiin ja olettamuksiin yksilön autonomiasta. Toimijuuden tarkastelu ainoastaan yksilön ominaisuutena on kuitenkin riittämätön tapa tavoittaa niitä tekijöitä, jotka synnyttävät ja ylläpitävät erilaisia toimijuuksia. Toimijuus syntyy aina jossakin sosiaalisessa kontekstissa, ja se on toimimista muiden ihmisten kanssa maailmassa (Honkasalo 2009).

Toimijuutta voidaan määritellä myös erilaisista arjen toimista muodostuvana jatkumona (Honkasalo ym. 2022). Toimijuutta tarkasteltaessa onkin keskeistä tiedostaa inhimillisen toiminnan erilaisia tasoja. Niemelä (2009) jäsentää inhimillistä toimintaa kolmen eri kategorian kautta: *oleminen (being)*, *tekeminen (doing)* ja *omistaminen (having)*.

Taulukko 1 "Inhimillisen toiminnan tasot ja ulottuvuudet" Niemelä (2009)

Inhimillisen toiminnan taso	Inhimillisen toiminnan ulottuvuudet		
3. Omistaminen/ Pääoma (<i>having</i>) Hyvinvointi resurssina (<i>well-having/welfare</i>)	Aineellinen (taloudellinen) aineellinen varmuus	Sosiaalinen (poliittinen) sosiaalinen varmuus	Henkinen (sivistykselli- nen) henkinen varmuus
2. Tekeminen/ Työ (<i>doing</i>) Hyvinvointi osallisuutena (<i>well-doing</i>)	Fyysinen tuotantotyö fyysinen itsensä toteu- tus ja osallisuus	Sosiaalinen palvelutyö sosiaalinen itsensä toteu- tus ja osallisuus	Henkinen tietotyö henkinen itsensä toteu- tus ja osallisuus
1. Oleminen/ "Luonto" (<i>being</i>) Hyvinvointi tarpeen tyydyttymisenä (<i>well-being</i>)	Olemassa- oleminen (E) fyysisesti hyvä olo	Yhdessä oleminen (R) suhteissa hyvä olo	Itsenäisenä oleminen (G) itsenä hyvä olo
TOIMINNALLISUUS JA HYVINVOINTI			

Taulukossa 1 on kuvattuna Niemelän (2009) sekä toiminnan tasoja että ulottuvuuksia. *Olemisen taso* tarkoittaa ihmisen jokapäiväistä arkea ja perustarpeiden tyydyttämiseen tähtäävää toimintaa. *Tekemisen tasolla* toiminta on itsensä toteuttamiseen ja yhteisöihin sekä yhteiskuntaan liittymiseen tähtäävää. *Omistamisen tasolla* tarkoitetaan yksilön hallinnoimia aineellisia, sosiaalisia ja henkisiä pääomia (Niemelä 2009).

Inhimillisen toiminnan tasojen teorian pohjalta hahmottuu näkemys toimijuudesta laajempänä, myös passiivisen ja ei-rationaalisen toiminnan kattavana käsitteenä. Tämä näkökulma toimijuuteen soveltuu erityisen hyvin tutkimustehtävääni, sillä kunniaan liittyvän väkivallan keskellä elävien uhrien toimintamahdollisuudet ovat usein rajalliset, ja heillä on usein vähemmän vaikutusvaltaa elämäänsä (Bradley 2011, 40). Katseen suuntaaminen naisten tarinoissa vain vaiheisiin, joissa he käyttävät vahvaa, muutokseen ja kehitykseen tähtäävää aktiivista toimijuutta, jättäisi kokonaan pimentoon ne pienet toimijuuden elementit, joilla naiset säilyttivät otteen elämästä ja itsestään voidakseen myöhemmin löytää keinoja valtaistumiseen.

Toimijuuden tarkasteleminen väkivallan kontekstissa on sosiaalityössä viime vuosina näyttäytynyt suosittuna tutkimusasetelmana. Lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden keskuudessa toimijuuden muutokseen liittyvät kysymykset ovat usein keskeisiä tarkastelun kohteita. Uhrin toimijuuden tarkasteleminen ja muuttaminen on myös usein keskeinen osa auttamistyötä ja uhrin voimauttamisprosessia (Virkki & Lehtikangas 2014,

119). Toimijuus edellyttää tosiasiallisia mahdollisuuksia toimia eli valtaa vaikuttaa asioiden tilaan, ja siten väkivalta, pakko ja alistaminen kaventavat toimijuutta (Ronkainen 2008, 388).

Väkivallan kokemus vaikuttaa uhrin toimijuuteen monin eri tavoin. Väkiältä ja sen uhka paitsi rajaavat uhrin toimintaa pakkovallan keinoin, myös vaikuttavat usein negatiivisesti uhrin käsitykseen omasta itsestään ja pystyvyydestään (Husso 1994). Suomalainen auttamisjärjestelmä pohjautuu usein oletukseen aikuisesta yksilöstä autonomisena toimijana, joka on vastuussa omasta itsestään. Tämä ei kuitenkaan aina vastaa väkivaltaa kokeneen henkilön todellisuutta (Ronkainen 2008).

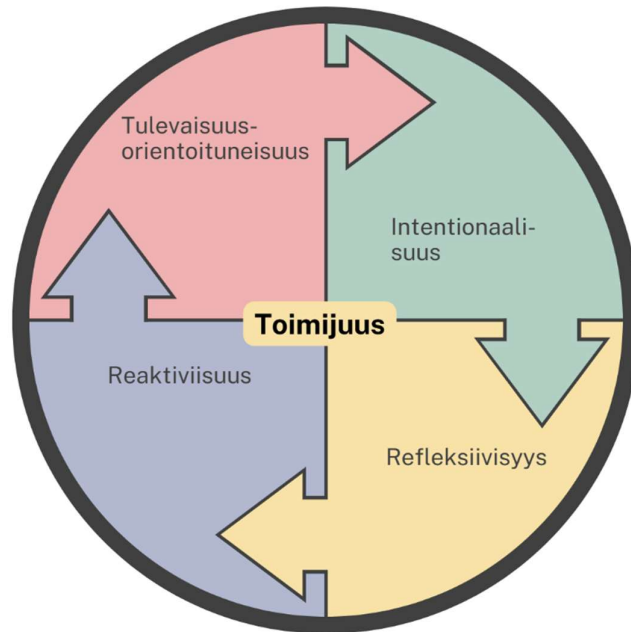
Sairautta Pohjois-Karjalaisessa maisemassa tutkinut Honkasalo (2008; 2009) kuvailee tutkimuksessaan naisten ”pientä” säilyttämiseen, kärsimyksen sietämiseen ja toisista huolehtimiseen sekä arjen jatkuvuuteen tähtäävää toimijuutta. Ahtaissa oloissa, joissa toiminnan tosiasialliset mahdollisuudet ovat hyvin rajalliset, toimijuus ei näyttäytyä aina aktiivisina muutokseen ja kasvuun tähtäävinä yksilön tekoina (Honkasalo 2009).

”Pientä toimijuutta” voi olla esimerkiksi tilanteen kestäminen ja helpotuksen odottaminen (Åkerblad 2013, 179). ”Pieni toimijuus” on etenkin kärsimyksen keskellä esiintyvää toimijuutta. Väistämättömän ja yksilöstä riippumattoman, ihmisen toimijuutta uhkaavan kärsimyksen, kuten sairauden, väkivallan tai sodan keskellä elävän henkilön toimijuus voi kuvautua ulkopuoliselle antautuvana ja hyväksyvänä olosuhteiden uhrina. Honkasalo (2009) kuitenkin kuvaa tällaista toimijuutta ennemminkin oman subjektisuuden ja olemassaolon otetta (*grip*) ylläpitävänä toimijuutena.

Pienessä toimijuudessa oleminen (*being*) on samalla tekemistä (*doing*), sillä se pyrkii aktiivisesti oman maailmassa olemisen ja oman itsen jatkuvuuden säilyttämiseen. Tämä maailmassa oleminen näyttäytyy muiden kanssa toimimisena, ja otteen säilyttäminen vuorovaikutuksena ja yhteistoimintana muiden ihmisten kanssa (Honkasalo 2009, 58).

Banduran (2006) mukaan toimijuutta voidaan määritellä neljän eri toimintaa ohjaavan ominaisuuden kautta, joita ovat intentionaalisuus (*intentionality*),

tulevaisuusorientoituneisuus (*forethought*), reaktiivisuus (*self-reactiveness*) ja refleksiivisyys (*self-reflectiveness*).

Kuvio 2 Toimintaa ohjaavat ominaisuudet Banduraa (2006) mukailten

Kuviossa 2 esiintyvät Banduran (2006) erittelemät toimijuuden elementit ja niiden vastavuoroinen suhde toisiinsa. *Tulevaisuusorientoituneisuudella* tarkoitetaan yksilöiden tai ryhmien kykyä kuvitella tulevaisuuden näkymiä sekä tapahtumaketjuja, ylläpitää toivoa, luoda elämän merkityksellisyyttä ja motivoida itseään. *Intentionaalisuudella* tarkoitetaan toimintaa, jolla on tarkoitus pyrkiä kohti yksilön tai ryhmän asettamia päämääriä. *Reaktiivisuudella* tarkoitetaan eteen tulevien tilanteiden ja asetettujen tavoitteiden edellyttämää toimintaa ja itsesäätelyä, jolla ajatukset muuttuvat toiminnaksi. *Reflektiivisyydellä* tarkoitetaan toiminnan arviointia ja mahdollista korjaamista vastaamaan päämääriä.

Yhdessä nämä elementit muodostavat sisäisten ja ulkoisten toimintojen ketjun, jossa tavoitteet ohjaavat oman toiminnan reflektiota ja sitä kautta omia reaktioita. Omien reaktioiden ja niiden vaikutusten myötä myös näköala tulevaisuuteen uusiutuu ja

uusintaa siten taas tavoitteiden asettamista (Bandura 2006, 164–165). Maailmassa toimimisen myötä toimija saa samalla lisää tietoa häntä ympäröivistä sosiaalisista rakenteista ja omasta asemastaan, jonka myötä omaa toimintaa on näin myös mahdollista muuttaa omia tarkoitusperiä paremmin palvelevaksi (Giddens 1984).

Toimijuus ei paikannu pelkästään yksilöön, vaan toimijuuden ulottuvuuksia ovat henkilökohtaisen toimijuuden (*personal agency*) ohella *yhteisöllinen toimijuus (collective agency)* ja *valtuutettu toimijuus (proxy agency)*. Kollektiivisella toimijuudella tarkoitetaan yhteisöjen ja ryhmien yhteisesti jaettua toimijuutta, jossa ihmiset toimivat kollektiivisesti jaettujen uskomusten ja tavoitteiden pohjalta. Valtuutettu toimijuus on toisen ihmisen kanssa jaettua toimijuutta, jonka tarkoituksena on kohentaa omaa tilannetta toisen yksilön kompetenssia hyödyntäen. Valtuutettua toimijuutta esiintyy esimerkiksi suhteissa asiantuntijoihin ja hoivaajiin (Bandura 2006, 165–166; Bandura 2000, 75–76).

Yhteisöllisen ja yhteisen toimijuuden elementtejä voidaan tarkastella laajemmin myös *jaettuna toimijuutena*. Jaettu toimijuus edellyttää osapuolten välistä kuulluksi tulemisen kokemusta, jaettuja tavoitteita, yhteistä päätöksentekoa, kumppanuutta ja yhteistyötä (Väyrynen & Lindh 2013, 407–408; Hokkanen 2012, 130–131). Jaettua toimijuutta on tutkimuksissa tarkasteltu usein asiakkaan ja ammattiauttajan väliseen suhteeseen paikantuvana ilmiönä, jossa monesti on tavoitteena uhrin toimijuuden vahvistaminen. Niin ammattilaiset kuin asiakkaatkin ovat kuitenkin osa laajempaa verkostoa. Auttamissuhteen osapuolet eivät siten ole vain yksilöitä, vaan myös organisaatioiden, yhteisöjen ja järjestelmien edustajia (Åkerblad 2020, 221–222).

Kärsimyksen kokeminen voi vaikuttaa monin tavoin ihmisen toimijuuteen. Kärsimys voi myös aiheuttaa stigmaa ja toiseutta, jotka etäännyttävät ihmisiä muista. Vertaistuen avulla toimijuuden on kuitenkin mahdollista vahvistua. Yhteisesti jaettu kokemus ja ymmärrys, sekä vertaisten kesken tuotettu vastapuhe valtakulttuurin uhreja toiseuttaville diskursseille voi vahvistaa sekä ryhmän kollektiivista, että sen yksilöiden toimijuutta ja hyvinvointia. (Ketokivi 2009.)

Jaettua toimijuutta esiintyy kaikkialla, missä on ihmisten välistä yhteistoimintaa. Ihmiset pyrkivät hyödyntämään niiden ihmisten apua, joiden uskovat parhaiten voivan auttaa

heitä asiassa. Ihmiset myös usein kuuluvat erilaisiin yhteisöihin, joiden kanssa he jakavat samoja näkemyksiä ja tavoitteita (Bandura 2000).

Yhteisöjen ja ihmisryhmien kollektiivisen toimijuuden huomioiminen nousee erityisen huomionarvoiseksi, kun kunniaan liittyvää väkivaltaa ja toimijuutta tarkastellaan yhdessä. Banduran (2000) mukaan individualistiset ja kollektiiviset kulttuurit eivät ole toisistaan erillisiä, vaan molemmissa jaettu kollektiivinen toimijuus on yhteydessä yksilön toimijuuteen. Yhteisön kollektiivinen toimijuus, jaetut uskomukset ja toimivalta voivat olla tekijöitä, jotka mahdollistavat myös yhteisön jäsenten yksilöllisen hyvinvoinnin ja toimijuuden. Työssäni tarkastelen jaettua toimijuutta sekä yhteisöllisen toimijuuden että valtuutetun toimijuuden elementtejä yhdistäen. Kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten tarinoissa, joissa yhteisö, yksilö ja auttamisjärjestelmä soljuvat ja limittyvät toisiinsa, jaettu toimijuus ulottuu yksittäisiä asiakkaan ja ammattilaisen välisiä suhteita laajemmalle.

Ihmisten elämänkulussa aktiiviset ja passiiviset sekä muutokseen pyrkivät että nykyisen elämän edellytysten säilyttämistä tukevat toimijuudet sekoittuvat toisiinsa. Erilaiset toimijuuden muodot ja ulottuvuudet rakentuvat ihmisten elämässä yksilöllisesti ja tilannesidonaisesti ja ovat siten yhteydessä toisiinsa (Laitinen ym. 2020, 71).

4. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

4.1. Tutkimustehtävä

Pro gradu -tutkielmassani tiedonintressini on hermeneuttinen ja fenomenologinen. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä ja sanallistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä. Kunniaan liittyvää väkivaltaa ei esiinny ainoastaan maahanmuuttajataustaisissa yhteisöissä. Tiedetään, että ainakin joissakin romaniyhteisöissä ja suljetuissa uskonnollisissa aatteellisissa yhteisöissä esiintyy kunniaan liittyvää väkivaltaa. Kunniaan liittyvää väkivaltaa ei myöskään esiinny kaikissa maahanmuuttajataustaisissa yhteisöissä. Naiset eivät myöskään ole ainoita kunniaan liittyvän väkivallan uhreja ja kokijoita, vaan he voivat toimia myös kunniaan liittyvän väkivallan tekijöinä.

Olen valinnut rajata tutkittavan aineiston juuri maahanmuuttajataustaisten kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten tarinoin. Maahanmuuttajataustaiset naiset valikoituivat tutkimukseni kohderyhmäksi, sillä olin erityisesti kiinnostunut heidän intersektionaalisesta asemastaan länsimaisessa yhteiskunnassa ja lisäksi diasporan kokemusten merkityksestä toimijuuden ilmentymiselle väkivallan kontekstissa. Toivon tutkimuksellani tavoittavani paitsi tietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta ja maahanmuuttajataustaisten naisten asemasta, myös väkivallan kulttuuristamisesta ja sukupuolistuneen väkivallan sokeista pisteistä pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa.

Tällä tutkimustavoitteella pyrin tiedon tuottamisen lisäksi olemaan osa paitsi maahanmuuttajataustaisten naisten aseman edistämistä ja subjektiuden vahvistamista, myös ylipäätään naisiin kohdistuvan sukupuolistuneen väkivallan torjumista.

Kunniaan liittyvä väkivalta on tutkimusaiheena ja julkisessa keskustelussa vielä melko jäsentymätön aihe, jossa valitettavan harvoin on kuultu juuri kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten tapaa jäsentää ilmiötä. Tähän on selvästi viime vuosina tullut muutos, ja sekä kotimainen tutkimuskirjallisuus että media ovat aktivoituneet aiheen keskustelun ympärillä. Viimeisen viiden vuoden sisällä on myös julkaistu useita

teoksia ja artikkeleita juuri kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten näkökulmasta käsin. Aiheen käsittelyssä uhrin ja kokemusasiantuntijan roolin lisäksi kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneet naiset ovat saaneet myös asiantuntijapositiona aiheesta keskusteltaessa. Oma tutkielmani pyrkii jatkamaan osaltaan tätä kehityskulkua.

Tilan antaminen kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten näkemyksille ja hiljaisuuden rikkominen aiheen ympäriltä ovat työni keskeisiä tavoitteita. Jotta ilmiötä päästäisiin laajemmin tutkimaan ja sitä kautta torjumaan kunniaan liittyvää väkivaltaa tehokkaasti ja eettisesti, on kielellisten ja teoreettisten jäsennysten avaus keskeistä. Ehkä jonakin päivänä kunniaan liittyvä väkivalta voi olla muutakin kuin ”monimutkainen kysymys”.

Koska maahanmuuttajataustaiset naiset ovat yhä yhteiskunnassamme toiseutetussa asemassa, heidät valitettavan usein nähdään passiivisina toiminnan kohteina, uhrin roolissa tai ikään kuin vastakohtana länsimaiselle tasa-arvoiselle naisihanteelle (Honkasalo 2011, 124–127, 249–261). Tässä tutkimuksessa pyrin tuomaan esiin juuri heidän toimijuuttaan ja näkökulmaansa kunniaan liittyvän väkivallan ilmiöön.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millaisia toimijuuden kuvauksia voidaan paikantaa kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajataustaisten naisten kertomuksista?
- Millaisia merkityksiä naiset antavat omalle toimijuudelleen tarinoissaan?
- Millaisia toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä naiset nostavat esiin tarinoissaan?

Tutkimukseni metodologinen paradigma nojaa sosiaalisen konstruktion teoriaan. Katson, että sosiaalista todellisuutta tutkittaessa ja käsitteellistettäessä sitä myös samalla luodaan aktiivisesti. Siksi on erityisen oleellista, millä tavoin tietoa tuotetaan. Olen valinnut tarkastella aihetta nimenomaisesti maahanmuuttajataustaisten naisten näkökulmasta käsin.

Tutkimukseni on fenomenologinen ja kohtaa siten perinteisiä inhimillisen todellisuuden tutkimiseen liittyviä kysymyksiä todellisuuden tavoittamisen mahdollisuuksista. Inhimillinen todellisuus syntyy rutiinien eli kulttuurin sisäisten, tiedostamattomien käyttäytymismallien ja reflektion eli näiden mallien sanallistamisen jatkuvassa

dynaamisessa suhteessa. Tämä asettaa sosiaalisen todellisuuden tutkimisen haasteelliseen asemaan (Alasuutari 2007, 15–20).

Tutkimuksellisenä suuntauksena fenomenologia on kiinnostunut ihmisten kokemuksista. Kokemus ei kuitenkaan ole sama asia kuin sen kerrottu muoto (Nikupeteri 2024). Tarinat eivät pyri kopioimaan reaali maailman todellisuutta, vaan ennemminkin paljastamaan siitä jotakin ja merkityksellistämään sitä uudella oivaltavalla tavalla (Heikkinen 2015, 164).

Tutkimuksessani tarkastelen tekstejä, joita naisten tarinoista on koottu yhteen, usein ulkopuolista kirjoittamisen ammattilaista apuna hyödyntäen. Koska kokemukset on koottu tarinalliseen muotoon, sisältävät ne tapahtumakuvausten lisäksi väistämättä kulttuurisia tarinankerronnan muotoja ja symboliikkaa.

4.2. Aineiston kerääminen

Alun perin tavoitteenani oli kerätä tutkimusaineisto kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneita maahanmuuttajataustaisia naisia haastatteleamalla. Olin yhteydessä lukuisiin aiheen parissa työskenteleviin toimijoihin ja aktivisteihin. Näitä olivat muun muassa Ensi- ja turvakoti Helsingissä ja Lahdessa, Ihmisoikeusliitto, Monika-Naiset, Fenix Finland, Loisto Settlementti, Irakin naisten yhdistys, Lahden Multikulti ja Tyttöjen Talot.

Valitettavasti yrityksistäni huolimatta en onnistunut löytämään yhteistyökumppaneita eikä haastateltavia. Aihe on äärimmäisen sensitiivinen. Lisäksi kunniaan liittyvästä väkivallasta puhuminen on usein uhreille hyvin vaarallista. Toteutin siis tutkimuksen varasuunnitelmani mukaisesti: analysoin narratiivisen analyysin keinoin Suomessa ja Ruotsissa julkaistuja kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten haastatteluja ja kaunokirjallisia elämänkertoja.

Vastaavanlaisia tutkimuksia kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten kerrotuista kokemuksista on toteutettu paikallisesti ja kansallisesti ainakin Kanadassa ja

Iso-Britanniassa sekä kansainvälisesti tunnettuja elämäkertoja analysoiden Hollannissa.

Analysoitavan aineiston kokoaminen ja myöhemmin rajaaminen osoittautuivat yllättävän suuriksi haasteiksi. Alussa tekemäni haut tuottivat vain muutamia lähteitä jo entuudestaan tiedossa olevien lisäksi. Hakuja tehdessäni hakusanani täydentyivät jatkuvasti.

Entuudestaan tiedossani olevien aihetta käsittelevien teosten lisäksi suoritin aineistohakuja LUC-Finna, Finna.fi-tietokannoista sekä Google- ja Google Scholar -hakupalveluilla. Etsin teoksia myös äänikirjapalveluiden BookBeat ja Storytel kautta sekä kirjoja myyvien nettikauppojen Amazon.com, Bokus.com, Suomalainen.com ja Adlibris.com tietokannoista. Lisäksi aineistoa kertyi muiden lähteiden ja teoriakirjallisuuden viittauksista sekä Finna.fi:n ”Katso myös” -toiminnon kautta.

Taulukko 2 Aineiston koonnissa käytetyt hakusanat

Asia-kokonaisuus	Hakusanat	Englanninkieliset	Ruotsinkieliset	Löytyneet aineistot
Kunniaan liittyvä väkivalta	kunniaan liittyvä väkivalta, kunniaan liittyvä väkivalta, kunniamurha	honour related violence, honour violence, honour killing	hedersrelaterat våld, hedersmord	3 kirjaa 10 artikkelia 1 dokumentti
Maahanmuuttaja tausta	maahanmuuttajatausta, siirtolaiskirjallisuus, pakolaiskirjallisuus	immigrant background, migrant literature, refugee literature	invandrarbakgrund, migrantlitteratur, exillitteratur	2 kirjaa
FGM, silpominen	sukupuolielinten silpominen, ympärileikkaus	genital mutilation, FGM (female genital mutilation), female circumcision	kvinnlig, könsstympning, kvinnlig, omskärelse,	1 kirjaa 3 artikkelia 1 dokumentti
Pakkoavioliitto	pakkoavioliitto, lapsiavioliitto,	forced marriage, child marriage	tvångsäktenskap, barnäktenskap	3 kirjaa 2 artikkelia
Kokemukset ja tarinat	elämäkerta, tositapahtumiin perustuva, muistelmat	biography, memoir	biografi, memoar	7 kirjaa
Naisten oikeudet	sukupuolittunut väkivalta, naisiin kohdistuva väkivalta, sukupuoleen perustuva syrjintä, patriarkaatti, naisen asema	gendered violence, violence against women, gender discrimination, patriarchy, woman's status	könsbaserat våld, våld mot kvinnor, könsdiskriminering, patriarkat, kvinnans ställning	1 kirja

Taulukkoon 2 olen koonnut hauilla löytyneitä aineiston tekstejä. Taulukossa on päällekkäisyyksiä, sillä osa teksteistä löytyi useamman eri hakusanan kautta ja samojen henkilöiden tarinoita löytyi useammasta eri lähteestä. Olen valinnut tarkastella

aineistossani kaikenlaisia kunniaan liittyvän väkivallan muotoja kokeneiden maahanmuuttajataustaisten naisten tarinoita. Naisten tarinoissa esiintyy hyvin erilaisia väkivallan muotoja ja suhtautumisia väkivaltaan.

Olen valinnut käyttää tutkimuksessa termiä ”väkivaltaa kokenut” termien ”uhri” tai ”selviytyjä” sijaan. Kaikissa tarinoissa naiset eivät itse asemoi itseään uhriksi eivätkä selviytyjäksi. Lievemmat väkivallan muodot, kuten kunniakäsityksistä kumpuava kontrolli ja henkinen väkivalta, kuvautuvat ennemminkin ratkaistavana haasteena tai kunniaan liittyvä väkivalta on täysin sivuroolissa naisen tarinassa. ”Kokemus” kuvaa näin nähdäkseni parhaiten sitä variaatiota, jolla naiset itse kertovat tarinaansa ja asemoivat itseään suhteessa kunniaan liittyvään väkivaltaan.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa on käsitelty useiden eri aihekategorisointien alla. Esimerkiksi Ahmedin (2022) teoksessa aihekategorioiksi luokitellaan Finnassa muun muassa *maahanmuuttajat, somalit, sopeutuminen, identiteetti, eriarvoisuus, naisen asema, muslimit, ihmisoikeudet, naiset, tytöt ja kokemukset*. Väkivaltaa, kunniaan liittyvää väkivaltaa, silpomista tai pakkoavioliittoja ei teoksen kuvauksissa mainita. Kirja kuitenkin sisältää kokemukseen pohjautuvia kuvauksia useista eri kunniaan liittyvän väkivallan ilmentymistä. Sama ilmiö toistui useiden teosten kohdalla.

Aineiston kasaaminen on siis vaatinut kymmenien kirjojen kuvausten ja arvostelujen läpikäymistä sekä monipuolisten sanahakujen käyttämistä. Useampi teos on myös jäänyt pois joukosta läpilukemisen jälkeen todettuani, ettei se täytä aineistolle asettamiani ehtoja. On hyvin mahdollista, että tämän aineiston ulkopuolelle on jäänyt omaelämäkerrallisia teoksia, joissa käsitellään kunniaan liittyvän väkivallan ilmiötä avoimesti tai ilmiö on löydettävissä tarinasta. Etenkin ruotsalaisten teosten osalta aineiston kattavuus on heikko.

Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimuksessa painotus ei kuitenkaan ole aineiston määrässä, vaan sen laadussa. Tarkoitus ei myöskään ole löytää yleistettävissä olevaa tietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta, vaan tehdä näkyväksi naisten kokemuksia ja samalla osallistua ristiriitaisen ja vielä teoreettista ja kielellistä muotoa hakevan ilmiön sanoittamiseen. Vaikka aineistoni ei kata kaikkia tarinoita Suomessa ja Ruotsissa julkaistuista naisten kunniaan liittyvän väkivallan kokemuksista, on se silti kattava

kokoelma erilaisia tarinoita naisista, jotka ovat kokeneet kunniakäsitteisiin perustuvaa väkivaltaa.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten elämäkertoja tutkimuksessaan analysoineet Sandberg & Janssen (2018) analysoivat 13 kansainvälisesti tunnettua elämäkertaa erilaisia toimijuuden teemoja etsien. Heidän tutkimuksessaan päädyttiin muun muassa huomaamaan neuvottelevan ja yhteisön jäsenyyden säilyttävän toimijuuden puuttuvan toimijuuden kuvauksista. En halunnut käyttää samoja kansainvälisesti tunnettuja teoksia, vaan päädyin rajaamaan aineiston hakuni suomalaisiin ja ruotsalaisiin teoksiin. Päätin lisäksi hyödyntää vapaasti saatavilla olevia media-aineistoja, kuten kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden haastatteluja.

Rajasin aineistostani pois kaunokirjalliset teokset, jotka eivät olleet omaelämäkertoja tai perustuneet todellisiin tapahtumiin ja todellisten ihmisten tarinoihin. Rajasin aineiston ulkopuolelle myös ne teokset, joissa kunniaan liittyvää tai yhteisöllistä väkivaltaa kokenut henkilö ei ollut maahanmuuttajataustainen eikä hänellä ollut arabikulttuuriin tai islamin uskoon liittyviä taustoja. Yhteisöllistä ja kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy myös muun muassa romaniväestön ja erilaisten aatteellisten ja uskonnollisten yhteisöjen keskuudessa. Lisäksi kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy arabikulttuurin ja muslimikulttuurin lisäksi monissa muissa kulttuuripiireissä, esimerkiksi Bangladeshissa, Intiassa ja Zimbabwessa (Bradley 2011, 89–110, 111–128, 191–201), ei-muslimiväestön keskuudessa. Nämä ilmiön alueet ovat kuitenkin jääneet tarkasteluni ulkopuolelle.

Tutkimuksessani olen kiinnostunut kunniaan liittyvän väkivallan ja toimijuuden yhteyksistä eri kulttuurien välissä, diasporassa, koettuina ja tarinallistettuina kokemuksina. Hedelmällistä olisi varmasti tarkastella yhteisöllistä ja kunniaan liittyvää väkivaltaa myös laajempaan ilmiöönä.

Seuraavaksi rajasin aineistosta pois teokset ja artikkelit, joiden kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyvät tapahtumat eivät sijoitu Ruotsiin tai Suomeen. Rajasin tutkimuksen ulkopuolelle myös miehiin kohdistuneet kunniaan liittyvän väkivallan kokemukset. Luin jäljelle jääneet lähteet läpi ja rajasin tarkastelun ulkopuolelle vielä lähteet, joista ei löytynyt omakohtaiseen kokemukseen perustuvaa kuvausta mistään seuraavista kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuodoista: *kunniamurha*, *fyysinen väkivalta*,

pakkoavioliitto, seksuaalinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli, vainoaminen ja ylirajainen uhka, hengellinen väkivalta ja silpominen.

Poistin aineistosta vielä päällekkäisyydet, ja rajausten jälkeen tarkasteltavaksi valikoitui yhteensä seitsemäntoista (17) analysoitavaa tekstiä ja videomateriaalia, joista elämäkerrallisia romaaneja oli kuusi (6) kappaletta, yksi (1) kokoelmateos, josta valikoitui tarkasteluun kolme (3) erillistä tarinaa, lehtiartikkeleja seitsemän (7) ja yksi (1) videohaastattelu osana dokumenttia.

Taulukko 3 Aineistoon valikoituneet tarinat

Tarinan päähenkilö	Teos	Aineiston tyyppi	Kunniaan liittyvä väkivalta	Kulttuurinen/etninen tausta
1. Azadeh (nimimerkki)	Talvitie, Eveliina (2020) Kunniaton mutta vapaa: erään afgaaninaisen tarina. Helsinki: Like kustannus.	Elämäkerta Romaani	Fyysinen väkivalta, pakkoavioliitto, seksuaalinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Afganistan, elänyt varhaislapsuuden Iranissa, saapunut Suomeen kouluikäisenä.
2. Ujuni Ahmed	Ahmed, Ujuni & Hirvonen, Elina (2022) Tytöille, jotka ajattelevat olevansa yksin. Helsinki: WSOY.	Elämäkerta Romaani	Fyysinen väkivalta, silpominen, henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Somalia, saapunut Suomeen 3-vuotiaana
3. Salima (nimimerkki)	Rendic, Pia (2022) Pakotettu naimaan: Saliman tie pakkoavioliitosta vapauteen. Helsinki: Basam Books	Tarinallinen tietokirja	Fyysinen väkivalta, silpominen, pakkoavioliitto, seksuaalinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta, ihmiskauppa	Islamilainen valtio saapunut Suomeen aikuisena.
4. Shahrazad (nimimerkki)	Shahrazad (2022) Minä tapan sinut. Tukholma: Lind&Co.	Elämäkerta Romaani	Kunniaan liittyvän murhan yritys, fyysinen väkivalta, pakkoavioliitto, seksuaalinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli,	Lähi-itä, saapunut Ruotsiin ollessaan 16-vuotias.

			hengellinen väkivalta	
5. Nimco Noor	Noor, Nimico & Luukkinen Maippi (2022) Paratiisin tyttö, juuret mogadishussa koti Helsingissä. Helsinki: Like kustannus	Elämäkerta Romaani	Fyysinen väkivalta, Henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Somalia, saapunut Suomeen aikuisena.
6. Sara Al Husaini	Al Husaini, Sara (2023) Huono tyttö. Helsinki: Like kustannus.	Elämäkerta Romaani	Pakkoavioliitto, seksuaalinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Perheen kotoisin Irakista, syntynyt Saudi-Arabiassa, saapunut lapsena Suomeen.
7. Fatima	Pylvänäinen, Laura (2019) Kukaan ei tiennyt millaisessa painajaisessa nuori Fatima eli pienessä pohjoissuomalaisessa kunnassa – aviomies sulki kotiin, löi ja raiskasi: "Hän sanoi paloittelevansa ruumiini kahteen osaan". Mtv uutiset.	Artikkeli julkaistu verkkoalustalla 22.12.2019 08:04	Fyysinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, Henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Itä-Afrikka, syntynyt arabimaassa, asunut Turkissa lapsena, saapunut Suomeen aikuisena
8. Eva Tawasoli	Mäkinen Terhi (2019) Eva Tawasolin uusi elämä alkoi, kun hän jätti perheensä. Tehylehti.	Artikkeli julkaistu verkkoalustalla 6.11.2019 klo 8:46	Fyysinen väkivalta, pakkoavioliitto, henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Afganistan, saapunut Suomeen lapsena.
9. Sara (nimimerkki)	Happonen, Päivi (2019) Tätä on kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa, Sara kertoi tarinansa Ylelle: "Kun pakenin pakkoavioliittoa, äiti hakkasi minut rappukäytävässä". Yle	Artikkeli julkaistu verkkoalustalla 13.5.2019 5:53	Fyysinen väkivalta, Henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Vanhemmat Etelä-Aasiasta syntynyt Suomessa
10. Seida Sohrabi	Huuskonen, Laura (2020) Kunniaan liittyvät konfliktit ovat koko yhteiskunnan asia. Yhteiset Lapsemme 1/2020	Lehtiartikkeli	Henkinen väkivalta ja kontrolli	Kurditausta, saapunut Suomeen 5-vuotiaana
11. Sevval Nur	Siltamäki, Tuja (2020) Kunniaväkivaltaa paennut Sevval Nur, 20, kannustaa nuoria puhumaan ihmisoikeuksista. Lapsen maailma 02/2020	Lehtiartikkeli	Fyysinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli,	Turkki, tullut Suomeen 3-vuotiaana.

12. Kurdistan (nimimerkki)	Hakkarainen, Miian (2011) Suomessa asuvan tarina kunniaväkivallasta: Isäni tappaa minut, jos palaan kotimaahan. MTV uutiset.	Artikkeli julkaistu verkkoalustalla 12.04.2011 17:42	Fyysinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli	Iran, saapunut Suomeen aikuisena
13. Aja Daffeh	Hahto, Kaisa (2022) Ei enää salaisuuksia. Silpominen vie naisen ihmisarvon, seksuaalisuuden ja rakkauden itseään kohtaan, sanoo Aja Daffeh. Omasta silpomisesta puhuminen tuottaa tuskaa, mutta Daffeh haluaa tehdä sen, jotta muut pienet tytöt saisivat olla turvassa. Helsingin sanomat	Artikkeli julkaistu verkkoalustalla 13.3.2022	Silpominen	Gambia, saapunut Suomeen 7-vuotiaana
14. Lilian (nimimerkki)	MOT: Kunnian vuoksi kadonneet 2024, Lilian haastattelu.	Tv-dokumentti	Pakkoavioliitto, seksuaalinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Irak, syntynyt ja kasvanut Suomessa
15. Shukri (nimimerkki)	Laurent, Lina (toim.) (2005) Kuuntele minua! : nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa. Helsinki: Tyttöjen talo.	Kokoelma teoksen osa	Fyysinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli	Islamilainen valtio, saapunut lapsena Suomeen
16. Gulan (nimimerkki)	Laurent, Lina (toim.) (2005) Kuuntele minua! : nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa. Helsinki: Tyttöjen talo.	Kokoelma teoksen osa	Fyysinen väkivalta, henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Turkin Kurdi, saapunut Suomeen 13-vuotiaana.
17. Samsam (nimimerkki)	Laurent, Lina (toim.) (2005) Kuuntele minua! : nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa. Helsinki: Tyttöjen talo.	Kokoelma teoksen osa	Henkinen väkivalta ja kontrolli, hengellinen väkivalta	Somalia ei tietoa onko syntynyt Suomessa vai tullut Suomeen lapsena

Taulukkoon 3 olen koonnut kaikki aineistooni valikoituneet tarinat. Taulukkoon olen eritellyt jokaisen nimimerkillä tai omalla nimellä julkaistun tarinan lähteen, tekstityypin, tarinassa esiintyvät kunniaan liittyvän väkivallan muodot sekä tarinan päähenkilön

maahanmuuttajataustat. Valitsemistani lähteistä vanhin on julkaistu vuonna 2003 ja tuorein syksyllä 2024.

Mahdollista on, että aineisto sisältää yhä joitakin päällekkäisyyksiä, sillä valtaosa tarinoiden päähenkilöistä esiintyy nimimerkillä. Olen kuitenkin pyrkinyt tarkastelemaan vain yhtä tarinaa per nainen. Tutkielmani empiriaosiossa viittaan yksittäisiin tarinoihin tarinan päähenkilön itse käyttämällä nimimerkillä tai nimellä.

4.3. Aineiston analyysi

Päädyn toteuttamaan aineiston analyysin teoriasidonnaisesti. Teoriasidonnainen sisällönanalyysi yhdistää teorialähtöisen ja aineistolähtöisen analyysin ominaispiirteitä. Teoriasidonnaisessa analyysissä ennalta valittua teoreettista mallia ei testata tiettyyn aineistoon, vaan aineistosta nousevia ilmiöitä peilataan erilaisiin teoreettisiin viitekehyksiin. Toisin kuin täysin aineistolähtöisessä analyysissä, teoria kuitenkin ohjaa ja jäsentää analyysin tulkintaa määrittämättä sitä kuitenkaan ennalta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Taulukko 4 Toimijuuden tyypit

Toimijuuden tyyppi	Ilmeneminen
Pieni toimijuus	Passiivista tiedostamatonta tai tiedostettua selviytymiseen ja arjen säilyttämiseen tai hallittavaksi tekevään tähtäävää toimijuutta. Esimerkiksi olosuhteisiin alistuminen pahemman välttämiseksi. Oman osan hyväksymistä. Otteen säilyttäminen omasta itsestä ja maailmasta. Vastoinkäymisten kokeminen osana normaalia elämää. Ei kyseenalaista nykyistä.
Jaettu toimijuus: a) Kollektiivinen toimijuus b) Valtuutettu toimijuus	Jaetut päämäärät ja yhteistyö niiden saavuttamiseksi, kumppanuus. a) Ryhmän tai kahden ihmisen yhteistä toimintaa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Esimerkiksi aktivisti- tai vertaistukiryhmän yhteistä toimintaa, jossa kaikki osallistuvat tavoitteiden asettamiseen ja niihin pääsemisen suunnitteluun ja toteutukseen. b) Kahden välistä toisen henkilön tavoitteisiin

	<p>pyrkivää toimintaa. Yksilö voi hakea valtuutetusta tukea ja apua omiin tavoitteisiin päästäkseen. Valtuutetulla on käytössä resursseja tai kompetenssia, joita valtuuttaja pyrkii hyödyntämään ja joita valtuutettu tarjoaa hyödynnettäviksi. Esimerkiksi hoiva ja auttamissuhteissa esiintyvää.</p>
<p>Kasvava toimijuus:</p> <p>a) Toiveikas toimijuus</p> <p>b) Tiedostava toimijuus</p> <p>c) Kriittinen ja rakentava toimijuus</p>	<p>Muutosorientoitunutta, toiminnan mahdollisuuksien myötä kasvavaa toimijuutta.</p> <p>a) Haaveileva, tulevaisuusorientoitunutta. Muutosta kaipaava sisäinen puhe. Ei vielä pinnalle näkyvää toimintaa. Häivähtelevää.</p> <p>b) Omia toiminnan mahdollisuuksia tiedostavaa ja hyödyntävää toimijuutta. Tiedon hakua, esikuvien ja liittolaisten etsintää. Rakenteiden hyödyntämistä omaksi eduksi. Kokeilevaa.</p> <p>c) Aktiivista ja tietoista muutokseen ja vaikeuksien voittamiseen tähtävää toimijuutta. Avoimesti rakenteita ja vallanjakoa kritisoivaa. Normatiivisia odotuksia vastaan toimimista. Laajempaan muutokseen tähtävää. Uutta rakentavaa. Pitkäjänteistä.</p>

Taulukkoon 4 olen koontanut tutkielmani aineistossa esiintyviä ja tarkasteltavia erilaisia toimijuuden muotoja, jotka pohjaavat esittelemiini toimijuuden teoretisointeihin. Yksinkertaistettuna toimijuus tarkoittaa yksilön tai ryhmän kykyä vaikuttaa omaan elämäänsä, ympäristöönsä ja yhteiskuntaan. Se ei ole yksiselitteinen tai staattinen ominaisuus, vaan dynaaminen ja monitasoinen ilmiö, joka voi ilmetä erilaisissa muodoissa ja konteksteissa. Toimijuus voi olla yksilöllistä tai kollektiivista, aktiivista tai passiivista, tietoista tai tiedostamatonta (Honkasalo 2008; 2009).

Työssäni tarkastelen kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten toimijuutta sekä rakenteissa tuotettuina että niiden puitteissa operoivina olemisen, toimimisen ja omistamisen tiloina, joita ohjaavat ja määrittävät toiminnan intentionaalisuus, tulevaisuusorientoituneisuus, reaktiivisuus ja refleksiivisyys (Giddens 1984; Bandura 2000; 2006). Tarkastelen toimijuutta sekä henkilökohtaisen että jaetun toimijuuden ulottuvuuksien kautta (Bandura 2000; 2006).

Tarkastelen naisten tarinoissa esiin nousevien toimijuuksien ja rakenteiden välistä suhdetta sekä erityisesti kolmea erilaista toimijuuden tyyppiä: **kasvavaa toimijuutta**, **pientä toimijuutta** sekä **jaettua toimijuutta**.

Aineiston analyysiksi olen valinnut narratiivisen analyysin ja teemoittelun yhdistämisen. Analyysin tarkoituksena on paikantaa tyyppiteltyjä toimijuuksia ja toimijuuteen linkittyviä

ilmiöitä sekä niille annettuja merkityksiä ja tarinallistuksia kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden maahanmuuttajataustaisten naisten tarinoista. Tutkielmani on kerronnallinen tutkimus, jossa tarkasteltava aineisto koostuu erilaisista omaelämäkerrallisista kertomuksista. Elämäkerrallinen tutkimus on kiinnostunut tarinoiden todellisista tapahtumista ja merkityksistä sekä sosiaalisesta kontekstista (Heikkinen 2015, 154–155).

Aineistoni on narratiivisen syväluotaavan analyysin tekoon varsin laaja. Tästä syystä analyysini kerronta etenee erityisesti kahden eri naisen, Azadehin ja Ujuni Ahmedin, tarinoita hyödyntäen ja niitä muihin tarinoihin peilaten. Azadehin ja Ujuni Ahmedin tarinat ovat syväluotaavia elämäkerrallisia romaaneja, jotka keskittyvät teemassaan juuri kunniaan liittyvään väkivaltaan, sen moniin muotoihin, naisen asemaan länsimaisessa yhteiskunnassa sekä naisten omaan toimijuuteen. Näin ne tarjoavat tietynlaisen tyyppikertomuksen elementtejä, joihin muu aineisto monilta osin yhtyy. Pysin kuitenkin myös analyysissä antamaan tilaa kaikkien naisten äänille ja hyödynnän sitaatteja kaikista aineistoni tarinoista. Nostan myös toisten aineiston tarinoiden avulla esiin variaatiota ja erilaisia vivahteita, joita analyysissä esiin nousseisiin tuloksiin liittyy.

Analyysini kattaa koko aineiston ja nostan esiin toimijuuden elementtejä ja tarinallistamisen tapoja, joita aineistossa esiintyy. Tutkielmaa tehdessäni sopivien teoreettisten viitekehysten etsiminen ja aineistoon peilaaminen, kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön jäsentely ja aineiston etsiminen ja analysointi limittyivät toisiinsa. Luin, kuuntelin ja katsoin kaikki aineistot ensin läpi tehden niistä muistiinpanoja ja huomioita yhtäläisyyksistä. Samaan aikaan tutustuin erilaisiin toimijuuden teoretisointeihin ja peilasin niiden soveltuvuutta aineistooni, kooten samalla tutkielmani teoreettisen viitekehysten.

Koska kunniaan liittyvän väkivallan jäsentely on suomalaisessa keskustelussa ja tieteen teossa vielä melko jäsentymätön, annoin aineiston ohjata myös kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön jäsentelyäni. Kunniaan liittyvää väkivaltaa on kansainvälisesti jäsennetty ja kategorisoitu monin eri tavoin. Aineisto auttoi minua myös valitsemaan ja rakentamaan tutkielmaani näistä tieteellisistä keskusteluista nähdäkseni aineistossa tuotettua todellisuutta vastaavan jäsennyksen.

Aineiston valikoiduttua redusoin koko aineiston ja ryhdyin teemoittelemaan sitä sekä aineistosta nousseiden teemojen että valitsemieni toimijuuden teoreettisen viitekehyksen mukaisesti. Teemoittelun myötä alkoi muodostua kuva kolmesta keskeisestä toimijuuden tyyppistä, joita aineistossa ilmeni. Näiden lisäksi tarinoista oli löydettävissä teoriani ohjaamia yleisiä teemoja, jotka limittyivät toimijuuden kehityskulkuihin.

Teemoittelun lisäksi analysoin aineistoni myös narratiivisesti etsien tarinoista kulttuuristen mallitarinoiden piirteitä, tarkastelemalla henkilöhahmoille annettuja asemia tarinoiden kulussa, ajan ja paikan suhdetta tapahtumiin ja kerrontaan sekä tarinoiden juonikuvioita.

Taulukko 5 Aineiston analysointi teemoitellen ja narratiivisesti

Teema-analyysi		Narratiivinen analyysi
Toimijuuden muodot	Yleiset teemat	
<i>Pieni toimijuus:</i> oleminen, arki, rakenteen hyväksyminen ja sisäistäminen, turruttaminen, ahtaat toiminnan mahdollisuudet	<i>Rakenteen ja toimijan välinen suhde</i> suomalaisen yhteiskunnan ja naisten lähiyhteisön rakenteiden välinen ristiriita, vastapuhe, tarjotun subjektipostion/roolin ja oman minäkuvan välinen suhde, toiminnan mahdollisuudet,	<i>Kulttuuriset mallitarina</i>
<i>Jaettu toimijuus:</i> kollektiivinen toimijuus, valtuutettu toimijuus, liittolaisuus, uudet kategorisoinnit ja diskurssit, toisiin kuuluminen, diaspora, ikkunat toisiin elämän tapoihin	<i>Toimijuuden elementit:</i> intentionaalisuus tulevaisuusorientoituneisuus reaktiivisuus refleksiivisyys	<i>Henkilöhahmojen asemointi tarinoissa</i>
<i>Kasvava toimijuus</i> toivo, tieto, resurssit, tunteet, kuolema, autonomia, vastapuhe, uuden rakentaminen, kyseenalaistaminen, vaikuttaminen, itsensä toteuttaminen	<i>Valta</i> tosiasiallinen, pakottava ja diskursiivinen valta ja väkivalta, hierarkiat	<i>Aika ja paikka kerronnassa</i>
		<i>Juoni</i>

Taulukossa 5 esittelen teemoja ja narratiiveja, joihin analyysissäni kiinnitin huomiota. Teema-analyysin ja narratiivisen analyysin yhdistäminen mahdollisti tutkielmassani toimijuuden erilaisten ilmentymien ja toimijuuteen vaikuttavien tekijöiden tarkastelun

sekä toimijuuden kehityskulkujen ja toimijuudelle annettujen merkitysten ja kulttuuristen kontekstien samanaikaisen tarkastelun ja vuoropuhelun.

Analysoin tutkielmassani naisten omaelämäkerrallisia kertomuksia eletystä elämästä kunniaan liittyvän väkivallan vaikutuspiirissä. Kertomuksella tarkoitetaan tarinoiden kielellistä tai visuaalista esitysmuotoa. Yksi kertomus voi pitää sisällään lukuisia eri tarinoita. Tarina on yhtenäinen juonellinen kokonaisuus, jolla on alku, keskikohta ja loppu (Hänninen 1999, 20). Tutkielmassani tarkastelen toimijuutta kerronnallisesti koostettuna aikaan ja paikkaan sidottuna yksilön tapana merkityksellistää omaa toimintaansa suhteessa sosiaaliseen todellisuuteen ja sen tuottamiin rajoitteisiin ja mahdollisuuksiin.

Maahanmuuttajataustaisten naisten tarkasteleminen väkivaltakokemusten ja alisteisen aseman kautta on ylipäätään aiheena problemaattinen ja mahdollisesti stereotyyppioita vahvistava. Kunniaan liittyvä väkivalta on viime vuosien aikana tullut suurelle yleisölle tutuksi juuri uhrien omaelämäkertojen ja haastattelujen kautta. Aiemmissä tutkimuksissa kunniaväkivaltaa kohdanneille maahanmuuttajanaيسille näyttää tarjoutuvan kahdenlaisia rooleja.

Länsimainen keskustelu kunniaan liittyvästä väkivallasta rakentaa polarisoitunutta kuvaa valkoisista vapautetuista naisista ja ”kolmannen maan naisista”, jotka ovat miesten sarron alaisia. Tässä kuvassa länsimaisen pelastajan tehtäväksi tulee näiden alistuneiden passiivisten naisten vapauttaminen kolmansien maiden miesten sarron alta. Naiset tulevat stigmatisoiduiksi avuttomiksi. Poikkeuksen tähän muodostavat vahvat, itseriittoiset naiset, jotka ovat onnistuneet ”vapautumaan” kulttuuristetun väkivallan alta (Sandberg & Janssen 2018; Walker 2022).

Tarinoita tarkasteltaessa ongelmaksi voikin muodostua niin kutsuttu ”single story”: kun maahanmuuttajataustaiset naiset ja kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneet naiset totutaan näkemään tietyssä valossa tietyn toimijuuden omaavina, voi olla vaikea purkaa tätä stigmaa. Stereotypisoitu hahmo tipahtaa monimutkaisesta yksilöllisyydestä tyyppitellyksi hahmoksi (Sandberg & Janssen 2018). Hall (1997, 249) mukaan stereotypoidut ryhmät luovat vastavoiman ”meille” ja toimivat siten koheesion ja yhtenäisyyden vahvistajina ydinryhmälle. Fenomenologis-hermeneuttisella

tutkimuksella tarkoitukseni onkin saada laajuutta ja erilaisia kokemuksia ja tarinoita nostettua esiin

4.4. Tutkimuseettiset kysymykset

Kunniaan liittyvä väkivalta on ilmiö, jossa sekä tekijät että uhrin ovat marginaalisessa ja valtaväestöä haavoittuvammassa asemassa. Ilmiön tutkiminen vaatii erityisen sensitiivistä ja tiedostavaa otetta, jottei tutkimuksella aiheuteta maahanmuuttajayhteisöihin ristiriitoja tai heikennetä maahanmuuttajayhteisöjen tilannetta ylipäättäen. Edellä mainituista syistä koen, että kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön teoreettisen viitekehyksen sitominen patriarkaaliseen universaaliin ilmiöön sekä väkivaltaa kohdanneiden toimijuuden esiin nostaminen uhriasetelman sijaan tuovat tutkimusasetelmalle eettistä kivijalkaa.

Aineistosta iso osa on nimettömänä esiintyvien naisten tarinoita. Näin ollen mahdollisuuteni varmistua tarinoiden todenperäisyydestä ovat rajalliset. Fenomenologis-hermeneuttisen filosofian mukaan keskeistä ei kuitenkaan ole tapahtumien objektiivinen todenmukaisuus, vaan tutkittavien kokemukset tapahtumista. Oletus on, että henkilöt kertovat totuuden mukaisesti siitä, miten he ovat kokeneet tapahtumat (Nikupeteri 2024).

On kuitenkin hyvä tiedostaa, että kunniaan liittyvää väkivaltaa on käytetty länsimaissa myös islamofobian lietsomisen välineenä. Esimerkiksi Norma Khourin omaelämäkerralliseksi teokseksi väitetty *Kunniamurha: Rakkaus ja kuolema nykypäivän Jordaniassa* on myöhemmin todistettu täysin fiktiiviseksi tarinaksi. Ennen totuuden paljastumista väkivallalla ja naisten alistamisella mässäilevä kirja ehti aiheuttaa suurta takapakkia jordanialaisten kunniamurhia vastaan taistelevien aktivistien työlle. Kirja aiheutti vahinkoa Jordanian kansainväliselle maineelle ja samalla vahvisti konservatiivien ja länsimaavastaisten ryhmittymien asemaa Jordaniassa, hidastaen siten kunniakäsitteisiin perustuvien murhien torjumistyötä.

Tapaus on varsin havainnollistava esimerkki siitä, miten hankalasta ongelmasta kunniakäsityksiin pohjautuvan väkivallan torjumisessa on kyse. Vastakkainasettelu länsimaiden liberaalien ja ”muiden” konservatiivisten yhteiskuntien ja yhteisöjen välillä voi pahimmillaan vaikeuttaa ilmiöön puuttumista (Husseini 2014, 100–111). Tästä syystä olen katsonut tärkeäksi tarkastaa jokaisen valitsemani teoksen kirjoittajan tai kustantajan taustat.

Kirjan, *Minä tapan sinut*, kohdalla esimerkiksi on tiedossa vain kustantaja, sillä kirjailijan henkilöllisyys on salattu ja hän kirjoittaa nimimerkillä oman turvallisuutensa vuoksi. Kaikki aineistoni tekstit ja haastattelut ovat julkisia. Tutkimuseettisestä näkökulmasta se antaa varmuutta siitä, etten tutkimuksellani loukkaa kenenkään oikeutta yksityisyyteen.

Omaelämäkertoja ja artikkeleita lukiessani ja niiden taustoja tarkastaessani huomasin kuitenkin, että kirjoissa ja artikkeleissa oli toisinaan päällekkäisyyksiä ja vaikutti siltä, että osa nimimerkillä esiintyneistä naisista oli esiintynyt asian tiimoilta julkisuudessa tai sosiaalisessa mediassa myös omalla nimellä. Varmistuneet päällekkäisyydet on aineistosta poistettu, mutta aineistossani saattaa ilmetä yhä joitakin päällekkäisyyksiä.

Varmuuden vuoksi olen kirjoittanut analyysitekstini ja valinnut sitaatit siten, ettei mahdollisesti saman henkilön nimimerkillä kirjoitettua ja omalla nimellä kirjoitettua tarinaa voida yhdistää toisiinsa. Narratiivinen analyysini keskittyy syväluotaavasti kahteen elämäkertaan, mutta huomioi oheiskirjallisuutena kaikki lukemani naisten tarinat ja hyödyntää kaikista tarinoista esiin nousevia elementtejä. Tässä peilausvaiheessa olen pyrkinyt käyttämään erityistä harkintaa sitaattien valinnoissa, jotteivat ne paljastaisi naisia nimimerkkien takaa.

Päällekkäisten tarinoiden lisäksi eettisenä haasteena on ollut myös *Minä tapan sinut* -teoksen kohdalla kirjoittajan taustojen selvittämisen mahdottomuus. Kirjailija toimii nimimerkillä ja tiedossa on ainoastaan ruotsalainen kustannusyhtiö. Kustannusyhtiön mukaan tarina on tosi, mutta mitään tietoa siitä, miten tarinan omaelämäkerrallisuus on varmistettu, ei ole saatavissa. Päädyin pitkällisen harkinnan jälkeen pitämään tarinan aineistossani, hyödyntäen sitä oheiskirjallisuutena. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että tämän kyseisen tarinan kohdalla minulla ei ole tietoa tarinan kontekstista, todenmukaisuudesta tai tarkoitusperistä.

Oma tutkijapositioni on ollut myös merkittävä eettinen kysymys tutkimuksen edetessä. Kantasuomalaisena, valkoisena naisena olen perinteisesti tarkasteltuihin yhteisöllisen väkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan ulkopuolinen tarkastelija. Tulokulmani aiheeseen on myös väistämättä omien länsimaisten ihanteideni värittämää. Tästä syystä olen pitänyt erityisen tärkeänä työssäni antaa tilaa naisille ja heidän tarinoilleen ja myös heidän tavoilleen jäsentää ja käsitteellistää ilmiötä.

Koska kunniaan liittyvä väkivalta on osa patriarkaalisen väkivaltaperinteen jatkumoa, en ole siitä kuitenkaan naisena irrallinen. Naisten tarinoiden esiin nostamien tunteiden ja omien sukupuolistuneen väkivallan kokemusten muistojen reflektointi onkin ollut iso osa prosessia.

Tutkimus ei koskaan ole arvovapaata. Tutkija on aina sidoksissa omaan kulttuuriinsa, aikaansa ja kontekstiinsa, ja siten myös tutkimus on näiden värittämää. Tutkimus osallistuu myös aina vallitsevan yhteiskunnallisen todellisuuden uusintamiseen. Tutkittavien ilmiöiden reflektio ja sitä kautta käsitteellistäminen on aina myös interventio sosiaaliseen todellisuuteen (Alasuutari 2007, 15–31).

Kulttuurisia ilmiöitä tutkittaessa on myös tiedostettava ristiriita universaaleina pidettyjen, mutta samalla länsimaista lähtöisin olevien ihmisarvojen kunnioituksen ja kulttuurirelativistisen ymmärryksen välillä. On vältettävä sekä joustamatonta suhtautumista kulttuuriin normeihin ja eettisiin kysymyksiin että liian kulttuurirelativistista, saati arvonihiilististä lähestymistapaa. Kulttuurirelativistisen näkemyksen mukaan kulttuurillisia ilmiöitä ei voida arvottaa tai täysin ymmärtää kulttuurien ulkopuolelta käsin (Anis 2013, 150).

Mikäli eri kulttuureista nousseita käsitteellistyksiä ja teorioita sosiaalisesta todellisuudesta ei voida arvottaa, jää tutkimuksen tavoitteeksi todellisuuden sanoittamisen sijaan siihen vaikuttamisen tavoite, joka puolestaan aiheuttaa eettisen kysymyksen puuttumisen tarpeellisuudesta ja oikeutuksesta (Healy 2014, 242–269; Alasuutari 2007, 24).

Koska pääaineeni, sosiaalityö, perustuu vahvasti ihmisarvon kunnioittamisen, sarron ja väkivallan vähentämisen ja tasa-arvoisuuden edistämisen eetoksiin, näen perusteltuna tarkastella myös kunniaan liittyvää väkivaltaa ongelmana, joka edellyttää ratkaisua. Toisena ydinolettamuksena tutkimuksessani on oletus kunniaan liittyvää väkivaltaa

kohdanneiden naisten toimijuudesta passiivisena toiminnan kohteena olemisen sijaan. Myös tämä tulokulma vastaa tieteenalani tapaa tarkastella jokaista ihmistä tasavertaisen arvokkaana ja oman näköiseen elämään ja itsemääräämiseen oikeutettuna subjektina.

5. Moninainen toimijuus naisten tarinoissa

5.1. Pieni toimijuus

Pienellä toimijuudella tarkoitan tässä tutkielmassa, Honkasaloa (2009 ja 2008) mukailten, heikosti havaittavissa ja siten perinteisiin toimijuuden teoretisointeihin heikosti palautettavissa olevaa toimijuutta, joka pyrkii arjen jatkuvuuteen, kehityksen sijaan. Usein aineistoni naisten tarinoissa sosiaalinen ympäristö kuvautui niin pakottavana ja rajaavana, ettei muunlaiselle toimijuudelle ollut sijaa. Erilaiset vaihtoehdottomuuden kuvaukset toistuivat valtaosassa tarinoista, jossakin muodossa. Etenkin naisten lapsuuteen ja nuoruuteen liittyvissä kuvauksissa sosiaaliset hierarkiat ja valtarakenteet näyttäytyivät ehdottomina. Vaikka väkivalta ja kaltoinkohtelu tuntui naisista pahalta, sen muuttamiseksi ei ollut mahdollisuuksia tehdä mitään. Azadeh kuvailee tarinassaan tytön roolia yhteisössä ja perheessä lapsuudessaan Iranissa. Tarinassa kulkevat toistuvasti rinnakkain kuvaukset Azadehin tyytymättömyydestä tilanteeseen ja samalla tilanteen vaihtoehdottomuus.

Sekä käskyttäminen, että kääpiöksi nimittäminen oli raivostuttavaa, mutta ei minulla ollut muuta mahdollisuutta, kuin totella ja juosta. Azadeh

Myös Suomessa lapsuutensa elänyt maahanmuuttajataustainen Lilian kertoo, ettei hänellä ollut mitään mahdollisuuksia vaikuttaa tilanteeseensa sen jälkeen, kun hänen vanhempansa olivat tuoneet hänet Irakiin pakkoavioliittoon naitettavaksi rangaistuksena liiasta länsimaalaistumisesta.

Se oli järjestetty avioliitto missä ei ollut niinku mulla sanottavaa paljon. Että enhän mä voinut sanoa mitään. Mitä mä sanoisin? Lilian

Yksin vieraassa maassa, jossa laki oli hänen miehensä puolella, Lilian oli täysin sukulaisten armoilla. Selviytyäkseen hengissä hänen oli sopeuduttava tilanteeseensa. Vaikka Lilian itse tiedostaa joutuneensa väkivallan uhriksi, hänen ympärillään olevat pitävät hänen tilannettaan normaalina naisen asemaan ja elämään kuuluvana asiana. Bradleyn (2011) mukaan maahanmuuttajataustaisten naisten toimijuus jää usein pieneksi ja he jäävät elämässään ja tarinoissaan uhri positioon, todellisten vaihtoehtojen

puutteen takia. Vaihtoehdottomuuden lisäksi naisten tarinoissa väkivallan vastaanottaminen tottelevaisesti tai kyseenalaistamatta toimi myös tärkeänä keinona suojautua vakavammalta väkivallalta. Väkivallan hyväksyminen ja siihen sopeutuminen oli viisasta sillä vastustus olisi aiheuttanut enemmän ja vakavampia ongelmia. Ujuni Ahmed kertoo tarinassaan lapsena käymästään Koraani koulusta, jossa opettaja käytti jatkuvasti väkivaltaa osana opetustaan. Opettajalla oli tapana lyödä lapsia, jos he tekivät virheitä. Ahmed kertoo, kuinka opettajan pyytäessä, lasten piti rauhallisesti antaa kätensä opettajan lyötäväksi. Lasten oletettiin myös olevan reagoimatta lyömiseen.

Se poltti, mutta kättä ei kannattanut vetää pois. Muutoin (koraanikoulun)opettaja löi olkavarteen tai kyynärvarteen. Ujuni Ahmed

Ahmedin kuvauksessa väkivalta kuvautuu systemaattisena ja vaihtoehdottomana. Väkivaltaa käyttävällä Koraani koulun opettajalla on paitsi mahdollisuus käyttää lapsiin vielä pahempaa väkivaltaa, myös lasten vanhempien hyväksyntä takanaan. Aikuisten yhteisesti hyväksymän kuritusjärjestelmän edessä Ahmed on lapsena voimaton ja siksi ainoaksi rationaaliseksi vaihtoehdoksi jää toimia pahempaa väkivaltaa välttämällä ja lievempään väkivaltaan alistuen. Banduran (2006) mukaan toimijuus toteutuu suhteessa ja vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Toimijuus siis tarvitsee muita ollakseen olemassa. Ahtaassa asemassa, jossa toiminnan todelliset mahdollisuudet ovat vähäiset, toimijuus voi olla myös tilanteeseen sopeutumista (Eskola ym. 2023) ja näin yhteyden säilyttämistä muihin.

Myös Salima kuvailee tarinassaan omaa alistumistaan väkivaltaiselle miehelleen. Salima on avioitunut valtiossa, jonka lakien mukaan mies ja tämän perhe käytännössä omistavat naisen. Salima yrittää aluksi paeta rajua väkivaltaa synnyin perheensä luo. Tästä seuraa kuitenkin vielä rajumpaa väkivaltaa ja myös ongelmia Saliman omille vanhemmille. Ainoana mahdollisena keinonaan suojautua Salima kuvailee mielen sisäisiä keinoja, joilla hän sieti rajua väkivaltaa.

Kun piinaava pelkoni ja odotukseni lopulta päättyy, kun mieheni raiskaa minua, en pysty taistelemaan vastaan. Makaan vain aloillani, täysin lamaantuneena, täysin alistuneena. On vaarallista sanoa mitään, vaarallista päästää ääntäkään. Sillä pienikin ääni voi provosoida miestäni, saada hänet raivostumaan, satuttamaan minua vielä enemmän. Siksi minä vain suljen silmäni, annan hänen käyttää vartaloani oman nautintonsa ja

vallan tunteensa pönkittämiseen. Silmät sulkiessani voin vaeltaa mieleni sisällä johonkin toisaalle, toiseen aikaan ja toiseen paikkaan. Pysyn sielä kunnes mieheni on lopettanut. Salima

Mielen sisäiset keinot sietää, väkivaltaa ja arjen jatkuvaa kärsimystä toistuivat naisten tarinoissa. Kuvaukset hetkistä, jolloin naiset kykenivät irtautumaan musertavasta todellisuudestaan näyttäytyvät tärkeinä keinoina säilyttää arjen jatkuvuus ja suojella omaa minuutta. Myös oman itsen turruttaminen, ajattelun ja tuntemisen välttäminen, toistui naisten tarinoiden synkimpinä hetkinä. Sharazad kuvaa tätä turruttamista keinona kestää ajatusta siitä, että hän on synnyttämässä lapsen raiskaajalleen ja pahoinpitelijälleen.

Ompelin lastenvaatteita olin aivan muissa maailmoissa ja yritin kuvitella, että lapseni isä oli Farouk. Todella yritin. Aika kului parhaiten nukkumalla. Silloin olo tuntui kevyeltä, kuin minua ei olisi ollut olemassakaan. Sharazad

Oman psyykeen ja ruumiin suojelemisen lisäksi osa naisista pyrki tarinoissa myös suojelemaan lapsiaan ja muita läheisiään näillä pienillä arjen teoilla, omaan asemaan asettumisella ja vallan alle myöntymisellä. Sharazad kuvasi mentaalaisia keinoja, joilla yritti torjua inhoa syntymätöntä lastaan kohtaan, ja myöhemmin myös aktiivisia toimia, joilla suojasi lapsiaan miehen iskuiltä. Salima puolestaan päätti alistua täysin miehensä väkivallan alle paitsi lapsiaan, myös vanhempiaan suojellakseen.

Naisten elämässä pakkovalta rajaa naisten toimijuuden piiriä. Sen lisäksi naisten toimijuutta, erityisesti lapsuuden ja nuoruuden kuvauksissa, näyttää rajaavan myös diskursiivinen valta. Kunniaan liittyvän väkivallan keskellä kasvaneelle kontrolli ja väkivalta voivat näyttäytyä niin tavallisina, ettei niitä aina edes tunnisteta väkivallaksi, eikä uhreilla ole välttämättä edes sanoja, joilla kuvata kokemuksiaan. (Tawasoli & Lindman 2022; Lindman 2022; THL 2022). Osassa tarinoista naiset kuvasivat väkivaltaa niin oleellisesti arkeen kuuluvana asiana, etteivät he edes osanneet kyseenalaistaa sitä sen normaaliuden takia. Ahmed (2022 4–5) kuvaa kuinka väkivalta oli osa normaalia lapsuutta ja lasten oletettiin hyväksyvän tämä.

Minua opettaja löi usein. Se oli pelottavaa, mutta niin tavallista, että emme osanneet kyseenalaistaa sitä. Ujuni Ahmed

Myös Honkasalon (2009) tutkimuksessa kärsimyksen sietämisen katsottiin olevan yhteydessä kärsimyksen kulttuuriseen hyväksyttävyyteen. Pieni toimijuus näyttäytyi tilana, jossa lähes luonnon voimana näyttäytyvää kärsimystä ei voitu eikä ollut tarvettakaan voittaa. Tietynlainen kärsimys nähtiin elämään kuuluvana. (Honkasalo 2008; 2009.) Aineistossani naisten tarinoissa toistuivat kohdat, joissa naiset kuvasivat ajatelleensa kärsimyksen kuuluvan heille heidän naiseutensa takia. Naiset kuvasivat ajatuksia, joissa sortavat sukupuolinormit ja niihin liittyvä väkivalta ja kaltoinkohtelu oli sisäistetty ja oma tyttöys ja naiseus koettiin omana huonommuutena, joka oikeutti kohdatun väkivallan. Azadeh kuvailee tarinassaan, kuinka hänen pikkuveljensä sai aina enemmän ja parempaa ruokaa kuin perheen tyttäret ja kuinka lapsille oli tehty selväksi, että veli oli heitä arvokkaampi.

Pojat olivat tärkeämpiä, se oli kulttuuriimme istutettu itsestäänselvyys. Sisäistin ajatuksen siitä, että tytöt eivät ansaitse kermavaahtoa ja syytin tyttöydestä itseäni.
Azadeh

Henkisen ja muunkin väkivallan hyväksyminen itselle kuuluvaksi ja oman huonommuuden kokemukset toistuivat aineistoni naisten tarinoissa. Syyllisyyden, arvottomuuden ja häpeän tunteet ovat yleisiä lähisuhdeväkivaltaa kokeneille. Väkivallan kokeminen muuttaa uhrin toimijuutta ja syövyttää itsetuntoa ja käsitystä omasta itsestä suhteessa muihin. Väkivallalle haetaan usein rationaalista selitystä epävarmuuden torjumiseksi ja tällöin uhri samalla myöntyy osaansa osasyllisenä ja väkivallan kokemisen ansaitsevana. (Ronkainen 2001, 141–143). Kärsimyksen hyväksyminen osaksi elämäntähtämyksiä voi toimia myös omaa minuutta suojaavana tekijänä, joka mahdollistaa arjen jatkumisen ja otteen maailmasta (Honkasalo 2009). Ujuni Ahmed kuvaa tarinassaan arjen askareitaan kodin ja pienempien sisarusten hoitoa, Koraani koulua ja oman yhteisön jäsenten kanssa ajan viettämistä. Samaan aikaan Ahmed kertoo sisäisen puheensa olleen näköalaton ja vailla tulevaisuuden haaveita.

Vietin aikaa maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa, koska he eivät hätkähtäneet sitä, millaista elämäni oli. En haaveillut enää mistään. En tiennyt mistä olisin edes voinut haaveilla...Pelkäsin niin paljon ympäristön meille tytöille asettamia vaatimuksia, että en pystynyt kuvittelemaan tulevaisuutta lainkaan...Ajattelin, että koska muilla lapsilla oli enemmän vapauksia kuin meillä, heidän täytyi olla parempia. Jostain syystä muut lapset

olivat sellaisten vapauksien, oikeuksien, huomion ja rakkauden arvoisia, mitä minä ja muut yhteisöni tytöt emme ole. Ujuni Ahmed

Ahmedin tavoin monissa muissakin tarinoissa naiset kuvaavat arkisia kodin askareitaan ja päivät täyttävää raatamista, jolle ei ole olemassa vaihtoehtoa. Arjen askareiden suorittaminen ”oikealla” tavalla on naisiin kohdistuva velvoite, josta monet naisista pyrkivät suoriutumaan hyvin saadakseen arvostusta ja myös välttyäkseen väkivallalta ja paheksunnalta. Naisten elämänsä arjen jatkuvuuden ja arkisten askareiden suorittaminen voi merkitä paitsi elämässä kiinni pysymistä, myös muihin naisiin ja naissukupolvien jatkumoon kuulumista (Honkasalo 2008). Useissa tarinoissa kuvataan, kuinka tyttöjä kasvatetaan pienestä pitäen vaimon ja kodinhoitajan rooliin. Sharazad kuvaa tarinassaan omaa pakkoavioliittoaan väkivaltaiseen mieheensä vankilana ja orjuutena. Tarinassaan hän liikkuu nykyisen ja menneen välillä kuvaten, kuinka väkivalta ja palveleminen on ollut osa hänen lapsuuttaan ja kuinka hän oli kasvanut väkivallan pelkoon ja miehen palvelemiseen.

Jo pikkutyttönä minut opetettiin hoitamaan kotia ja huolehtimaan nuoremmista sisaruksista. Sharazad

Minut oli kasvatettu hakkaamalla. Abi hakkasi. Umi hakkasi. Abi hakkasi Umia. nyt mieheni vuorostaan hakkaa minua. Sharazad

Sharazad kuvailee tarinassaan, kuinka hän yritti avioliiton alkupuolelle selvitä arjestaan kotiaskareita moitteettomasti hoitamalla ja miehen mielialoihin vaikuttamalla ja yrittämällä suojata itseään ja lapsiaan pahimmalta väkivallalta. Myös Fatima kertoo tarinassaan pyrkineensä avioliitossaan selviytymään arjesta miestään miellyttämällä.

Yritin niin kovasti olla hyvä vaimo, yritin parhaani...Kun aviomies tarvitsee naista, hänelle ei voi sanoa ei. Vaikka ei haluaisi häntä, hän makaa kanssasi väkisin. Siispä emme ajattele miesten raiskaavan vaimojaan, vaan miehellä on oikeus siihen. Fatima.

Fatiman sitaatissa näyttäytyy, miten väkivaltaisen tilanteen mahdollisuus muovaa suhtautumista siihen. Koska Fatimalla ei ole ollut mahdollisuutta kieltäytyä seksistä tai estää raiskatuksi tulemistaan, hänen ajatuksensa kääntyi niin päin, ettei kyseessä ole raiskaus vaan oikeutettu normaali avioliittoon liittyvä teko. Haastattelussaan Fatima kuitenkin kertoo tienneensä, että Suomessa raiskaus on rikos myös avioliitossa.

Seksistiset ideologiat ja sukupuolittuneen väkivallan rakenteellisuus vaikuttavat tyttöjen toimijuuteen ja myös kokemuksiin väkivallasta. Tytölle omien väkivallan kokemusten sanallistaminen ja siihen liittyvien tunteiden kokeminen voivat näyttäytyä uhrille riskinä kadottaa yhteys muihin ja koko maailmaan. (Louhela 2023, 59–60.) Fatiman äärimmäisen väkivaltaisessa ja kontrolloivassa avioliitossa hänen toiminnan mahdollisuutensa olivat hyvin kapeat, jolloin toimijuus suuntautui siihen ainoaan hänen tilannettaan helpottavaan keinoon, eli tilanteen sietämiseen ja sopeutumiseen. Fatima yritti kaikin keinoin miellyttää miestä ja hyväksyä kohtaamansa väkivallan osana normaalia elämää. Tällaisin keinoin moni naisista kertoi selviytyvänsä, ja he ketkä eivät näin toimineet tuottivat vaikeina hetkinä toiveita siitä, että olisivat kyenneet hyväksymään osansa ja kulttuurinsa normiston kyseenalaistamatta.

Fatiman sitaatissa näkyy myös pieneen toimijuuteen liittyvä kollektiivisuus. Honkasalon (2009) tutkimuksessa pieni toimijuus näyttäytyi myös naisten jakamana toimijuutena. Pohjois-Karjalassa naiset valitsivat hyväksyä vallitsevat olot eivätkä esimerkiksi muuttaa pois. Pois muuttaneisiin suhtauduttiin negatiivisesti ja heistä puhuminen nostatti myös naisten yhteen kuuluvuutta ja oman paikkaan kuulumisen tunnetta (Honkasalo 2009). Myös Fatiman sitaatissa näkökulma on kollektiivinen. ”*Siispä emme ajattele miesten raiskaavan vaimojaan, vaan miehellä on oikeus siihen*” antaa ymmärtää, että suhtautuminen oli kollektiivinen naisten tapa järkeistää ja sanoittaa kauheita kokemuksiaan siten että ne tulivat siedettäväksi ja siten mahdollistivat arjen sietämisen jatkumista.

Aineistoni tarinoissa väkivallan oikeutusta perustelevat normit tulivat usein sisäistetyksi osaksi naisten maailmankatsomusta. Tarinoissa väkivalta ja kontrollia perusteltiin kulttuurisilla ja uskonnollisilla traditioilla. Monissa tarinoissa ilmeni vaiheita, joissa naiset olivat itse myös sisäistäneet nämä normistot ja toisinaan myös jatkoivat niiden uusintamista omalla toiminnallaan. Ihmiset liittyvät muihin ihmisiin omaksumalla vallitsevat normit ja oman, sekä muiden sosiaaliset identiteetit (Jokinen ym. 2012, 6.2 ja 5.5). Samalla kun nämä sosiaaliset identiteetit mahdollistavat toimijuuden yhteisöissä ja yhteiskunnassa, ne myös voivat ylläpitää eriarvoisuutta ja siten heikentää yksilöiden toimijuuden mahdollisuuksia (Jokinen ym. 2004, 20–25). Paradoksaalisesti hyväksymällä ja sisäistämällä naisten heikon aseman naiset kykenivät operoimaan heitä ympäröivässä

yhteisössä. Azadeh kuvaa tarinassaan kuinka siveysnormit ja suhtautuminen naisen asemaan siirtyi sukupolvelta toiselle.

Äitihän oli muiden afgaaninaisten tavoin pienestä pitäen valmistettu naisen tärkeimpään tehtävään avioitumiseen. Vaimo-opintoihin kuului vaatimattomuuden ja hiljaisen tottelevaisuuden harjoittaminen. Azadeh

Meille teroitettiin jatkuvasti siveellisen pukeutumisen merkitystä... minäkin uskoin, että hijab ja peittävät asut suojaisivat ja olihan se niinkin... Kannoin suurta huolta myös isosiskojeni turvallisuudesta, joten vahdin heitä kuin niuho siveyspoliisi...”Miten häpeällistä! Haluatteko että miehet tuijottavat teidän vartalon muotoja”, ripitin kovaan ääneen. Azadeh

Hyväksymällä vallitsevat normit ja kategoriat naisilla oli mahdollisuus ansaita arvostusta, asemaa ja kunnioitusta yhteisössään, vaikka samalla he joutuivat rajoittamaan omaa toimijuuttaan ja rakentamaan identiteettiään vallitsevia sukupuolinormeja mukailevaksi. Aineistoni tarinoissa väkivallan hyväksyminen ja tilanteeseen sopeutuminen mahdollistivat naisille myös yhteyden säilyttämisen muihin. Sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ihminen yleensä pyrkii mukautumaan yleisesti hyväksytyihin rooleihin ja kulttuurissa vallitseviin odotuksiin ja ryhmien kategorisointeihin (Burr 2004, 87–100). Aineistoni tarinoissa oman lähiyhteisön tarjoamaan rooliin ja asemaan asettuminen ja alistumisen hyväksyminen näyttäytyi toisinaan jopa naisten toiveena. Useissa teksteissä naiset toivoivat voivansa antautua ja luopua omista päämääristään ja toiveistaan. Ahmed kuvaa toistuvasti tarinassaan kohtia, joissa pohtii miksi ei voinut sopeutua yhteisön normeihin ja hyväksynyt asemaansa.

Pienenä yritin toimia aina kuuliaisesti, jottei minulle vain langetettu kirousta. Isompana pelkäsin, että niin oli tapahtunut jo, mutta kukaan ei vain ollut huomannut sitä. Ehkä kirous oli syy, jonka takia yhteisön sääntöjen noudattaminen tuntui olevan minulle vaikeampaa kuin muille. Ehkä se selitti, miksi en sopinut ainoaan tarjolla olevaan rooliin. Ujuni Ahmed

Olen yrittänyt. Olen todella yrittänyt olla puuttumatta ja elää yhteisön normien mukaan Ujuni Ahmed

Ristiriita omien haaveiden ja oman itsen ilmaisun ja perheeseen ja yhteisöön kuulumisen välillä oli merkittävässä roolissa kaikissa tarinoissa. Tätä mahdottomana näyttäytyvää ristiriitaa moni naisista pyrki ratkaisemaan yrittämällä sopeutua omaan rooliin ja yhteisön normeihin, vaikka ne olivat ristiriidassa omien etujen ja myös suomalaisen kulttuurin kanssa. Useissa tarinoissa kävi ilmi, miten naisten omat yhteisöt ja perheet ihannoivat alistuvaa ja palvelevaa naista, joka asettuu miehensä vallan alle, oli vallan käyttö sitten kuinka raakaa tahansa.

Suomalaisten naisten lähisuuhdeväkivallan kokemuksia tutkittaessa, antautuminen ja uhrius nähtiin, sitä vastoin heikkoutena ja häpeänä, eivätkä uhrit aina itsekään halunneet nähdä itseään uhreina. Individualistisessa kulttuurissa, jossa arvostetaan vahvoja itseriittoisia yksilöitä, uhrius nähtiin jopa vastenmielisenä. (Ronkainen 2001, 148–149.) Fatima kuvaa tarinassaan ristiriitaa oman yhteisön ja suomalaisen yhteiskunnan välillä. Fatiman kertoessa väkivallasta hänen sukulaisensa painostivat Fatimaan hyväksymään osansa ja jäämään avioliittoon, kun taas suomalaiset viranomaiset kyllä tunnistivat tilanteen vääryyden, mutta tarjottu apu edellytti aina Fatiman omaa aktiivista toimijuutta. Jääminen väkivaltaiseen avioliittoon näyttäytyi suomalaisessa järjestelmässä vapaan valinnan kysymyksenä.

Muut ihmiset ympärilläni (perhe ja tuttavat) sanoivat, että minun kuuluu kuunnella häntä ja olla kärsivällinen, vaikka hän olisi väkivaltainen. Fatima

Poliisi ja lakimies kävivät keskustelemassa hänen kanssaan tapahtumista, ja he suosittelivat tekemään rikosilmoituksen. Fatima ei uskaltanut. Fatima

Suomalainen yhteiskunta ihannoi ja odottaa naiselta vahvaa toimijuutta. Suomalainen järjestelmä tunnistaa heikosti uhrin valtaa rajoittavia rakenteita ja suhteita. Aineistoni naisten tarinoissa puolestaan yhteisöt edellyttivät alistumista ja oman toiminnan suuntaamista miehen palvelemiseen. Monessa tarinassa nousee esiin, kuinka suomalainen auttamisjärjestelmä edellyttää avointa puhumista tilanteen korjaamiseksi ja naisten perheet ja yhteisöt puolestaan salaamista ja perheen sisäisiä toimia. Suomalainen järjestelmä perustuu oletukseen autonomisesta ja individualistisesta toimijuudesta ja oman asian ajamisesta (Hong 2020), kun taas naisten tarinoissa yhteisöt arvottavat sopeutuvaa, sovittelevaa ja kollektiivista etua tavoittelevaa toimijuutta.

Pelon lisäksi tarttumista apuun esti monen naisen tarinassa myös tiedon ja luottamuksen puute. Monessa tarinassa oli kuvauksia, kuinka perhe ja lähiyhteisö pyrkivät pitämään naiset erillään suomalaisesta kulttuurista. Naisia saatettiin pelotella suomalaisilla viranomaisilla tai uskotella naisille, että heitä ei uskottaisi tai haluttaisi auttaa. Monet naisista kuvasivat puutteellista kielitaitoaan ja tietämättömyyttään laeista ja ihmisoikeuksista ja suomalaisten viranomaisten toiminnasta ja auttamisjärjestelmästä. Naiset kertoivat valehdelleensa suomalaisille arjen oloistaan ja kohtaamastaan väkivallasta paitsi tämän tiedon puutteen, myös epäluottamuksen vuoksi. Sara kuvailee tarinassaan, kuinka hänen vanhempansa pyrkivät pitämään hänet kontrollin ja väkivallan keinoin erossa suomalaisesta yhteiskunnasta. Kun koulussa noussut huoli Saran tilanteesta johti koulukuraattorin tapaamisiin, vanhemmat manipuloivat Saraa pitämään tilanteensa salassa.

Ennen näitä tapaamisia kotona pidettiin kunnan saarnat. Istuttiin sohvalla.

Vanhemmat sanoivat sanasta sanaan, mitä minun piti sanoa kuraattorille. He sanoivat, että jos kerrot, että sinua on lyöty, sosiaaliviranomaiset vievät ja sinua hakataan vielä enemmän. Sara

Sara valehteli vanhempiensa ohjaamana kuraattorille, vaikka kuvasi kärsivänsä tilanteestaan ja toivovansa ulospääsyä. Monissa muissakin tarinoissa naiset kuvasivat jossakin kohtaa uskoneensa jollakin tasolla pahoinpitelijöidensä suomalaisista kertomiin asioihin ja toimineen heidän ohjeistamallaan tavalla kohdatessaan suomalaisia. Pelottelun lisäksi monissa tarinoista naisia eristettiin suomalaisesta yhteiskunnasta paitsi manipulatiivisin, myös tosiasialisin keinoin. Lukitseminen kotiin tai omaan huoneeseen, väkivallalla uhkailu, vainoaminen ja taloudellinen väkivalta eristivät monessa tarinassa naisia suomalaisesta yhteiskunnasta.

Ulkopuolisuus suomalaisesta yhteiskunnasta, epäluuloisuus ja vaille apua jääminen eivät näyttäneet kuitenkaan Azadehin ja Ujuni Ahmedin tarinoissa johtuvan pelkästään oman perheen ja yhteisön toimista. Kunniaan liittyvän väkivallan ilmiö on usein suomalaisille viranomaisille vieras, eivätkä he välttämättä tavoita ilmiön keskellä elävien todellisuutta (Lindman 2015). Ahmed kuvaa tarinassaan, kuinka hän ei uskonut tyttöjen talon työntekijöiden tai suomalaisten viranomaisten ylipäättään voivan auttaa häntä vaan päinvastoin aina heidän puuttuessaan asiat tuntuivat pahenevan.

Tuntui etteivät työntekijät voineet auttaa meitä enempää, koska he eivät pystyneet ulottumaan meidän todellisuuteemme. heidän tarjoamansa ratkaisut saattoivat aiheuttaa meille myös lisää ongelmia. Ujuni Ahmed

Ahmed päätyikin salaamaan kotiolojaan, vaikka hänellä oli läheinen suhde tyttöjen talon toimintaan. Valehtelu ja salailu oli monissa tarinoissa naisten keino välttää pahempia ongelmia arjessaan. Usein naiset joutuivat salaamaan totuutta, paitsi suomalaisilta viranomaisilta ja auttavilta tahoilta myös, perheeltään ja yhteisöltään. Salailu mahdollisti heille hyväksytyksi tulemisen ja arjen jatkumisen. Ahmed kuvaa tarinassaan kuinka heitti käsityötunnilla ompelemansa ja kokeilemansa caprit roskeen näyttämättä niitä kotona koska ne olivat ”haram” kiellettyä/syntistä. Azadeh taas kertoo tilanteesta, jossa sukulaismies yritti yöllä ahdistella häntä ja Azadeh päätyi valehtelemaan tapahtuneista.

Pahoittelin tapahtunutta ja syytöksiäni. Selitin, että olin ehkä erehtynyt. Sisimmässäni olin kuitenkin varma siitä, että mies oli maannut päälläni ja kosketellut minua. Tunsin itseni likaiseksi enkä uskaltanut kertoa tapahtuneesta kenellekään kotona. Azadeh 41

Azadehin kuvaus on esimerkki siitä, miten väkivaltaa kohtaavien naisten on toisinaan luovuttava omasta totuudestaan säilyttääkseen yhteytensä muihin ja asemansa perheessä ja yhteisössä (Ewalds 2012). Sisäisestä varmuudesta huolimatta hän joutuu myöntymään tarinaan, jossa koettu ahdistelu olikin vain hänen erehdyksensä. Naisten kokemaan väkivaltaan liittyy usein uhrin syyllistämistä ja uhrius saattaa muodostua uhria stigmatisoivaksi ja toiseuttavaksi asemaksi (Ronkainen 2001; Louhela 2023). Azadeh ei kerro kokemuksistaan kenellekään, sillä kokemukseen hän kuvaa liittyvän häpeää ja myös pelkoa kertomisen seurauksista. Azadeh hautaa kokemuksen mieleensä, niin kuin monet muutkin aiemmin ja jatkossa kokeneensa vääryydet. Tapahtumien salaaminen ja niihin liittyvä häpeä ovat uhreille tyypillisiä tapoja reagoida kokemaansa väkivaltaan Tarinoissa keskeisenä näyttäytyykin pienessä toimijuudessa juuri mielen sisäinen maailma. Ulos päin pieni toimijuus näyttäytyy lähes täysin ulkoa ohjautuvana ja elämän armoilla uhrina olemisena. Tarinoissa sisäisen maailman kuvaukset kuitenkin paljastavat reflektiota, sekä suunnitelmallisia, tiedostavia toimia, jotka tähtäävät selviytymiseen.

Nimestään huolimatta pieni toimijuus ei ole merkitykseltään pientä, vaan olemisen jatkuvuuden keskeinen mahdollistaja. Pieni toimijuus näyttäytyy kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten tarinoissa monesti myös selviytymisen mahdollistajana. Naisten tarinoissa pieni toimijuus näyttäytyy erilaisina sisäisen puheen ja ulkoisen toiminnan tapoina, joilla naiset kykenevät säilyttämään toimintakyvyn siinä määrin, että toimijuuden on myös mahdollista kasvaa. Erilaiset pienet arjessa toistuvat teot, sosiaalisten asemien hyväksyminen ja tavat kehystää koettua vääryyttä siten että minuuden ja muihin liittymisen on mahdollista jatkaa, auttavat tarinoissa väkivaltaa kohdanneita naisia säilyttämään henkensä, sekä fyysisen että psyykkisen terveyden sillä tasolla, että vastapuhetta on myöhemmin mahdollista alkaa muodostaa.

Pieni toimijuus ilmenee naisten tarinoissa siellä, missä elämä on ahdasta ja mahdollisuudet rajallisia. Erilaiset todelliset ja diskursiiviset vallan muodot sitovat naisia tiukasti kapeaan rooliin, josta poikkeaminen ei useista syistä ole realistinen vaihtoehto. Näihin rooleihin ja vallan alle myöntyessäänkin ihmisillä on kuitenkin aina jonkin laista valtaa ja autonomisen toimijuuden mahdollisuuksia arjessaan (Alasuutari 2007, 178–179). Väkivallan ja yksin jäämisen uhka, sekä tiedon, toivon että vaihtoehtoisten mallien puute kaventavat naisten toimijuutta viemättä sitä kuitenkaan kokonaan. Naisten tarinoissa jokapäiväiseen elämään sopeutuminen ja sietäminen, sekä oman aseman, ympäröivien normien ja kunniakäsitusten hyväksymiseen ja noudattamiseen pyrkiminen palvelevat naisia näissä äärimmäisen ahtaissa oloissa avointa vastarintaa paremmin.

5.2. Jaettu toimijuus

Jaetulla toimijuudella tarkoitan tässä tutkielmassa ihmisten välistä yhteisiä päämääriä kohti pyrkivää toimijuutta. Tarkastelen jaettua toimijuutta Banduran (2009) valtuutetun (proxy) ja kollektiivisen (collective) toimijuuden jaottelua mukailen. Kollektiivisella toimijuudella viitataan yhteisten päämäärien ja yhteisen edun saavuttamiseksi tähtäävään toimijuuteen, jossa toimintaan osallistuvat jakavat valtaa ja vastuita. Valtuutetulla toimijuudella viitataan puolestaan jaettuun toimijuuteen, jossa toimija pyrkii edistämään asemaansa enemmän valtaa, kykyjä tai resursseja omaava henkilön

avulla. (Bandura 2009.) Tarkastelen edellä mainittujen jaetun toimijuuden erittelyjä, sekä konteksti-, että suhdesidonnaisina.

Ujuni Ahmdedin ja Azadehin tarinoissa erilaisten yhteisöjen ja liittolaisten etsiminen ja löytäminen kuvautuu keskeisenä tekijänä naisten tavoitellessa autonomisempaa elämää. Sama ilmiö toistuu poikkeuksetta kaikissa aineistoni tarinoissa jossakin muodossa. Naiset pyrkivät lukuisin tavoin löytämään tahoja, joihin kuulua tai joiden kanssa jakaa toimijuuttaan tilanteensa kohenemiseksi. Nuoruudessa, sekä Ahmed että Azadeh löytävät toveruutta poikien seurasta. Pojat symboloivat tarinoissa vapautta ja mahdollisuuksia. Siinä missä valkoisten tyttöjen seura on tavoittamattomissa ja maahanmuuttajataustaiset tytöt ovat samojen kontrollirakenteiden vankeja, poikien seura antaa Ahmedille ja Azadehille kaivattua kumppanuutta ja vapautta olla oma itsensä ja kuulua samalla joukkoon

Poikien kanssa sain hetken olla vapaa. Pääsin mukaan veljeni vanavedessä, eikä kukaan kyseenalaistanut sitä, että en ollut yksi pojista...äiti sanoi, että en saisi viettää aikaa poikien kanssa, mutta he olivat ainoat lapset, joiden seurassa sain olla oma itseni. Ujuni Ahmed

Ahmed kuvailee tarinassaan, miten merkityksellistä ystävyys poikien kanssa oli hänen identiteetilleen. Poikien kanssa vietetty aika näyttäytyi tilana, jossa Ahmedin ei tarvinnut lähteä muuttamaan itseään ja identiteettiään sopiakseen ympäristöönsä. Myös Azadeh ja Sara Al Husaini kuvailevat tarinoissaan lapsuudessa ja nuoruudessa poikien leikkeihin ja nujakointeihin osallistumisestaan ja ristiriitaa, jota he kokivat tietäessään toimivansa väärin, kun viettivät aikaa poikien kanssa. Poikien kanssa vietetty aika tarjoaa naisille myös ikkunan toisenlaisiin asemiin yhteiskunnassa. Naiset kuvaavat ristiriitaa samaistumisessaan poikiin, ja kohtelussa, jota he tyttöinä saivat. Poikien ja tyttöjen ero ja sen pohtiminen johtikin tarinoissa lopulta toimijuuden kasvuun vaikuttaviin tekoihin.

Ystävyysuhteiden merkitys ylipäättään nousee esiin aineiston tarinoissa. Moni nainen nostaa keskeiseksi tekijäksi omassa vapautumisessaan kunniaan liittyvän kontrollin pahimmasta otteesta, juuri ystävyysuhteet. Seida Sohrabi kuvailee omassa nuoruudessaan kiristynyttä kunniaan liittyvää kontrollointia ja ristiriitaa oman kodin ja suomalaisen yhteiskunnan arvojen välillä.

Koin ahdistusta ja sellasta painetta, et mä en ihan pystyny lukiossa keskittymään, mut sit mä päätin, et tälle on tehtävä jotain. Mulla oli välittäviä ystäviä, ja sellaisia ihmisiä, joihin voi luottaa... Mulla oli tosi suomalainen tapa nähdä maailmaa ja ajatella asioita. Ja sit kun mä yritin vastaan, he rupes kiristää enemmän, että ei ollu yhtään helppoa aikaa silloin. Kyl se ympäristö, että ketkä siitä tietää ja kenen puoleen kääntyä, sillä on iso vaikutus. Seida Sohrabi

Sohrabi nostaa tarinassaan keskeiseksi juuri ympärillä olevat ihmiset ja sen ”keiden puoleen kääntyä”. Naisten tarinoissa tämä puoleen kääntyminen näyttäytyy keskeisinä hetkinä, jolloin naiset siirtyvät tilanteen sietämisestä ja itsensä sopeuttamisesta kohti muutoksia ympäristöönsä. Omalle sisäisen puheen muutokselle haetaan vahvistusta muista ja samalla etsitään muita ihmisiä, joihin liittyä ja kuulua väkivaltaisen ympäristön sijaan.

Naisten tarinoissa myös yhteisön ja perheen jäsenet kuvautuivat keskeisinä toimijuuden jakajina. Oman perheen ja yhteisön jäsenten asemat näyttävät tarinoiden edetessä saavan erilaisia merkityksiä. Samat henkilöt voidaan eri vaiheissa tarinaa nähdä naisten toimijuutta tukevinä yhteistoimijoina, kun taas toisessa hetkessä he näyttelevätkin alistajan, väkivallan tekijän tai väkivallan hyväksyjän roolia. Erityisesti sisarusten roolit tarinoissa vaihtelevat. Azadeh kuvailee suhdettaan sisarensa lapsuuden voimavarana. Azadehin kertomus sisältää paljon kuvauksia, joissa sisko ja hän jakavat tärkeitä yhteisiä muilta salattuja hetkiä. Azadehin lähdettyä perheen kotoa turvakotiin suhde muuttuu ja sisko ei hyväksy Azadehin tekoa.

Kohdatuksi, ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen näyttäytyvät useissa tutkimuksissa keskeisinä elementteinä jaetussa toimijuudessa. Sitä vastoin hylkäämisen tai ohitetuksi tulemisen kokemukset, vallankäyttö ja kontrolli sekä toteutumattomat odotukset haurastuttivat jaettua toimijuutta. (Åkerbland 2020). Ujuni Ahmedin tarinassa veli näyttäytyy keskeisenä sillan rakentajana Ahmedin ja perheen välillä siskoaan tukien ja kuunnellen.

”Moi karkulainen” isoveli sanoi, kun menin kotiin. Hän halasi minua pitkään... Minä etsisin tavan elää niin, että en jatkuvasti kokisi joutuvani ahdetuksi väärään rooliin tai pyrkiväni pois vankilasta. Jos se ei sopisi vanhemmille, he jatkaisivat ilman minua.

Valintaani helpotti se, että isovelji oli kanssani. Hän oli hyvissä väleissä vanhempieni kanssa, mutta ymmärsi myös minua. Ujuni Ahmed

Sisarukset ja perheen jäsenet toimivat henkisen tuen lisäksi myös konkreettisina auttajina naisten tilanteissa. Sharazadin veli nousee lopulta tämän väkivaltaista aviomiestä vastaan ja neuvoo siskoaan, miten päästä pois avioliitosta ja miehensä väkivallan alta.

Joudun kertomaan hänelle kaiken. Vihdoin joku kuuntelee. Mahmoud on halukas auttamaan minua. "Jätä se sika. Ota heti avioero. lähde mukaani, palataan kotiin. minä hoidan selitykset suvulle. Älä suotta huolehdi!" Sharazad

Vaikka Sharazadin perhe onkin pakkonaittanut hänet, eikä avioero ole sosiaalisesti hyväksyttävää, perhe ei kuitenkaan hyväksy Sharazadin kohdistettua rajua väkivaltaa. Sharazad pystyykin säilyttämään suhteensa perheeseensä avioeronsa jälkeen. Tämä kuitenkin edellyttää, että veli kuuntelee ja on halukas auttamaan Sharazadia. Yhteisen jaetun ymmärryksen myötä veljen on mahdollista auttaa sisartaan ja valtuutetun toimijuuden edellytykset toteutuvat.

Kuten pientä toimijuutta esittelevässä luvussa käy ilmi aineistoni naisten tarinoissa toimijuus ei näyttyädy autonomisena yksilöön paikantuvana ilmiönä, vaan usein naisia ympäröivät rakenteet muodostuvat niin ahtaiksi, ettei niiden puitteissa naisten ole mahdollista toteuttaa itseään, vaan toiminta suuntautuu selviytymiseen. Banduran (2009, 75) mukaan ihmiset eivät kykene pääsemään kaikkiin elämänsä päämääriin oman toimintansa avulla, sillä sosiaaliset rakenteet rajaavat heidän toimintaansa. Ratkaisuna tähän ihmiset pyrkivät hyödyntämään muiden ihmisten kykyjä oman asemansa edistämiseksi.

Edellisessä, pientä toimijuutta, käsittelevässä luvussa nostin esiin pelkoja ja ennakkoluuloja, joita monien naisten tarinoissa suomalaisiin kohdistui. Osa naisista kertoi pitkään salanneensa väkivallan kokemuksiaan ja perhetilannettaan. Aja Daffeh kertoo tarinassaan, kuinka vaikeaa silpomisesta oli puhua muille, siihen liittyvän sisäistetyn häpeän vuoksi. Hän myös pohtii puhumisen olevan vaikeaa, koska moni haluaa suojella omaa perhettään. Tällöin toisen henkilön avoin kutsu jakaa toimijuutta voi helpottaa avointa kertomista.

On helpompi avautua, jos joku ensin kysyy. Uhri on usein hiljaa suojellakseen läheisiään ja kulttuuriaan. Aja Daffeh

Tarinoiden edetessä suurin osa naisista kertoo hyödyntäneensä muiden ihmisten ja viranomaisten apua tai ainakin yrittäneensä hyödyntää sitä. Turvakoti on yksi keskeinen toimija, sekä Azadehin että usean muun naisen tarinoissa ja turvakotiin lähteminen näyttäytyy myös tarinoissa keskeisenä käänteenä, jossa tapahtumien kulkusuunta muuttuu. Turvakodissa naiset kuvailevat hyötyneensä turvakodin vertaistuesta ja myös valtuutetusta toimijuudesta turvakodin työntekijöiden ja muiden viranomaisten kanssa. Monelle naisista turvakoti on ollut keskeinen tekijä matkalla kohti omaa turvallista kotia. Azadeh kuvailee, kuinka sai turvakodissa, sekä vertaistukea ja lohtua tilanteeseensa, että hänen asiaansa edistäviä työntekijöitä.

Tiedätkö Azadeh, kaikki mitä sinulle on tapahtunut, on tapahtunut myös minulle, hän sanoi ja silitti selkääni rauhoittavasti...Keskustelin tilanteestani säännöllisesti sosiaalityöntekijöiden kanssa ja he neuvoivat mitä minun pitäisi seuraavaksi tehdä.
Azadeh

Aiemmassa pientä toimijuutta käsittelevässä luvussa kuvasin, kuinka oma elämän tilanne väkivallan uhrina herätti naisissa pohdintoja heidän kohtalostaan ja osastaan maailmassa. Väkivallalle haettiin tarkoitusta ja selitystä omasta minästä kumpuavista syistä. Naisten tarinoissa tämä kohtalo saa kuitenkin erilaisia merkityksiä vertaistuen, eli ”kohtalotovereiden” myötä. Vertaisten kanssa kokemusten jakaminen voi auttaa kärsimykseen liittyvien kokemusten ulkoistamista omasta itsestä johtumattomiksi. Kun vertaistuen myötä muodostuu kuva siitä, että eri ihmiset samoja asioita kohdatessaan kokevat samoja asioita ja kärsivät samoin, oma todellisuus vahvistuu ja kärsimyksen syy näyttäytyy itsestä johtumattomana. (Ketokivi 2009, 398–399.) Siinä, missä pieni toimijuus ilmeni mm. kollektiivisena arabi- ja musliminaisen kohtaloon alistumisena, vertaisten kanssa jaettuna kokemus nostatti naisissa muutoksen halua ja uskoa toisenlaisen tilanteen mahdollisuuksista.

Valtaosa aineistoni naisista kuvasi saaneensa, joko turvakodista tai lastensuojelun sijoituspaikasta rinnalleen työntekijöitä, jotka edistivät heidän asioitaan ja auttoivat heitä vapaaksi väkivallan uhan alta ja kohti omaa kotia ja oman näköistä elämää. Työntekijöillä oli hallussaan ominaisuuksia, joita naiset kykenivät hyödyntämään

valtuutetun toimijuuden avulla (Bandura 2006). Nämä ominaisuudet olivat resurssit esim. taloudellinen tuki ja turvallinen asuinpaikka, kompetenssi esim. väkivaltatyön osaaminen ja tieto muista toimijoista, sekä asema esim. mahdollisuus myöntää suojelua tai toimeenpanna seuraamuksia väkivallan tekijöille. Nämä valtuutetut toimijuudet näyttäytyivät usein elintärkeinä naisten tarinoissa. Kurdistan kertoo tarinassaan, kuinka lopulta turvakotiin pääseminen pelasti hänet väkivaltaisesta avioliitosta.

Suomessa on hyvä systeemi, on turvakoti ja on monika-naisten (Monikulttuuristen naisjärjestöjen kattojärjestö) liitto, joka on auttanut minua paljon. Olen saanut tätä kautta asunnon, ja liitto on auttanut minua toimisto- ja lääkäriasioissa. Lisäksi olen saanut tulkkausapua. Iranissa kukaan ei auta naista, vaikka tämän mies aiheuttaisikin hänelle ongelmia. Kurdista

Kurdistan, kuten monen muunkin naisen, kertomuksissa toistuu kiitollisuus turvakodista tai sijaishuollosta saadusta avusta. Moni naisista kertoo, että kun lopulta onnistui saamaan apua tilanteeseensa, apu ja tuki oli merkityksellistä ja laadukasta. Kurdista kertoo, kuinka päätyi turvakotiin ystävän neuvojen ja vakuuttelun kautta. Lähes poikkeuksetta naisten tarinoissa toistuukin luotetun henkilön tuen merkitys turvaan pääsyyssä. Muun muassa ystävät, opettajat ja sisarukset toimivat tarinoissa keskeisinä luotettuina tahoina, joille naiset lopulta uskaltautuivat puhumaan vaikeasta tilanteestaan.

Banduran (2001; 2006) mukaan yksilöt hakevat jaettua toimijuutta niiden toimijoiden kanssa, keiden uskovat parhaiten voivan auttaa yhteisen päämäärän saavuttamisessa. Luottamus auttajatahoon ja tieto auttajatahon toiminnasta kuvautuivat näin merkittävänä tekijöinä jaetun toimijuuden mahdollistumisessa. Luottamukselliset suhteet viranomaisiin ja ystäviltä saatu tieto mahdollistivat naisten luottamuksen auttamisjärjestelmään ja sitä kautta avun hakemisen ja vastaanottamisen. Seval Nur kertoi koulun henkilökunnan olleen tärkeässä roolissa väkivaltaisesta kodista poispääsyyssä.

Kahdeksannella luokalla Seval Nur masentui ja yritti itsemurhaa. Koulusta haluttiin ottaa yhteyttä hänen vanhempiansa ja järjestää palaveri. Tyttö kielsi sen, mutta kertoi lopulta kaiken opinto-ohjaajalle. Hänet sijoitettiin kiireellisesti. Seval Nur

Sevval Nur jatkoi sijoitukseen päätyminen jälkeen elämäänsä erossaan perheestä. Hän kertoi pitävänsä yhä jonkinlaista yhteyttä perheeseensä, mutta kotiin hän kertoo, ettei voi palata. Kaikissa tapauksissa suomalaisen yhteiskunnan avun hyödyntäminen ei kuitenkaan katkaissut tai edes heikentänyt välejä omaan yhteisöön. Nimco Noor kertoo tarinassaan, kuinka hakeutui turvakotiin pian ensimmäisen lapsensa syntymän jälkeen, jouduttuaan silloisen aviomiehensä taloudellisen väkivallan uhriksi. Turvakodin myötä Noor saa ympärilleen valtuutettuja toimijoita paitsi suomalaisista auttajatahoista, myös hänen oman perheensä jäsenistä.

Vietin turvakodissa lähes kaksi kuukautta. Sillä välin klaanit sopivat, että saisin oman tilin ja omaa rahaa käytettäväksi. Sen jälkeen muutin kriisiasuntoon Espooseen, mies tuli takaisin ja asiat todella muuttuivat: minä kävin kaupassa, menin ulos ja ostin mitä halusin. Tunsin viimein olevani aikuinen ja äiti. Nimco Noor

Noorin tarinassa ratkaisu tilanteeseen tuleekin lopulta juuri oman yhteisön kautta. Monessa tarinassa naiset pyrkivät etsimään jaettua toimijuutta ongelmiansa ratkaisemiseksi monelta eri taholta.

Turvakotiin lähtö ei ollut ainoa tapa, jolla naiset pääsivät irtautumaan kunniaan liittyvästä väkivallasta ja kontrollista. Ylipäätään lähteminen kotoa, pahoinpitelevien tai kontrolloivien tahojen luota, näytti tarinoissa olevan keskeinen käänne tapahtumissa. Onnistuakseen lähtö kuitenkin edellytti jotakin jonne lähteä. Monissa naisten tarinoista naiset pakenivat kotinsa olosuhteita ystävien tai poikaystävän luo. Ahmed kuvailee tarinassaan pitkää jaksoa, jonka aikana hän lähti ja palasi perheensä luo yhä uudelleen. Vaikka Ahmed ei voinut hyvin kotona, ei hän voinut hyvin myöskään ”hatkassa” niin kuin hän kutsuu kotoa poissaolojaan. Turvallisen ja pysyvän paikan puuttuessa Ahmed jää ikään kuin välitilaan kodin ja muun maailman välille. Tyttöjen talo, ystävät ja tanssiharrastus toimivat turvallisina kiintopisteinä, joista Ahmed saa kuitenkin voimaa etsiessään keinoja löytää pääsy autonomisempaan ja turvallisempaan arkeen.

Tyttöjen talo todella oli meille turvallinen tila, ja aloimme peruskoulun jälkeisenä vuonna käydä siellä joka päivä. Ujuni Ahmed

Ahmed kuvaa kuinka keskustelut muiden tyttöjen ja aikuisten kanssa tyttöjen talolla ruokkivat Ahmedin ajatusta siitä, että asioiden pitäisi olla toisin. Ammattilaisen ja asiakkaan välisissä auttamissuhteissa jaettu toimijuus usein pyrkii asiakkaan

voimauttamiseen ja toimijuuden kasvuun yhdessä jaetun toimijuuden avulla (Åkerbländ 2020). Nämä turvalliset ihmissuhteet ja tiedon etsiminen saivat Ahmedia kyseenalaistamaan yhä enemmän yhteisönsä sääntöjä ja suomalaisen yhteiskunnan puuttumattomuutta tyttöjen vaikeisiin tilanteisiin. Lopulta Ahmed päättää, että asioiden on muututtava. Ahmed päättää kertoa omasta ja ystäviensä tilanteesta metroasemalta ottamansa ”Voima” ilmaislehden päätoimittajalle.

Päätoimittaja Kimmo Jylhä vastasi. Se oli ihmeellistä. Minulle tuntematon aikuinen, sellainen, jolla oli valta päättää mistä asioista kerrotaan ja mistä ei kuuli asiani ja halusi kuulla lisää. Maailma liikkuu. 51–52

Kokemus kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta kuvautuu Ahmedin tarinassa voimauttavana kokemuksena, joka ohjaa häntä jatkamaan pyrkimyksiään muuttaa omaa ja muiden maahanmuuttajataustaisten tyttöjen elämää. Hokkasen (2009) mukaan valtaistaminen sisältää yksilön identiteetin ja tietoisuuden muutosprosessiin pyrkimistä, suhdeperustaisuutta, sekä toimijuuden vahvistamista ja jaettua toimijuutta. Nämä puolestaan kulkevat Hokkasen (2014) mukaan rinnakkain yksilön yhteiskunnallisen aseman kohentamisen kanssa. Usean naisen tarinoissa naiset näyttivät hakeutuvan itse kohti jaettuja toimijuuksia, jotka mahdollistivat heidän valtaistumistaan. Naiset pyrkivät jakamaan toimijuuttaan useiden tahojen kanssa päästäkseen kohti päämääriään.

Tarinoissa kuvataan myös useita kohtia, joissa naiset ovat yrittäneet saada liittolaisia suomalaisista viranomaisista siinä onnistumatta. Jaettu toimijuus edellyttää aina ainakin jollain tasolla yhteisesti ymmärrettyjä näkemyksiä tilanteesta ja päämäärästä (Bandura 2009). Tätä ei naisten tarinoissa aina synny heidän yrityksistään huolimatta. Sara Al Husaini kuvaa tarinassaan kuinka hän yritti Suomessa mitätöidä pakkoavioliiton, johon suku oli hänet Irakin matkan aikana pakottanut.

Hän kuuntelee tai ainakin näyttää kuuntelevan. ”Suomessa ei ole mahdollista mitätöidä avioliittoa. Sinun tulee hakea avioeroa”, nainen sanoo ja jatkaa lakijargonilla, joka sumenee korvissani ja kuulostaa ihan eri kieleltä. ”Mutta minut pakotettiin.” Ajattelen, ettei tämä nainen ehkä ymmärtänyt, kun puhuin pakkoavioliitosta, ehkä hän ei jotenkin tiedosta asiaa, ei ymmärrä mitä se tarkoittaa. Sara Al Husaini

Myös Azadeh kuvailee vastaavia kokemuksiaan Suomessa. Azadeh kertoo Suomeen tulon jälkeen kohtaamisestaan sosiaalityöntekijän kanssa. Hän pyrkii saamaan tältä apua kiristyneeseen tilanteeseensa perheen ja yhteisön kanssa.

”Meillä on kotona ikävät oltavat. Erityisesti tyttöjä kohdellaan yhteisössä tosi huonosti. pelkään, että meiltä estetään parempi elämä”, kuvailin. ”Teidän kulttuurissanne on erilaiset säännöt tytöille ja pojille”, sosiaalityöntekijä sanoi. En voinut uskoa korviani. Hän totesi sen niin kevyesti. Noin vain suoraan päin naamaa...Tuo yksittäinen lause muutti käsitykseni koko järjestelmästä...Minun olisi vain selviydyttävä oman kulttuurini olosuhteiden puitteissa. Azadeh

Azadeh kuvaa tulleen kohtaamisessa toisetetuksi ja hänen kokemuksensa mitätöidyksi. Hokkasen (2012) mukaan Jaettua toimijuutta ei voi muodostua ilman kokemusta kuulluksi tulemisesta. Kun Azadeh ei kykene itse ratkaisemaan tilannettaan eikä saamaan siihen ulkopuolista apua, Azadehin mielenterveyden ongelmat syvenevät ja lopulta hän päätyy yrittämään itsemurhaa. Jouduttuaan yrityksensä jälkeen psykiatriselle osastolle hän kohtaa vastaavaa kohtelua myös siellä hoitohenkilökunnan toimesta.

Lääkärit ja hoitajat tekivät parhaansa mutta sitä he eivät tuntuneet käsittävän, että ongelmani liittyivät perheeseeni ja kulttuuriin, jonka ympäröimänä elimme. Azadeh

Kotona väkivaltaa kokenut Azadeh yrittää kertoa tilanteestaan henkilökunnalle, mutta lääkäri kuvailee Azadehin vaikeuksia normaaliin nuoruuteen liittyviksi ja kutsuu täysi-ikäisen Azadehin toiveista huolimatta toistuvasti Azadehin äidin hoitoneuvotteluihin.

Ronkaisen (2008, 397) mukaan väkivallan uhrien avun saaminen on suomalaisessa järjestelmässä pitkälti uhrien ja vapaaehtoisten järjestöjen toimijuuden vastuulla Sosiaalipalveluissa myös saatetaan usein varoa puolen ottamista ja syyllistämistä, eikä uhria aina tunnusteta yksiselitteiseksi uhriksi työskentelyn keskittyessä esimerkiksi perhedynamiikkaan. Vaikka tällä voi olla positiivisia vaikutuksia koko perheen kanssa työskentelyyn se myös saattaa vaikeuttaa uhrin avunsaantia ja kohdatuksi tulemistä. (Ronkainen 2008; Piippo 2020, 128.) Tarinoiden kuvaukset sekä onnistuneista valtuutetun toimijuuden kokemuksista, että epäonnistuneista yrityksistä hyödyntää valtuutettua toimijuutta osoittavat, miten keskeinen rooli jaetulla toimijuudella on naisten tarinoissa. Jaettu toimijuus mahdollistaa tarinoissa ahtaimmista tilanteista

ulospääsyn ja sitä kautta toimijuuden kasvun ja naisten matkan kohti vapautta ja autonomiaa.

Changin (2010, 1293) mukaan jaettu toimijuus sisältää työskentelyä yhdessä asetettujen suunnitelmien eteen ja yhteistä ongelman ratkaisua. Jaetun toimijuuden edellytyksiksi näyttää tarinoissa nousevan myös yhteisen ymmärryksen ja turvallisen tilan toteutuminen. Yhteinen ymmärrys ei aina kuitenkaan toteudu sillä auttajatahot eivät aina tavoita naisten tilanteita ja kokemuksia tai kykene rakenteellisista syistä vastaamaan naisten tarpeisiin. Azadehin ja Ahmedin tarinoissa kohdat, joissa he kuvaavat saaneensa apua ja tukea ja joissa heidän esiin nostamansa asiat on sivuutettu, seuraavat toisiaan. Toisinaan vallitsevat rakenteet näyttäytyivät naisten tarinoissa niin rajaavina ettei jaettukaan toimijuus auttanut naisia pääsemään päämääriinsä. Joskus onnistunut jaettu toimijuus saattoikin edellyttää onnea ja oikeita suhteita. Sharazad kertoo tarinassaan, kuinka sai lopulta apua kokemaansa vainoon, ministeritasolta asti. Omat virkavelvollisuutensa ylittävät auttajatahot ja media auttavat Sharazadia saaman tilanteelleen näkyvyyttä. Lopulta Ministeri soittaa Sharazadille ja tarjoaa tälle apuaan.

”Kirjoittakaa minulle kirje, jossa kuvaatte kaikki avun tarpeen ja lähettäkää kirje suoraan minulle” Hän antoi lähetysoitteeksi valtioneuvoston kanslian. Sharazad

Vaikutusvaltaisen liittolaisen avulla Sharazad onnistuu lopulta saamaan itselleen ja lapsilleen uudet henkilöllisyystodistukset, ja he pystyvät piiloutumaan Sharazadin ex-aviopuolisolta ja lasten isältä. Onnistunut jaettu toimijuus edellyttikin toisinaan tarinoissa rakenteiden rajoja ylittävää toimintaa.

Valtuutettua toimijuutta tai sen etsintää ei esiinny naisten tarinoissa vain heidän ja suomalaisten tai ruotsalaisten toimijoiden välillä. Al Husaini ei saa Suomessa pakkoavioliittoaan kumottua eikä avioeroa järjestettyä suomalaisen byrokratian vuoksi. Lopulta hän joutuu hoitamaan avioeroaan perheensä ja suomalaisen imaamin avulla, neuvottelemalla miehen kanssa, jolle hänet pakko naitettiin. Avioero hoidetaan Irakissa Al Husainin perheen maksettua miehen perheelle korvausta avioerosta. Tarinassa Al Husaini kuvailee miten lannistava ja musertava tilanne oli. Hänellä ei ollut yhteiskunnallisten rakenteiden vuoksi yksin minkäänlaisia mahdollisuuksia purkaa pakkoavioliitto, eikä hän onnistunut yrityksistä huolimatta samaan suomalaisista viranomaisista valtuutettua toimijaa edistämään asiaansa. Al Husainin kuvaamassa

tapauksessa valtuutettu toimijuus on välttämätöntä eron saamiseksi. Al Husaini ei kuitenkaan saa itse määrittää mistä ja kenen kanssa valtuutettua toimijuutta hyödynnetään. Valtuutetuiksi toimijoiksi nousevat hänet pakkonaittaneet äiti ja isä, sekä sellaisen uskonnon edustaja (imaami) johon hänellä on ristiriitainen suhde. Al Husaini kuvaa tarinassaan kuinka hän vaati isältään tätä hoitamaan avioeron ja kuinka joutui huutaen vaatimaan avioeron edistämistä Imaamilta.

Ei sinun sanojesi mukaan tämä oli kokeilu, kokeilu, johon en suostunut ja josta haluan nyt pois. Teidän tehtävä on hoitaa tämä avioero, kun kerran solmitte avioliitonkin puolestani. Sara Al Husaini

”Allah ei myöskään katso hyvällä toisten pakottamista. Minä haluan avioeron!” huudan imaamille. Sara Al Husaini 272

Tarinassaan Al Husaini kuvailee, kuinka yritti monin eri tavoin: vaatien, suostutellen, manipuloiden, neuvotellen ja anellen saada perhettään, yhteisöään ja miestänsä suostumaan avioeroon ja järjestämään hänelle eron miehestään.

Jaettua toimijuutta tarkastellaan usein asiakassuhteen kontekstissa (Åkerbland 2020, 222). Jaettu toimijuus kuvautuu teoria kirjallisuudessa, myös usein vapaaehtoiseksi yhteistoiminnaksi (Åkerbland 2020, Hokkanen 2012, Bandura 2000; 2006) Aineistoni tarinoissa tämä vapaaehtoisuuden elementti ei näyttäytyä kuitenkaan yksiselitteisenä. Useissa tarinoissa naiset kuvaavat jonkun toisen henkilön toimineen heidän puolestaan ja ajaneen heidän asioitaan. Tämä on usein johtunut siitä, ettei naisilla ole kaikissa tarinoissa esiintyvissä maissa, kuten Iranissa ja Irakissa mahdollisuuksia hoitaa omia asioitaan, vaan heidän isänsä tai aviomiehensä toimii heidän asioiden hoitajanaan. Suuri osa tällaisesta toiminnasta ei lukeudu jaetun toimijuuden piiriin vaan naisilla ei todellisuudessa ole sanavaltaa asioihinsa ja heidän toimijuutensa jää pieneksi.

Tarinoissa esiintyy kuitenkin myös tilanteita, kuten yllä kuvattu Al Husainin tilanne, joissa naiset toivovat saavansa asioitaan hoidettua heitä alistavien henkilöiden kautta. Näin valtuutettua toimijuutta näyttää tapahtuvan myös väkivallan tekijöiden ja tarinoiden naisten välillä. Näissä tilanteissa valtuutettu toimijuus näyttäytyy kuitenkin paremman puutteessa pakon sanelemana. Myös jaetun toimijuuden edellytyksenä pidetty kuulluksi tuleminen ja jaetut tavoitteet näyttäytyvät erilaisessa valossa, kuin perinteisiä auttamissuhteita tarkasteltaessa. Kuulluksi tuleminen edellyttää tarinoissa

naisilta monia erilaisia tapoja, joilla he pyrkivät vakuuttamaan heihin väkivaltaa tai kontrollia kohdistavia läheisiään siitä, että heidän toivomansa asia on myös kaikkien etu. Sharazad kuvailee tarinassaan, kuinka suostutteli äärimmäisen väkivaltaista miestänsä järjestämään heidän perheensä muuton kaupunkiin, jossa Sharazad voisi opiskella. Opiskelujen merkitystä Saharazad perusteli miehelleen rahalla, jota hän voisi tienata koulutuksellaan.

Kun mies valittaa, miten tylsää hänellä on töissä, käytän tilaisuuden hyväkseni ja painotan, että osallistun perheen elatukseen, kun saan koulutuksen kautta hyvän työpaikan. Sharazad

Valtuutettu toimijuus saakin naisten tarinoissa kiinnostavan aseman, tilanteissa, joissa valtuutetut ovat samalla syy valtuutuksen tarpeelle. Tämä ristiriita kuvaa nähdäkseni hyvin sitä, miten moni eri tavoin naiset pyrkivät operoimaan sortavissakin rakenteissa ja ihmissuhteissa niihin vaikuttaen ja omaa asiaansa edistäen. Valta ei näin näyttäytyä toimijuutta yksiselitteisesti ohjaavana vaan vallan alle alistuessaan ja rooliin myöntyessäänkin yksilöissä on mahdollisuuksia ja pyrkimys vaikuttaa muihin ihmisiin (Alasuutari 2007, 178–179).

Monien naisten tarinoissa jaetun toimijuuden keinoin pyrittiin edistämään oman aseman lisäksi muiden vastaavissa tilanteissa olevien asemaa. Ujuni Ahmed kertoo, kuinka osallistui kansalaisjärjestön perustamiseen. Ahmed kuvailee tarinassaan, miten kerta toisensa jälkeen törmäsi itselleen ja muille apua hakiessaan, paitsi yhteisönsä vastustukseen, myös suomalaisen yhteiskunnan kyvyttömyyteen vastata maahanmuuttajataustaisten naisten haasteisiin.

Halusimme ystäväieni kanssa kerätä yhteen ihmisiä, jotka ovat kyllästyneet tähän railoon...Perustimme kansalaisjärjestö Fenix Helsingin vuonna 2017. Ensimmäisenä nostimme esiin katoilevat lapset. Ujuni Ahmed

Walterin (1999, 191) mukaan erilaiset vertaistukiryhmät voivat auttaa jäseniään irtautumaan valtakulttuurin sortavista normistoista, luomalla oman ryhmän alakulttuurin. Kokemuksille voidaan antaa valtakulttuurista poikkeavia merkityksiä ja näin kokemus muuttuu eristävästä ja leimaavasta yhdistäväksi. (Ketokivi 2009, 402.) Ahmedin tarinassa kollektiivinen toimijuus rakenteellisten muutosten aikaan saamiseksi kuvautuu keskeisenä tarinan teemana. Vertaisten myötä muodostuu kokemus jaetusta

kärsimyksestä ja sen vääryydestä. Näin kokemus muuttuu omaan kohtaloon kuuluvasta, vääryudeksi, joka voidaan ja tulisikin korjata. Yhteiskunnan rakenteet ja oman yhteisön normit rajaavat tarinoissa naisten toimijuuden ahtaalle. Valtuutettu toimijuus ei riitä ratkaisemaan naisten haasteita sillä ongelmien juuret ulottuvat yksilön ongelmia syvemmälle. Naisten toimijuuden vahvistuminen edellyttää tosiasiallisia toiminnan mahdollisuuksia, joka monen naisen tapauksessa tarkoittaa yhteiskunnan rakenteiden ja yhteisön normiston muuttumista. Moni naisista haluaakin osallistua tähän muutokseen kollektiivisen toimijuuden keinoin. Ahmedin lisäksi myös Azadeh kuvailee miten halusi osallistua aktivismiin paitsi omaa myös muiden naisten asemaa parantaakseen.

”On niin paljon sellaista, mitä pitäisi nostaa päivänvaloon. Jo pelkkä sana kunniaväkivalta huutaa vääryyttä. Eihän väkivallassa ole mitään kunniallista”, valittelin kollegalleni. ”Mitä jos tuut mukaan Amnestyn toimintaan. Mun ois helppo nähdä sut niissä porukoissa”, hän ehdotti... Aktivismin ansioista koin, että tein jotain tärkeää ja hyödyllistä. Azadeh

Azadehin tarinassa toistuvat läpi kerronnan kuvaukset turhautumisesta tilanteeseen, jolle hän tai kukaan muukaan ei tunnun voivan mitään. Kunniaan liittyvä väkivaltaa rajaa hänen ja muun elämää, mutta kukaan ei oikein tunnu edes tiedostavan sitä, saati tekevän asialle mitään. Aktivismin kautta Azadeh saa tavan vaikuttaa ja osallistua muutokseen. Aktivismi ja aktivistiyhteisöt antoivat naisille myös tunnetta kuulumisesta. Yhteisö, jonka kanssa jaettiin samat arvot ja tavoitteet, kuvautui merkityksellisenä osana naisten elämän tarinoita.

Fenixissä olin ensimmäistä kertaa ympäristössä, missä minua ei pyydetty olemaan sensitiivinen ja hiljaa. Ujuni Ahmed

Ahmed kuvailee tarinassaan jatkuvaa sensuuria, jota hän kohtasi yrittäessään nostaa esiin maahanmuuttajataustaisten perheiden haasteita. Tarinassa ihmiset ja ryhmät, jotka eivät pyri hiljentämään häntä kuvautuvat tärkeinä toimijuuden vahvistumisen välineinä ja keinona päästä kohti tavoitetta tasa-arvoisemmasta yhteiskunnasta ja omasta autonomisemmasta asemasta. Monissa naisten tarinoissa oman kokemuksen jakaminen ja kunniaan liittyvästä väkivallasta puhuminen kuvautuvat merkityksellisinä. Tunne siitä ettei ole yksin, näyttäytyy tärkeänä myös Aja Daffen tarinassa.

Kun Daffeh kertoo tarinaansa julkisesti, hänestä tuntuu, että koko maailma taistelee hänen kanssaan. Aja Daffeh

Kollektiivinen toimijuus edellyttää yhdessä jaettuja uskomuksia ja yhdessä saavutettua valtaa saada aikaan haluttuja lopputulemia. Näiden lisäksi yksilön käsitys omasta pystyvyydestään vaikuttaa keskeisesti myös kollektiivisen toimijuuden onnistumiseen. (Bandura 2000, 77.) Tarinoissa tämä kollektiivisen ja kasvavan toimijuuden yhteys näyttäytyy dynaamisena. Löytäessään ryhmiä, jotka jakavat samoja uskomuksia ja näkemyksiä kuin naiset itse, naisten oma pystyvyyden kokemus myös tuntuu vahvistuvan. Yhdessä ja yksin otetut kehitysaskeleet ruokkivat näin toinen toisiaan ja siten myös toimijuuden vahvistumista. Vaikka kokemuksiaan jakaessaan naiset kohtaavat vastarintaa, he saavat myös vahvistusta omille ajatuksilleen ja kokemuksilleen. Vahvistuessaan nämä ajatukset muuntuvat jaetun toimijuuden myötä lopulta muutoksiksi paitsi naisten itsensä elämässä, myös rakenteiden tasolla.

5.3. Kasvava toimijuus

Kasvavalla toimijuudella viitataan tässä tutkielmassa autonomiaan pyrkivään, muutokseen ja kasvuun tähtäävään toimijuuteen, joka sisältää intentionaalisuuden (intentionality), tulevaisuusorientoituneisuuden (forethought), reaktiivisuuden (self-reactiveness) ja refleksiivisyyden (self-reflectiveness) elementtejä (Hokkanen 2012, 120; Eteläpelto ym. 2011, 11–20; Bandura 2006, 164–165). Intentionaalisuudella tarkoitetaan toimintaa, jolla on tarkoitus pyrkiä kohti yksilön tai ryhmän asettamia päämääriä. Tulevaisuusorientoituneisuudella tarkoitetaan yksilöiden tai ryhmien kykyä kuvitella tulevaisuuden näkymiä, sekä tapahtumaketjuja, ylläpitää toivoa, luoda elämän merkityksellisyyttä ja motivoida itseään. Reaktiivisuudella tarkoitetaan eteen tulevien tilanteiden ja asetettujen tavoitteiden edellyttämää toimintaa ja itsesäätelyä, jolla ajatukset muuttuvat toiminnaksi. Reflektiivisyydellä tarkoitetaan toiminnan arviointia ja mahdollista korjaamista vastaamaan päämääriä. (Bandura 2006, 164–165.)

Toimijuuden jaotteluni mukailee Giddensin (1984) rakenteistumisteorian ydin ajatusta toimijuuden ja rakenteiden dynaamisesta suhteesta, jossa toimijuus paitsi operoi rakenteista käsin, myös osallistuu jatkuvasti niiden uusintamiseen. Käytän tutkimuksessani termiä kasvava toimijuus, vaikka en näe toimijuuden jatkuvan muutoksen olevan yksiselitteistä kasvua. Aineistoni naisten tarinoissa toimijuus kuitenkin näyttäytyy pyrkivän kasvuun ja kasvaa, kun sille on edellytyksiä. Toimijuus näyttäytyy naisten tarinoissa ikään, kuin sitkeänä köynnöksenä, joka säästää itseään ja pysyy pienenä kasvun ollessa mahdotonta. Pienieleisesti se pyrkii säilyttämään itsensä raaioissakin olosuhteissa. Saadessaan kasvun edellytyksiä se pyrkii kasvamaan ja tarttumaan ympärillään olevaan tukeen levittäytyäkseen ja kukoistaakseen. Samalla se työntää kasvustonsa ja juurensa syvälle ympäristöönsä, muuttaen sen lopulta aivan toisenlaiseksi.

Kasvavaa toimijuutta olen eritellyt kolmen aineiston tarinoista paikantavani erilaisen ilmentymän tai vaiheen mukaan Toiveikkaan, tiedostavan ja kriittisen ja rakentavan toimijuuden mukaisesti. Toiveikkaalla toimijuudella viitataan toimijuuden kuvauksiin, joissa vallitsevien olojen hyväksymisen sijaan naiset alkavat kuvitella toisenlaisia tulevaisuuksia itselleen. Toiveikkaus mahdollistaa tulevaisuusorientoituneisuuden, joka tähtää seuraavaa hetkeä pidemmälle mahdollistaen siten erilaisia toiminnan suunnitelmia. Toivo myös mahdollistaa ulos katsomisen omasta tilanteesta.

Toiveikas ja tiedostava toimijuus näyttäytyy aineistossa kytkeytyvän vastapuheeseen ja vallitsevien valtarakenteiden kyseenlaistamiseen (kts. Jokinen ym. 2004). Tilanteen hyväksymisen sijaan naiset alkavat pohtia onko vallitseva asioiden tila oikein ja onko se ainoa tapa, miten asiat voisivat olla. Ahmedin tarinassa hetki, jolloin kyseenlaistaminen alkoi, kuvautuu tarinan merkittäväksi käännekohtaksi. Työille yhteisössä annetun subjektiposition ehdottoman hyväksymisen sijaan Ahmed nousee normeja vastaan ja kyseenalaistaa niitä (kts. Alasuutari 2007 178–179). Aiemman väkivallan ja tytön aseman hyväksymisen sijaan Ahmed alkaa pohtia miksi asiat ovat kuten ovat. Vastapuhe nousee oman sosiaalisen todellisuuden uudelleen merkityksellistämässä (Foucault 1980, 208–246). Ahmed alkaakin pohtia mikä merkitys kaikilla säännöillä, poikien ja tyttöjen epätasa-arvolla ja väkivallalla on, ovatko ne todella jumalan tahto. Koraani koulun opettajan mielivaltaisuus näyttäytyy niin selkeänä vääryytenä, että se avaa portin muillekin yhteisön normien ja valtarakenteiden kyseenalaistuksille.

Sitä hetkeä ennen sana miksi oli käväissyt mielessäni hetkittäin, mutta pelkkään sanaan liittyi sellainen ylhäältä annettujen totuuksien kyseenalaistamisen pelko, että olin pyyhkinyt sen nopeasti pois. nyt opettaja, joka pelotteli meidät lapset tottelemaan kyselemättä, teki siitä elämäni tärkeimmän sanan. Ujuni Ahmed

Ahmed kuvailee useaan otteeseen elämäkerrassaan kysymisen olleen epätoivottavaa käytöstä ja jopa uskonnon vastaista toimintaa. Tästä huolimatta Ahmed ei tunnu voivan lopettaa kyselemistä ja pohtimista. Epäoikeudenmukaisuuden järjettömyys nousee yhä uudelleen ja uudelleen hänen tietoisuuteensa ja ajaa kohti vastausten ja selitysten etsintää. Sama ilmiö näyttäytyy myös Azadehin tarinassa Azadehin kysyessä Iranissa opettajaltaan profeetta Muhammedin käännästyksen oikeudenmukaisuudesta.

”Hyvä opettaja eikö kääntymyksen pitäisi tapahtua sydämessä? Eikö ollut väärin pakottaa”, ihmettelin. Opettaja rupesi itkemään ja vaikeroimaan kovaäänisesti. ”Miten sinä kehtaat afgaanipakolainen” Azadeh

Tilanne päättyy siihen, että Azadeh, joutuu pyytämään anteeksi opettajalta. Azadehin kysymykset ja kriittisyys eivät kuitenkaan sammu vaan pohdinta epäoikeudenmukaisuudesta on koko hänen tarinansa läpi leikkaava teema. Samsam kuvaa kahden eri kulttuurin välissä kasvamiseen liittyvän väistämättä vaikeita kysymyksiä. Hän kertoo kuinka oman itsen toteuttaminen perheen ja yhteisön painostuksesta huolimatta on vaatinut häneltä paljon.

Vain vahva ja fiksu nuori pärjää tässä kahden kulttuurin välisessä ristiriidassa, koska heikoimmat voivat todella huonosti. he eivät osaa vastata niihin kysymyksiin, joita heidän päässään on. Nuoren pitää osata kysyä itseltään ja vastata itselleen. Samsam

Samsamin pohdinta itseltä kysymisestä ja vastaamisesta näyttää vastaavan useimpien naisten kuvauksia tilanteestaan. Epäoikeudenmukaisuuden synnyttämät kysymykset kuvautuvat polttavina ja naisten mielenterveyttä nakertavina. Kun kysymyksille ja epäoikeuden mukaisuuden tunnistamiselle on annettu sijaa, ei paluuta hyväksymiseen ja turtumiseen enää tunnu olevan.

Azadeh kuvaa tarinassaan oman isänsä olleen keskeinen tekijä naisen pohtivan asenteen kehittymiselle. Azadehin tarinassa isä kuvautuu keskeisenä roolimallina, jonka kriittistä ajattelua ja leikillistä normien uhmaamista Azadeh ihailee. Azadehin isä myös

kannustaa tyttärtään valitsemaan oman uskontonsa ja tuo tälle luettavaksi feminismistä kertovan kirjan.

”Jos joku pysäyttää ja kysyy jotain niin vastaat, että olemme kantamassa pyykkiä äidille”, isä neuvoi. Olimme suunnittelemassa jotain, mikä oli haram, kielletty. Isä oli sopinut lainaavansa kaveriltaan VHS-laitetta ja otti minut rikosretkelle mukaan... Isää ihailtiin ja rakastettiin koko porukan voimalla. Azadeh 2022

Sekä Azadehin, että Ujunin Ahmedin tarinassa Tiedostava toimijuus näyttäytyy uteliaisuutena ja kyseenalaistamisen nousuna. Tieto kuvautuu keskeisenä toimijuuden vahvistumista edistävänä elementtinä. Molemmissa tarinoissa kyseenalaistaminen myös johtaa lopulta sääntöjen rikkomiseen ja rajojen testaamiseen. Mielen sisäinen vastapuhe muuttuu pikkuhiljaa toiminnaksi. Ahmed nousee koraani koulun opettajaa vastaan uhaten soittaa poliisit paikalle. Azadeh puolestaan heittää eräänä päivänä Suomeen tulon jälkeen huvinsa koulun pihan roskakoriin. Molemmissa tarinoissa tarinan keskiosuus kuvaa pitkälti tätä naisten toistuvan kapinoinnin ja yhteisön ja perheen kontrolliyritysten kamppailua. Naiset kuvaavat tilannetta valinnan sijaan ikään kuin pakollisena voimana. Heidän on saatava elää oman näköistään elämää, ja he eivät kykene hyväksymään sortoa, kontrollia ja väkivaltaa.

Vaikka naisten toiminta näyttäytyy tarinoiden edetessä autonomisempana ja toimijuus vahvempana, ovat naisten kuvaukset tulevaisuuden näkymistä kapinointivaiheessa yhä hauraat. Molempien kapinoinnissa on nähtävissä intentionaalisuuden elementtejä naisten reagoidessa tilanteisiin uusin tavoin, alistumatta enää vanhoihin normistoihin ja valtarakenteisiin. Molemmat naiset myös refleктоivat omaa tekemistään jatkuvasti ja käyvät sisäistä neuvottelua kapinansa oikeutuksesta. Vaikka kapinalliset teot ja vastapuhe näyttäytyvät tarinoissa vielä yksittäisinä tekoina, joiden lomassa myös pienen toimijuuden elementit yhä nousevat esiin, on naisten kapina silti intentionaalista, muutokseen tähtäävää toimintaa.

”Toivon että kuolet. Tajuatko. Isän ruumis tärisee haudassa teidän tekojenne takia, äiti huusi...Kiistely oli rasittavaa, mutta tuolloin olin erityisen huolissani pikkuveljestäni Navidista...Vatsaani vihloi, tuntui pahalta aiheuttaa hänelle kärsimystä. Olin kuitenkin utelias teini-ikäinen, jota ajoi eteenpäin enemmän kapinallisuus kuin kuuliaisuus.

uskottelin itselleni, että olen valmis kantamaan yhä raskaampaa syntitaakkaa. Saakoon yhteisö sitä mitä kaipaa, lisää juoruttavaa!”Azadeh

Azadeh jatkaa irtautumispyrkimyksiään äidin rajusta syylistämisestä huoliomatta. Tässä kohtaa kontrollointi toimet eivät kuvaudukaan enää vaikuttavina, vaan mitä enemmän kunniakontrollin ote naisten ympärillä tiukkenee, sitä enemmän vastarintaa se naisissa aiheuttaa. Molemmat naiset kuvaavat tarinoissa oman henkisen hyvinvointinsa ja mielenterveytensä olleen vaarantunut naiset päättävät tästä huolimatta ja ehkä myös sen takia jatkaa ponnistelujaan kohti autonomiaa.

Muistan kirkkaimmin syvän näköalattomuuden tunteen...Sellaiset asiat kuin tulevaisuus ja aikuisuus olivat pelkkää pimeää...Minulle asetetut odotukset ahdistivat minua yhä enemmän, aloin oireilla yhä pahemmin niitä vastaan. Ujuni Ahmed

Oman autonomian ja vapauden tavoittelu näyttäytyy Ahmedin kerronnassa myös välttämättömänä oman hyvinvoinnin säilyttämiseksi. Vastaava toistuu muidenkin naisten tarinoissa, joissa oma vapaus ja arvostetuksi tuleminen näyttäytyvät merkittävinä naisten tavoitteina ja hyvinvoinnin tekijöinä.

Toimijuuden kasvu sai valtaosassa naisten tarinoissa myös rajuja vastaiskuja. Siinä missä pieni toimijuus pyrki suojaamaan minuutta ulkoiselta ja sisäiseltä kärsimykseltä, kasvava toimijuus näytti ottavan riskejä ja kohtasi tunnetasolla oman elämän synkkiä tosiasioita ja uskalsi katsoa kohti sitä mistä se jää paitsi. Tämä tietämisen, tuntemisen ja toiminnan tasolla tapahtuva muutos näyttäytyi välttämättömänä osana naisten vapautumisesta, mutta myös riskinä minuuden jatkumiselle. Tuska, viha, epäoikeudenmukaisuus kävivät monelle naisista kestävämmiksi ja suurin osa naisista haaveili jossakin kohtaa kuolemasta tai teki aktiivisia tekoja päättääkseen elämänsä. Itsemurha voidaankin nähdä toimijan viimesijaisena keinona säilyttää autonomia ja toimijan asema, kieltäytymällä lopullisesti toisen vallan alle asettumisesta (Giddens 1984, 232).

Tulin huoneeseeni pakatakseni tavaroitani, mutta istun ikkunalaudalla valmiina hyppäämään. Minulla ei ole yhtään syytä elää. Shukri

Vuoden 2007 joulukuussa päätin tappaa itseni. Azadeh

Sekä Shukri että Azadeh päätyvät harkitsemaan itsemurhaa ja Azadeh lopulta yrittämään sitä, heidän yritettyään turhaan saada apua tilanteeseensa. Molemmat naiset ovat ennen suunnitelmiaan hakeneet suomalaisilta viranomaisilta apua tilanteeseensa ja tulleet torjutuksi. Itsemurha näyttäytyy viimeisenä tekona, jolla he voivat enää vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Ahmedin tilanteessa toivottomuus ja tulevaisuuden näköalattomuus sai hänet ja hänen ystävänsä kääntymään ainoaan keksimäänsä ratkaisuun eli kuoleman pyytämiseen jumalalta. Monissa tarinoissa naisten tarve löytää tilanteelle jonkin lainen ratkaisu ja muutos kuvautuu hengissä säilymistäkin tärkeämpänä.

Rukoilimme, että meille tapahtuisi jotain niin paha, että pääsisimme pois. hengen riistäminen ei ollut vaihtoehto, jumalan viha pelotti niin paljon. Ujuni Ahmed

Jumalan vihan ja sitä kautta kärsimyksen lisääntymisen pelko kuitenkin estivät Ahmedia toteuttamasta toivettaan. Ahmed kuvailee masennustaan, itsetuhoista käytöstään ja tyhjyyttään tilanteessa, jossa hänellä ei ollut tarjolla mitään ulospääsyä kärsimyksestä. Mielenterveyden ongelmat toistuvat useiden naisten tarinoissa. Myös Azadeh kuvailee oman todellisuutensa hajoamista mielenterveyden ongelmien aiheuttaessa hänelle harhoja.

Toisinaan näin hallusinaatioita, ainakin tulkitsin ne sellaisiksi. Välillä sänkyäni veressä keikkui jättimäinen kurpitsa. Toisinaan ovella seisoi harmaahiuksinen nainen, joka näytti aaveelta. Azadeh

Azadehin ja Ujunin tarinoissa toivottomuuden ja itsetuhoisuuden kuvausten sekaan punoutuvat kuitenkin toistuvasti kuvaukset omista haaveista, itsensä toteuttamisesta ja oman näköisetä elämästä. Masentuneenakin Azadeh yrittää opetella soittamaan kitaraa ja tanssii. Ujuni käy tyttöjen talolla ja antaa lehtihaastattelun. Oman näköinen elämä, itsen toteuttaminen ja vapaus kuvautuvatkin keskeisenä ydin sanomana monissa aineistoni tarinoissa. Toimijuus näyttäytyykin tässä valossa ei niinkään elossa selviytymiseen, vaan minuuden selviytymiseen tähtäävinä tekoina. Sietämättömän ahtaassa tilassa se on kuin karpänen juomalasin alla, joka pyrkii kaikin keinoin vapautumaan toisinaan leväten ja tarkkaillen ja toisinaan itseään raivokkaasti seinämiä vasten holtittomasti paisko. Keinottomuuden kasvaessa se on valmis yrittämään kaikkea säilyttääkseen itsensä ja autonomiansa. Tällöin kuolema ja elämän

päättymisenkin näyttäytyy yhtenä potentiaalisena keinona estää minuuden hajoaminen ja toimijuudesta ja autonomiasta lopullisesti luopuminen.

Ahmedin tarinassa räikeä epäoikeudenmukaisuus synnyttää vihan ja vastapuheen ja uudelleen määrittelyyn pyrkivän kyseenlaistamisen kehittymisen. Toivo ei aina näytäkään tarinoissa edellyttävän jonkinlaista ulospääsyn mahdollisuutta vaan myös nykyisen tilanteen mahdottomuuden tiedostaminen herättää tarinoissa naisten muutosorientaation. Sharazadille lasten syntyminen on yksi keskeinen tekijä muutoksessa. Aviomiehen lapsiin ja lasten nähden Sharazadiin kohdistama väkivalta ajaa Sharazadin lopulta pisteeseen, jossa nykyisyyden sietäminen käy mahdottomaksi.

Siihen saakka olin joutunut pakottamaan itseni olemaan ajattelematta, että olisin jaksanut elämääni. Mutta nyt tuntui siltä, että minun piti päästä pois. Sharazad

Sharazad kuvaa tarinassaan keinojaan, joilla pyrki suojaamaan itseään ja lapsiaan. Tilanteen ollessa pahimmillaan Sharazad suunnittelee jopa miehensä murhaamista, muiden vaihtoehtojen puuttuessa. Myös Salima saa äitiydestään lopulta voimaa pyristellä irti kohti vapautta väkivaltaisesta avioliitostaan.

Myöhemmin poliisin viedessä pois miestäni ja kriisityöntekijän istuessa kanssamme poikani tarttuu käteeni ja sanoo, että minun on oltava vahva. Minun on oltava vahva lasteni vuoksi, hänen vuokseen. Salima

Saliman tarinassa hän ja lapset lopulta vapautuvat viranomaisten avulla aviomiehen väkivallan ja hyväksikäytön otteesta. Auttamisjärjestelmä ei kuitenkaan tunnista pakkoavioliittoa tai Salimaa ihmiskaupan uhrina. Näin Salima jää vaille tarvitsemaansa suojaaja ja myös oikeutta tilanteessaan.

Keskisen (2012) mukaan maahanmuuttajataustaisten naisten ajatellaan usein poikkeavan suomalaisista länsimaalaisista naisista asennoitumisessaan parisuhdeväkivaltaan. Suomalaiset naisväkivallan uhrin halutaan nähdä vahvoina väkivaltaa vastustavina toimijoina, kun taas maahanmuuttajataustaiset naiset kuvautuvat väkivallalle alistuvina ja kulttuurista johtuvan alisteisen naisen aseman hyväksyjinä (Keskinen 2012, 295–297)

Aineistoni tarinat antavat kuitenkin aivan toisenlaisen kuvan maahanmuuttajataustaisten naisten suhtautumisesta väkivaltaan. On merkille

pantavaa, että vaikka naiset kuvaavat tarinoissaan lukuisia lapsuudesta saakka jatkuneita vallan käytön muotoja, joilla heitä on pyritty ohjaamaan ja pakottamaan tietynlaiseen rooliin, kyseenalaistaminen ei silti ole kadonnut. Naiset näyttävätkin tyytyvän olosuhteisiinsa ja pieneen toimijuuteen, vain tilanteissa, joissa muita tosiasiallisia vaihtoehtoja ei ole heidän näköpiirissään. Ujuni Ahmed ja Azadeh kuvaavat läpi tarinan pyrkimyksiään vapautua kapeasta naisen roolista. Salima ja Sharazad puolestaan lähtevät etsimään apua vuosia kestäneen äärimmäisen väkivallan ja alistamisen jälkeen vieraassa maassa, tietäen joutuvansa näin hengen vaaraan. Vieraat käytännöt ja kulttuuri, sekä auttamisrakenteet, jotka eivät tunnista naisten tilanteita, vaikeuttavat kuitenkin turvaan pääsyä naisten tahtotilasta huolimatta.

Banduran (2006 166) mukaan ihmiset eivät aina voi vaikuttaa toimillaan asioiden lopputulokseen, sillä kohtalolla ja onnella on myös osuutensa ihmisten elämän kuluissa. Oman edun eteen toimiminen ja oman itsen työstäminen voivat kuitenkin olla keskeisessä roolissa valmistamassa ihmistä tarttumaan tilaisuuteen sen tullessa. Lilian kuvaa tarinassaan, kuinka eli Irakissa pakkoavioliitossa voimatta tehdä muuta. Välittömästi kun hän sai tilaisuuden puhua suomalaisen suurlähetystön työntekijän kanssa, hän kuitenkin hyödynsi tilaisuutensa ja onnistui vakuuttamaan työntekijän avun tarpeestaan.

Se oli mulle että kuka sä oot? Mä sanoin, että minä olen minä ja mä haluan. Mä oon raskaana. Mä mulla oli musta kaapu niin mä vedin sen. Mä näytin sille mun vatsan se pelästytti sen heti. Se oli minkä ikäinen sä oot? Mä sanoin nyt mä oon 16. Sitten se oli mulle tuut nyt sisään. Mun isä halusi tulla mukaan. Se sano sille, että sinä jäät sinne ulos. Hän tulee yksin ja osoitti sille näin niin mä menin sinne. Se toi mulle veden heti se istutti mut tuoliin. Sitten se oli mulle että nyt kerrot kaiken. Kun mä sain sille mä oon naimisissa mä oon raskaana mä haluan takaisin Suomeen. Mä en halua mennä takaisin niinku Irakiin. Sit mä itkin. Se sano mulle mä hoidan tän viikossa, että ihan seitsemän päivää vaan että mä hoidan tän kaiken sä pääset Suomeen. Lilian

Teko edellytti Lilianilta paitsi tietoa suomalaisesta lainsäädännöstä, myös luottamusta siihen, että viranomainen osaa auttaa häntä eikä hän joudu avun pyytämisen vuoksi pahempiin vaikeuksiin. Monissa tarinoissa tieto näyttölee keskeistä roolia väkivallan alta vapautumisessa. Tieto auttamisjärjestelmästä ja suomalaisesta yhteiskunnasta näyttäytyy keskeisenä kompetenssina, jota ilman naisten on vaikea löytää apua ja

ratkaisuja tilanteissaan. Hyödyntääkseen rakenteita ja operoidakseen niissä, naisten on ensin tultava niistä tietoisiksi. Fatiman tarinassa tiedon puutetta käytetään myös häntä vastaan, jottei hän uskaltautuisi pyrkiä vapauteen tilanteestaan.

Fatiman paikka näytettiin huomauttamalla, että tämä ei tosiasiasa tiennyt Suomen laeista ja suomalaisesta kulttuurista mitään. He uskottelivat Fatimalle, ettei Suomen poliisi vaivautuisi tekemään mitään. Jos Fatima uhosi soittavansa poliisille, mies ojensi puhelimen ja kannusti siihen. Fatima

Samanlaista vallankäyttöä kuvautuu muidenkin aineistoni naisten tarinoissa ja avun saanti edellyttää lähes poikkeuksetta ensin tiedon saantia. Toivon ja kysymysten heräämisen myötä useimmat naisista alkavat löytää erilaisia vastauksia kysymyksilleen. Azadeh etsii tietoa ihmisoikeuksista ja naisten oikeuksista, kuuluisista naisaktivisteista ja myöhemmin kunniaan liittyvästä väkivallasta.

Janosin tietoa ja luin tekstejä miltei neuroottisesti aina kun tarjoutui mahdollisuus... Mitä enemmän luin sitä enemmän janosin lisää tietoa, myös Lähi-Idän ja Etelä-Aasian naisaktivistien toiminnasta. Azadeh

Luin paljon ja pyöritin aihetta (kunniaan liittyvä väkivalta) päässäni kuin vaikeaa matemaattista yhtälöä. Azadeh

Tieto toimii tarinoissa näin paitsi rakenteissa operoimisen kannalta välttämätöntä resurssina (Giddens 1984), myös emansipaation välineenä. Diskursiivinen valta kytkeytyy oleellisesti tietoon. ”Normaalia” määrittelevän tiedon avulla tuotetut kategoriat vaikuttavat oleellisesti myös yksilöiden identiteetin rakentumiseen. Uuden tiedon myötä myös uudet kategorisoinnin ja tavat jäsentää maailmaa ja omaa asemaa tulevat mahdollisiksi (Foucault 1969, 131–150; Foucault 1980, 26–28, 234–242; Jokinen 2012). Seval Nur kertoo tarinassaan, kuinka ennen terveydenhoitajan kerrottua hänelle kunniaan liittyvästä väkivallasta hän tajusi olevansa sen uhri. Ujuni Ahmed puolestaan kuvaa kuinka Tyttöjen talon keskustelu silpomisesta sai hänet etsimään tietoa aiheesta ja herätti kysymään, mitä hänen ja muiden tyttöjen keholle oikein on tehty ja miksi sellainen teko sallitaan.

Kysymykset eivät jättäneet minua rauhaan. ympärileikkaus meille tytöille vain tapahtui, mutta yksikään aikuinen ei puhunut siitä meille. Kukaan ei puhunut siitä koulussa,

kotona tai moskeijassa, aikuiset eivät puhuneet siitä meille koskaan. Siihen asti olin hyväksynyt sen samanlaisena osakseni langenneena olosuhteena kuin kaiken muunkin. Mutta nyt, iltapäiväni olivat täynnä puhetta, kysymyksiä, ja pohdintaa, halusin tietää lisää myös tästä aiheesta. Ujuni Ahmed

Tiedon etsimisen myötä ei kuitenkaan löydy vastauksia, joita Ujuni Ahmed etsii. Hän ei saa vastausta sille miksi hänelle on tehty näin ja miksi kukaan ei puhu siitä.

Sille. (ruumille), minulle, oli tehty jotain epämääräistä, eikä kukaan osannut selittää miksi. ahdisti. Kuvotti. sattui. Ujuni Ahmed

Tarinoissa tiedon puute näyttelee merkittävää osaa naisten alistamisessa. Vailla sanoja ja selityksiä kokemuksilleen naiset jäävät yksin ja eristyksiin heitä kohtaavan sorron kanssa. Heidän kokemuksiaan ympäröi tukahduttava hiljaisuus, jossa vastapuheen ja toimijuuden ei ole mahdollista kasvaa. Tieto tarjoaa naisille tapoja sanoittaa omaa kokemusta ja siten jakaa sitä muiden kanssa. Ahmedin ja Azadehin tarinoissa tieto ja sanoittaminen näyttelee merkittävää roolia ja heitä koskettavien ilmiöiden sanoittaminen ja keskustelun synnyttäminen muodostuu myöhemmin myös heidän omaksi elämäntehtäväkseen.

Vastapuheen muodostuminen näyttäytyi useiden naisten tarinoissa saavan voimaa tiedon lisäksi myös vihan tunteesta. Pelon ja avuttomuuden ilmausten ohella naisten suhtautuminen pahoinpitelijöihin ja kontrolloijiin sisälsi myös paljon raivon ja inhon ilmaisuja. Halveksunnan ja vihan ilmaisut kohdistuivat erityisesti naisten puolisoihin ja ydin perheen ulkopuoliseen yhteisöön. Väkivaltaa harjoittaviin omiin vanhempiin, isovanhempiin ja sisaruksiin liitetyt ilmaisut kuvasivat usein surua, pettymystä ja turhautumista. Suhde ydin perheen jäseniin ja läheisiin sukulaisiin kuvautui useimmin ristiriitaisena sisältäen negatiivisten ilmaisujen lisäksi toiveikasta ja hyviä aikoja muistelevia kuvauksia. Usein kunniakäsitysten vaalimisen syiden nähdään sijoittuvan perheen ulkopuolelle. Azadeh ja Ahmed kuvaavat molemmat perheensä ympärillä liikkuvia yhteisön naisia negatiivisesti

Juoruilijoista huolimatta kapina minussa kasvoi. ”Kuka sinä olet Azadeh? Millaiseksi haluat kasvaa”, kysyin peilikuvaltani kun en muilta voinut kysyä.”Azadeh

Se oli voima, joka antoi minulle rohkeuden lähteä kotoa. Koko ympäristö, ajatusmaailma, koko meidän tyttöjen elämää hallitseva kuvio alkoi tuntua niin väärältä, että halusin pois. Koko se yhteisö, koko naiskopla, joka käytti asemaansa tyttöjänsä alistamiseen. Ujuni Ahmed

Samaan aikaan kun naiset halveksivat heitä sortavia henkilöitä ja rakenteita, he kuitenkin kokevat syyllisyyttä perheilleen aiheuttamistaan pettymyksistä. Naisten tarinoissa perhe kuvautuukin toisinaan voimattomana yhteisön normien edessä. Ristiriita oman autonomian ja perheen ja yhteisön tyytyväiseksi tekemisen välillä onkin, sekä Azadehin että Ujuni Ahmedin elämänkerroissa juonen keskeinen jännitteen tekijä. Perheiden ja yhteisöjen kunnian suojelun tahtotila ja naisten oman vapauden ja itseilmaisun tahtotila muodostavat tarinoiden keskeiset vastavoimat. Sama teema toistuu muidenkin naisten tarinoissa.

Sandbergin & Janssenin (2018) tutkimuksessa kuvauksia naisista, jotka elävät neuvotteluasemassa oman perheen ja yhteisön sekä länsimaisen tasa-arvokäsityksen välillä oli vähän, vaikka juuri näissä kokemuksissa voisi piillä avaimia kulttuurien välisten haasteiden ja maahanmuuttajataustaisten naisten aseman helpottamiseen. Omassa aineistossani tällaiset kuvaukset olivat kuitenkin yleisiä ja sekä Ujuni Ahmedin, että Azadehin tarinassa tämä neuvottelu asema kuvautuu keskeisenä osana tarinoita.

Vaikka suhteeni omaan yhteisööni on ristiriitainen, en ole koskaan halunnut hylätä sitä. Välillä tuntuu, että yhteisö on pikemminkin halunnut hylätä minut. yhteisö ja siihen kuuluvat ihmiset ovat minulle äärettömän tärkeitä.... Nyt ajattelen, että minulla on ristiriidoista huolimatta oikeus kuulua yhteisöön. Se, jonka pitää muuttua, en ole minä vaan yhteisö. Ujuni Ahmed

Ahmedin tarinassa ristiriita suomalaisen yhteiskunnan ja yhteisön arvojen välillä muodostuu hänelle mahdottomaksi. Hän ei voi vallitsevissa rakenteissa toteuttaa itseään ja kuulua silti perheeseensä. Ratkaisuyritykseksi tähän nouseekin kriittinen ja rakentava toimijuus. Itsensä muuttaminen ei näyttäydy riittävänä keinona saavuttaa autonomia ja kuuluminen, joten Ahmed aloittaa tiedostavat ja aktiiviset toimet muuttaakseen rakenteita ympärillään. Sekä Ahmed että Azadeh pyrkivätkin saamaan asioitaan nostettua julkiseen keskusteluun. Molemmissa tarinoissa naiset näkevät juuri yhteiskunnallisen keskustelun ja suomalaisten asenteisiin vaikuttamisen keskeisenä

avaimena heidän yhteisönsä ja yhteiskunnan väliseen ristiriitaan. Vastapuheesta ja yksittäisistä kapinoinnin teoista molempien naisten tarina kehittyikin tiedon ja ymmärryksen hankkimisen kautta, kohti halua toimia uutta rakentaen. Vaikka teksteissä naiset kuvaavat yhteisöä ja perheenjäseniään toisinaan kovin sanoin mm. juoruilijoiksi ja naiskoplaksi, on molemmilla halu saada aikaan muutoksia, jotka vaikuttaisivat omaa elämämpiiriä laajemmalle oman yhteisön jäseniin. Tarinoissa oman itseilmaisun ja oman aseman vahvistaminen kulkee käsikädessä yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanssa.

Oman perheeni moninaiset tilanteet ja valtakunnan sekä globaalin tason raakuudet ja epäkohdat pyörivät hyrränä mielessäni. oma roolini alkoi kuitenkin tarkentua. Minulla oli sekä velvollisuus, että välineitä vaikuttaa. Azadeh

Azadeh kuvaa tarinassaan kuinka koko vaikuttamisen ja muutoksen aikaansaamisen jopa velvollisuudekseen. Myö Ujuni Ahmed kuvaa tarinassaan kuinka hän päätti, että hänen on itse autettava ystäviään ja maahanmuuttajataustaisia tyttöjä, koska kukaan muu ei sitä näyttänyt tekevän. Valmiin ratkaisu mallin puuttuessa naiset kokevat vastuuta luoda itse ratkaisuja vallitsevaan tilanteeseen.

Yhteiskunnallisten rakenteiden lisäksi Ujuni Ahmed ja Azadeh pyrkivät vaikuttamaan myös perheensä suhtautumiseen. Tarinoissa kuvataan monia kertoja, kun naiset pyrkivät vaikuttamaan äitiensä näkemykseen tilanteesta. Azadeh pyytää äitiään hyväksymään hänet sellaisena kuin on vaikka tämä ei jaakaan samoja arvoja hänen kanssaan. Myös Gulan kuvaa tarinassaan kuinka tärkeää yhteinen neuvottelu ja yhdessä jaettujen selitysten ja ymmärryksen etsiminen on tärkeää kahden kulttuurin välissä toimiville naisille.

Tytön pitää oppia toimimaan perheen kanssa ja antaa perheenjäsenien ymmärtää, että asiat voivat olla toisellakin tavalla. Joskus äitini ei ymmärrä, mutta yritän tulla häntä diplomaattisesti vastaan Yritän saada hänet ymmärtämään. annan hänelle esimerkkejä ja annan hänen mieltä pari viikkoa... Jos esimerkiksi siskoni haluaa mennä kouludiskoon, äiti sanoo "Ei sinun kannata mennä sinne". Silloin selitän äidille, että se disko on samanlainen kuin meidän kurdijuhla. Sieläkin on miehiä ja sielä tanssitaan ja puhutaan. Gulan

Gulanin kuvauksessa nousee esiin yhteisten merkityksen antojen rooli kulttuurien välisessä neuvottelussa. Gulan vertaa äidille vierasta ilmiötä "Diskoa" tälle tuttuun

kurdijuhlaan. Näin Gulan pyrkii kuromaan umpeen kulttuurien välistä kuilua. Jaettujen kategorisointien puutteessa Gulan luo uusia kategorisointeja, jotka hän ja äiti molemmat voivat hyväksyä ja ymmärtää. Tämä oman kulttuuritausta ja suomalaisen tai ruotsalaisen kulttuurin punominen yhteen ja yhtäläisyyksien etsiminen toistuu myös Ujuni Ahmedin ja Azadehin tarinoissa. Ahmed pohtii Somalian historiaa ja aikaa ennen vallankumousta, kun naisen asema oli maassa vapaampi. Hän nostaa esiin Somalian juuria, joissa naisilla on tasa-arvoisempi asema ja taide ja kulttuuri kukoistavat. Ahmed myös tutkii Islamin uskoa ja koraania ja muodostaa siihen omaa suhdettaan, joka mahdollistaa hänelle autonomian ja itselle rakkaan uskonnon säilyttämisen. Myös Azadeh haaveilee paluusta Afganistaniin vielä kerran ja tutkii afganistanilaisten naisaktivistien tarinoita. Ahmed nostaakin tarinassaan esiin, kuinka juuri neuvottelu yhteisöjen kanssa on hänen nähdäkseen ainoa tie kohti yhteisöihin kuuluvien naisten aseman kohentamista.

5.4. Sankareita, uhreja ja kasvukertomuksia

Kuten tutkielmani aiemmissa luvuissa käy ilmi, toimijuuden ja rakenteiden välinen suhde on kompleksinen ja moniulotteinen. Yksi tapa tarkastella toimijuuden ja rakenteiden välistä suhdetta, on toimijuuden narratiivisen rakentumisen tarkastelu. Yksilöt antavat elämäntarinoissaan jäsennyksiä ja kielellisen muodon, sekä merkityksen omalle toimijuudelleen. Toimijuus voidaan nähdä yksilön tulkintana omasta toiminnasta suhteessa vallitsevaan aikaan, paikkaan ja kulttuuriin, sekä yksilön laajempaan elämäntarinaan. (Hitlin & Elder 2007.) Elämän kerrat ovat tulos ihmisen jokapäiväisestä elämäntarinnasta työkentelystä. Nämä tarinat syntyvät aina jossakin kontekstissa, ja niillä voidaan ajatella olevan jokin itsen ja oman toiminnan perusteluun liittyvä agenda. Usein tarinat sisältävät perustelun kertojan elämän perusperiaatteiden muutokselle ja kuvaavat samalla kertojan persoonallisuuden kehityksen matkaa (Alasuutari 2007, 163).

Tarina on ajassa etenevä kuvaus tapahtumaketjuista. Juoni luo tarinaan jännitteen ja antaa tarinalle kokoavan punaisen langan. Aineistoni naisten kertomuksissa tarina toimijuudesta sisälsi poikkeuksetta juonellisen jännitteen naisten omien toiveiden ja

itseilmaisun ja kunniaan liittyvän väkivallan aiheuttamien rajoitusten välille. Tämän keskeisen juonen elementin ympärille koostui kuitenkin erilaisia tarinatyypppejä. Tarinoille tavanomaista on niissä esiintyvä muutos (Hänninen 1999, 95). Aineistoni naisten tarinoista oli löydettävissä erilaisia tapoja merkityksellistää omassa toimijuudessa tapahtuneita muutoksia. Viitataan näihin tapoihin termeillä ”sankaritarina”, ”uhrkertomus” ja ”kasvutarina”.

Heikkisen (2015, 155–156) mukaan narratiivisessa tarkastelussa keskeistä on hahmottaa, miten tarinoissa todellisuutta rakennetaan. Tarinoilla ei voida tavoittaa objektiivista todellisuutta, sillä ne ovat aina kertojansa tulkinnan mukaisia. Sen sijaan tarinoista voidaan paikantaa niiden kertojien kielen kautta rakentamia itsen ja toisten asemoiteja eli positiointeja, sekä jäsentäviä valtarakenteita. Asemointi voidaan nähdä sosiaalisena kategorisointina. Kertomuksen analyysissä on yleensä tarkoitus tavoittaa kertomuksen todellisuutta rakentavaa luonnetta ja ihmisten toiminnan ja kokemuksen ja ajan suhdetta. Kertomukset luodaan aina jossakin ajallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, eivätkä ne siten ole kuvaus vain yksilön kokemuksesta. Näin ollen voidaan ajatella kertomuksen aina sisältävän vallitsevan kertomuksen ja vastakertomuksen elementtejä (Hyvärinen 2020), sekä kulttuurisia mallitarinoita (Hänninen 1999).

Väkivallan kokemus muokkaa käsitystä omasta itsestä (Ronkainen 2001). Väkivaltaa kokeneiden tarinoiden tarkastelussa voidaan tavoittaa näitä koettuja muutoksia toimijuudessa ja niille annettuja merkityksiä. Aineistoni tarinoista on paikannettavissa erilaisten kulttuuristen tyyppitarinoiden piirteitä, joissa toimijuuden muutokset saavat erilaisia merkityksiä. Osassa tarinoista pienen toimijuuden kuvaukset ovat harvinaisia häivähdyksiä ja naisen tarina toimijuudestaan koostuu pitkälti kuvauksista, joissa nainen kyseenalaistaa yhteisönsä vallitsevat normit ja kunniakäsitykset ja asemoi itsensä näiden ulkopuolelle tai niistä riippumattomiksi. Tällaisia ”sankaritarinoita” ovat etenkin Nimco Noorin, Seida Sohrabin, Gulanin ja Samsamin tarinat. Näissä tarinoissa toimijuus kuvautuu läpi kerronnan kriittisenä ja rakentavana toimijuutena, jossa naiset operoivat olemassa olevissa rakenteissa viisaasti, mutta samalla rohkeasti niitä haastaen ja kulttuurien välistä kuilua omalla toiminnallaan kokoon kuroen. Oman arvon tunto ja usko omaan pystyvyyteen näkyy tarinoissa keskeisenä. Moni naisen nostaa oman asenteen vahvuudekseen. Samsam kuvailee tätä asennettaan omassa tarinassaan.

Minulle on usein sanottu ”Samsam varo vaan mitä siitä voi seurata” mutta olen silloin vastannut, että ”so what”. Minä käsittelin sen asian silloin kun se tulee eteeni. Tällainen elämänsäsenne vaatii todella paljon rohkeutta meidän piirissämme ja olen joutunut maksamaan siitä korkean hinnan. Se hinta ei kuitenkaan ole ollut liian kallis minulle, koska olen ollut onnellinen. kaikki asiat mitä olen tehnyt ovat olleet minun omia valintojani. Minulla on edelleen yhteys perheeseeni, mutta se ei ole samanlaista kuin aikaisemmin. Samsam

Samsam kuvaa itsenäistä autonomista käyttäytymistään ja normistoihin mukautumattomuuttaan ”elämänsäsenneksi” vaikka tämä elämän asenne on aiheuttanut hänelle ajoittain ongelmia Samsam kuvaa itsensä niin vahvaksi, etteivät ongelmat pysty estämään hänen oman itsensä ilmaisua ja oman näköisen elämän elämistä. Muut toimijat asemoituvat näin Samsamin tarinassa voimattomiksi hänen asenteensa edessä. Hän on valmis uhraamaan myös suhteensa perheeseen oman autonomiansa säilyttääkseen. Kunniaan liittyvä väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttaja taustaisten naisten autografioita analysoineet hollantilaiset tutkijat Sandberg & Janssen (2018) kiinnittivät huomiota siihen, että yhteisöissään väkivaltaa kohdanneet naiset kuvautuivat usein omilla elämäkerroissaan poikkeuksellisen vahvoiksi toimijoina, jotka olivat irtautuneet väkivaltaisesta yhteisöstä. Aineistoni tarinoissa nämä ”sankaritarinoiden” naiset kuitenkin pääsääntöisesti säilyttävät jonkinlaisen yhteyden perheisiinsä.

Lähes vastakohtana näille sankaritarinoille kuvautuvat niin sanotut ”uhrikertomukset” joissa keskitytään oman vaikeuksien voittamiseen ja sisäisen voiman sijaan vastoinkäymisestä ja kärsimyksistä kertomiseen. Lilian, Saliman ja Kurdistan tarinat näyttävät jäävän tälle tragedian tasolle, jossa painopiste on itsensä toteuttamisen ja muutoksen hakemisen sijaan selviytymisessä ja sopeutumisessa musertaviin olosuhteisiin.

Hän (Lilian) ei esiinny kasvoillaan, sillä perheen maine on yhä tärkeä hänen yhteisössään.

”No en tiedä onko se se trauma riittävä (sana) se niinku pilaa sut. Teekee sellaisen rikkinäisen. Jos sää menetät luottamuksen, sun omaan äitiin ja isään. Maailmassa ei jää ihmisiä, johon voi luottaa.” Lilian

Tarinoissa keskitytään kuvaamaan surullisia ja epäoikeudenmukaisia tapahtumia ja naisten kokemia kärsimyksiä, jotka vaikuttavat naisiin yhä tänäkin päivänä. Perheen jäsenet asemoituvat tarinoissa surun ja tuskan ja pelon aiheuttajiksi, varsinaisia toivon pilkahduksia esiintyy tarinoissa vähän. Maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksia sukupuolittuneesta väkivallasta sekulaarisessa yhteiskunnassa tutkinut narratiivinen tutkimus (Bradley 2011) paljasti monia yhteneviä teemoja naisten tuottamissa tarinoissa heidän taustoistaan riippumatta. Tarinoita yhdistävinä tekijöinä näyttäytyivät patriarkaalisen vallan ja kontrollin kuvaukset, jotka toisinaan johtivat väkivaltaan. Myös Iso-Britannia järjestelmän ja viranomaisten kyvyttömyys vastata naisten tilanteissaan kokemiin tarpeisiin näyttäytyi toistuvana narratiivisena teemana tarinoissa. Tutkimuksen aikana tutkijoille nousi huoli tarinoiden näyttäytymisenä uhrikertomuksina. Tarinoissa naiset kuvautuivat passiivisina kaltoinkohtelun hyväksyvinä toimijoina. Tutkijoiden tarkempi tarkastelu kuitenkin paljasti naiset ennemminkin toimijoiksi tilanteissa, joissa heillä oli valitettavan vähän todellisia vaihtoehtoja. (Bradley 2011, 38–41, 191–204.) Aineistossani nämä ”uhrikertomukset” näyttäytyvät myös kertomuksina, joissa naisilla on valitettavan vähän mahdollisuuksia. Vaikka naiset saavatkin apua suomalaisilta viranomaisilta varsinainen jännite ja uhka ei poitsu kokonaan ja esimerkiksi Saliman tarinassa suomalainen oikeusjärjestelmä ei tunnista Salimaa ihmiskaupan uhriksi.

Sankaritarinoiden ja uhrikertomusten lisäksi tarinoista oli paikannettavissa ”kasvutarinoita”, joissa alussa pieni ja heikko päähenkilö tekee henkiseen kasvuun ja kehitykseen johdattavan matkan. Omaan itseen tutustuminen ja oman itsen löytäminen näyttäytyy tarinoissa keskeisenä juonikuviona. Tuotetussa narratiivissa tarinankertojan toimijuus ja identiteetti vahvistuvat tarinan myötä. Keskeisiä elementtejä näyttävät olevan vääryyden ja pelon voittaminen ja oma voimaantuminen. Tarinan lopussa päähenkilö näyttäytyy eheämpänä ja vahvempana kokemiensa vaikeuksien jälkeen ja päähenkilö kuvautuu vahvaksi toimijaksi. Azadehin ja Ujuni Ahmedin tarinat päättyvät lopulta tällaiseen toimijuuteen, kuten myös Sharazadin, Sara Al Husainin, Fatiman, Eva Tawasolin, Saran, Aja Daffen, Shukrin ja Seval Nurin tarinat.

Nämä tarinat sisältävät sekä traagisia kuvauksia naisten kokemasta väkivallasta, mutta myös lopputuloksen, jossa naiset ovat saavuttaneet autonomian ja elävät oman näköistään elämää itseään toteuttaen. Nämä tarinat sisältävät kuvauksia erilaisten

haasteiden selvittämistä kuten väkivallasta irtautumista ja häpeän voittamista. Yhtenä keskeisenä voittona nousee kuvaus ylpeästi omana itsenä olemisesta ja vahvasta tasavertaisesta toimijan asemasta. Ujuni Ahmed kertoo tarinassaan, kuinka ponnisteli päästäkseen aktivisti työssään uhrin asemasta asiantuntijan asemaan. Hän kuvaa jääneensä joskus tähän positioon, muttei enää aio tyytyä siihen.

En halua olla uhri vaan tasavertainen kumppani! Ujuni Ahmed

Tarinoissa esiintyviä oman itsen arvostamiseen päättyviä juonikuvioita voidaan pitää myös tarinallisena tapana jäsentää oman elämän hajanaisista ja vaihtelevista tapahtumista ja omaan itseen ja elämäntilanteeseen kohdistuvasta muutoksesta yhtenäinen tarina minuudesta. Hännisen (1999) mukaan omaelämäkerrallisen työskentelyn tavoitteena on usein myös oman elämänkulun jäsentäminen ja samalla menneisyyden ja nykyisyyden hyväksymiseen tähtäävä tarkoitus. Sisäisellä tarinalla ihminen paitsi antaa merkityksiä kokemilleen asioille, myös muodostaa elämäänsä ja toimintaansa ohjaavaa käsikirjoitusta (Hänninen 1999, 21–57). Muuttuvissa olosuhteissa persoonan yhtenäisyyden säilyttäminen voi olla keskeinen motiivi omaelämäkerralliselle työskentelylle ja narratiiviselle sisäiselle puheelle (Alasuutari 2007, 162–163). Sara Al Husaini kirjoittaa tarinassaan, kuinka hän ei enää aio piilotella itseään.

Emme enää pyydä lupaa sanoa sanottavaamme, emme kirjoita peitenimillä, anonyymisti, emme anna ohi puhujille tilaa talloa meitä takaisin huivien alle. Sara Al Husaini

Oman tarinan kertomisen merkitys ja halu saada oma ääni kuuluviin toistuu muissakin naisten tarinoissa. Tämä pyrkimys yhtenäisen elämäntarinan luomiseen, voidaan nähdä osana niin sanottua ”refleksiivistä minäprojektia” (the reflexive project of self) jossa ihminen pyrkii rakentamaan identiteettiään myöhäismodernin maailman (late modern age) individualismin jatkuvien elämänpoliittisten valintojen keskellä (Giddens 1991, 28–34). Naisten ”kasvutarinoissa” toistuvat kuvaukset, joissa perheen jättäminen tai väkivaltaisista läheisistä irtautuminen tai häpeästä luopuminen ja avoimesti omista kokemuksista kertominen on ollut vaikeudestaan huolimatta naisille hyvä ja oikea valinta. Vaikka naiset kuvaavat luopumisen tuskaa tai kertomisen häpeää, he samalla painottavat miten oma elämä näyttää siltä miltä he haluavat.

Eva elää unelmaansa. Hän nauttii, että saa asua yksin ja päättää omista asioistaan. Teininä hän haaveili tulevansa uranaiseksi. Nyt hän käy töissä, opiskelee hallintotieteitä avoimessa yliopistossa ja vaikuttaa monessa järjestössä, kuten Vihreissä ja Amnestyssa.
Eva Tawasoli

Ewa Tawasoli kuvaa tarinassaan kuinka päätti jättää perheensä, eikä enää palannut takaisin. Luopumista hän kuitenkin kuvaa oman elämän kannalta merkitykselliseksi valinnaksi, jonka myötä hänen toimijuutensa on voinut kasvaa ja muuttua autonomisemmaksi.

”Kasvutarinoissa” naiset positioivat perheen jäseniään eri tavoin. Tarinoissa risteävät usein kuvaukset perheenjäsenten läheisistä väleistä ja kaipuusta sekoittuvat kaltoinkohtelun ja pelon kokemuksiin. Perheen jäsenet kuvautuvat usein sekä toimijuutta vahvistaneina ja heikentäneinä toimijoina. Naisten tarinoissa erilaiset tavat ilmentää koettua ristiriitaa ja hajanaisuutta, ja asioiden moniulotteisuutta kuvautuvat monien erilaisten narratiivisten keinojen kautta, kuten tarinan tapahtumien kronologiaa rikkomalla. Toisessa hetkessä perheen valtaa käyttävät osapuolet, etenkin äidit, kuvataan vahvoiksi, alistaviksi toimijoiksi, kun taas toisessa hetkessä muistossa tai takaumassa kuvataan heidän pienuuttaan omien taistelujensa keskellä. Samoin myös perheenjäsenten rooleille annetut merkitykset vaihtelevat tarinoiden edetessä.

Aika ja paikka eivät kuvaudu tarinoissa kronologisina jatkumoina, vaan kerronnassa liikutaan nopeastikin eri aikojen ja mannerten välillä. Naisten tarinat ikään kuin koostuvat useista pienistä kasvun ja muutoksen tarinoista, jotka alkavat eri aikoina eri paikoista ja yhdistyvät toisiinsa. Erilaiset yksittäiset tapahtumat, perheen historia, lähtömaiden historia, erilaiset esikuvat, haaveet, vastoinkäymiset, saadut opit ja minuuden haavat nivoutuvat kimpuksi kuvaamaan naisten minuuden ja oman toimijuuden kasvua. Azadehin, Ujuni Ahmedin ja Sara Al Husainin tarinoissa ajan ja paikan vaihdokset rakentavat samalla kokemusta diasporasta, jossa naiset elävät. Ujuni Ahmed kuvailee kokemuksiaan työmatkaltaan Somaliasta.

Suomessa minä ja perheeni olimme tottuneet siihen, että uhka tulee ulkopuolelta. saimme pelätä skinejä tai muita rasisteja. Täällä paikassa (Somalia), jonka koin heti kodikseni, oli outoa ajatella, että muut somalit voisivat olla uhkaavia. Ujuni Ahmed

Ristiriita rakkaudesta omaan kulttuuriin ja naisen heikon aseman välillä omakseen kokemassa maassa on toistuva pohdinta naisten tarinoissa. Naiset myös kuvaavat miten näiden maiden tapahtumat vaikuttavat heihin myös heidän ollessaan Suomessa.

Talebania vastustavat naiset olivat siirtyneet Tohtori Bahar Jalali afganistanilainen historioitsija ja sukupuolentutkimuksen asiantuntija, julkaisi itsestään kuvan perinteisessä värikkäässä asussa DoNotTouchMyClothes-hastagin kera. se inspiroi afganistanilaiset naiset ympäri maailmaa samaan. Azadeh

Kaipuu kotiin, jota ei koskaan ollut ja jossa ei ole turvallista on kirjojen toistuva teema. Naisten tarinoissa kuulumisen ja rakkauden ja väkivallan ja sorron yhteen kietouma kuvaa diasporassa elävien todellisuutta. Sara Al Husainin tarinassa joka toinen kappale sijoittuu Irakiin ja joka toinen Kuopioon. Tarinassa myös toistuvat intertekstuaaliset viittaukset, sekä suomalaisen että Irakilaiseen kulttuuriin. Halu ymmärtää tätä omaa ristiriitaa ja koota se ehyeksi kokemukseksi, osaksi omaa minuutta, toistuu naisten kerronnassa.

Et koskaan ole kokonaan täältä etkä tuolta, joten miksi et olisi epäkohtien silta. Sara al Husaini

Monet naisista eivät tyydykään vain omaan kasvuun, ja oman eheyden saavuttamiseen, vaan naiset haluavat olla osa tämän hajaannuksen solmimista eheäksi myös muita varten. He näyttäytyvätkin toimivan keskeisinä sillan rakentajina suomalaisen yhteiskunnan ja maahanmuuttajataustaisten yhteisöjen välillä.

Sandberg & Janssen (2018) tulkitsivat vahvan sankaritoimijuuden hallitsevan tarinoita, neuvottelevan ja sopeutuvan toimijuuden loistaessa poissaolollaan, ja Bradley (2011) taas huomasi tutkimuksessaan naisten tarinoiden jäävän usein uhrikertomusten tasolle. Aineistossani naisten kuvaukset toimijuudesta vaihtelevat merkittävästi. Varsinaiset uhrikertomukset tai omasta yhteisöstä täysin irtisanoutuneet oman tien kulkijat ovat itseasiassa aineistossani harvinaisuuksia, suurimman osan naisista pyrkiessä nimenomaan ratkaisemaan ristiriitaa länsimaisen kulttuurin naisen aseman ja oman yhteisön kunniakäsitysten välillä.

6. Yhteenveto ja pohdinta

Kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten tarinoissa merkityksellisinä toimijuuden kasvua tukevinä tekijöinä näyttäytyivät oman itsen säilyttäminen, toivo, jaettu toimijuus vertaisten ja auttavien tahojen kanssa, sisäisen vastapuheen syntyminen ja kasvu, vihan tunne voimaa antavana moottorina, tiedon lisääntyminen ja kriittisyys sekä halu vaikuttaa. Honkasalon (2009) mukaan toimijuus on yhdessä muiden kanssa maailmassa toimimista.

Pientä toimijuutta esiintyi naisten tarinoissa siellä, missä muiden kanssa toimiminen oli heille erityisen rajattua ja sisälsi ehtoja muiden vallan hyväksymisestä ja omasta vallasta luopumisesta. Näissäkin suhteissa naiset käyttivät valtaansa ja toimijuuttaan löytäen elämän tapahtumilleen siedettäväksi tekeviä merkityksiä ja etsimällä tapoja toimia ja käyttäytyä niin, että he saivat osakseen edes jonkinlaista kunnioitusta, rakkautta ja turvaa. Kun naisten oli valittava muihin kuulumisen ja itsen toteuttamisen välillä, he valitsivat kuulumisen ja lähtivät tilanteen muuttamisen sijaan muuttamaan itseään tilanteeseensa sopivaksi.

Toiminnan mahdollisuuksien kasvu ei kuitenkaan ollut toimijuuden muutoksen keskeisenä kuvautuva tekijä, vaan useissa tarinoissa muiden mahdollisuuksien näkeminen maailmassa herätti naisten sisäistä puhetta ja toivoa paremmasta. Näköalojen lisääntyessä syntyi toivo ja haaveet jostakin paremmasta, ja naiset alkoivat etsiä uudenlaisia liittolaisia – ihmisiä, joiden kanssa toimia maailmassa itseään toteuttaen. Tähän *toiveikkaan toimijuuden* vaiheeseen liittyi oleellisesti arvojen ja tunne-elämän muutoksia. Tunteet epäoikeudenmukaisuudesta, vihasta, surusta ja pettymyksestä alkoivat nousta pintaan, ja sopeutuminen nykyiseen alkoi tuntua vastenmieliseltä. Katse kääntyi yhä enemmän ja rohkeammin siihen, mitä muuta elämä voisi olla. Kysyminen ja tiedon etsiminen lisääntyi.

Tietoisuuden lisääntyminen näytteli tarinoissa merkittävää roolia pienen toimijuuden murroksessa kasvavaksi toimijuudeksi. Tietoisuus toisenlaisista arvoista mahdollisti omaksutun normiston kyseenalaistamisen ja sisäisen vastapuheen syntymisen (Jokinen 2004). Kun naiset saivat liittolaisia, jotka jakoivat nämä uudet arvot, naisten toimijuus kasvoi ja toiminta alkoi kääntyä oman itsen sopeuttamisesta ympäristön muutokseen.

Tiedostavina toimijoina he uudelleen sanoittivat kokemaansa ja etsivät ns. porsaanreikiä heitä kontrolloivasta järjestelmästä. He alkoivat operoida yhteisön normiston ehdoilla omia etujaan edistään ja jatkuvasti heitä ympäröivän kontrollin rajaa testaten ja venyttäen. Heidän sisäinen puheensa oli tässä vaiheessa usein jo hyvin kriittistä, vaikka ulkoisesti heidän toimintansa oli vielä monin osin sopeutuvaa ja näennäisesti yhteisön normistoihin sitoutuvaa.

Naiset pyrkivät samaan aikaan löytämään keinoja toteuttaa itseään ja säilyttää yhteisön kunnioitus ja yhteenkuuluvuus perheeseen. Naisten tarinoissa tämä synnytti lähes poikkeuksetta jonkin tasoisia ristiriitoja yhteisön, perheen ja naisten välille. Monissa tarinoissa tähän liittyi myös lopulta jonkinlainen välirikko tai ainakin ristiriita naisen ja perheen tai yhteisön välille. Ristiriidan seuraukset näyttäytyivät kaksijakoisina. Suurin osa naisista ei enää palannut pieneen toimijuuteen ainakaan pysyvästi, vaan he loivat uusia ihmissuhteita ja verkostoja ja jatkoivat sinnikkäästi neuvottelua perheen ja yhteisön kanssa joko suoraan tai välillisesti aktivismin, median ja taiteen kautta. *Kriittinen ja rakentava toimijuus* kuvautui naisten sisäisenä refleктоivana ja kriittisenä puheena sekä toimintana joka tähtäsi paitsi oman, myös muiden tilanteen kohentamiseen ja muutokseen yhteisössä ja rakenteissa.

Osa naisista kuitenkin päätyi lopullisesti eroon yhteisöstään ja perheestään ja joutui pelon vuoksi piiloutumaan. Yksi naisista myös palasi perheen luo ja jatkoi elämäänsä yhteisön normien rajoissa.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten toimijuus näyttäytyy aineiston perusteella keskeisenä tekijänä väkivaltaisesta yhteisöstä irtautumisen sekä yhteisön kanssa neuvotteluasemaan pääsemisessä. Useissa tarinoissa naiset asemoivat itsensä tarinoissa ensin nykyistä pienemmiksi toimijoiksi, mutta pikkuhiljaa oma toimijuus kasvaa selviytymiseen tähtäävästä alistumisesta kyseenalaistaviin ajattelun tapoihin, puheisiin ja tekoihin ja lopulta laajojen rakenteellisten muutosten tavoitteluun.

Samaan aikaan väkivallan tekijöiden ja suomalaisen yhteiskunnan valta-asema näyttäytyy suurena ja naisten toimijuutta merkittävästi rajaavana. Tarinoissa väkivaltaa harjoittavat henkilöt ja yhteisöt näyttäytyvät jäävän viranomaisten kontrollin ulottumattomiin. Naiset käyvät taistoaan kahdella rintamalla, tarviton ja jääden vaille toimijuuden edellytyksiä sekä suomalaisilta viranomaisilta että omilta yhteisöiltään.

Pieni toimijuus ei tarinoissa näytä ratkaisevan naisiin kohdistuvia ihmisoikeudellisia loukkauksia. Se kuitenkin näyttäytyy hengissä pitävänä voimana, jolla naiset löytävät tapoja selviytyä arjessaan, johon heillä on hyvin vähän vaikutusvaltaa. Naisten kasvava toimijuus näyttäytyy kaikissa tarinoissa keskeisenä ja toimijuutta tukevat elementit oleellisina naisten tavoitteiden saavuttamisessa.

Kaikissa tarinoissa naisten keskeisenä kuvautuvat haasteet ratkeavat nimenomaisesti naisten toimijuuden myötä. Ulkopuoliset liittolaiset kuvautuvat kuitenkin tarinoissa lähes yhtä ratkaisevina kuin naisten omat toimet. Toimijuuden kasvun ja omia päämääriä tukevien liittolaisten suhde näyttäytyykin tarinoissa dynaamisena. Muiden ihmisten kautta muodostuu ikkunoita siihen, mitä muuta elämä voisi olla. Tämä tulevaisuus- ja muutosorientoituneisuus ohjaa naisia kohti tiedon ja ratkaisujen etsintää ja tarttumista potentiaalsiin liittolaisiin naisten heitä kohdatessaan. Liittolaisten ja jaetun toimijuuden myötä naisten toimijuus kasvaa ja he löytävät ratkaisuja kohtaamiinsa haasteisiin.

Prosessin myötä naiset alkavat suhtautua kriittisesti sekä oman yhteisönsä että suomalaisen yhteiskunnan tapaan kohdella heitä ja muita vastaavassa asemassa olevia. Lopputulemana vaikeasta asemastaan huolimatta moni naisista on onnistunut löytämään uutta rakentavia neuvotteluasemia yhteisönsä ja suomalaisen yhteiskunnan välillä. Omassa yhteisössään tai perheessään he ovat onnistuneet löytämään jonkinlaisen paikan, jossa voivat operoida oman näköistään elämää luoden.

Samalla moni heistä on löytänyt aktiivisen roolin aktivisteina suomalaisessa yhteiskunnassa pyrkien vaikuttamaan yhteiskunnan rakenteisiin ja maahanmuuttajataustaisten naisten asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Osa naisista onkin päätenyt merkittävään rooliin sillanrakentajina maahanmuuttajayhteisöjen ja suomalaisen yhteiskunnan välissä. Aktivismin ja julkisesti oman tarinansa jakamisen myötä naiset pyrkivät irtautumaan omasta häpeästään ja samalla vaikuttamaan kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön torjumiseen ja maahanmuuttajataustaisten naisten asemaan Suomessa.

Toimijuuden tarkastelun kannalta maahanmuuttajataustaisten kunniaan liittyvän väkivallan kokijoiden tarinat tarjosivat mielenkiintoisen aineiston. Toimijuus rakentuu dynaamisesti ympäröivien rakenteiden ja yksilön vuorovaikutussuhteessa (Giddens

1984). Diaspora naisten autonomiaan hyvin eri tavoin suhtautuvien kulttuurien välillä näyttää vaikuttavan naisten toimijuuteen keskeisesti, saaden toisinaan aikaan isoja ja nopeitakin muutoksia toimijuuteen.

Naisten tarinoissa toistuu samanaikaisesti hajanaisuus eri aikojen ja paikkojen välillä ja kuvaus oman itsen minuuden ytimen säilymisestä ympäristöstä riippumatta. Tarinoissa muutoksen keskeiseksi alullepanijaksi kuvautuvat paitsi mahdollisuuksien lisääntyminen myös epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen käyminen sietämättömäksi. Näin resurssien ja sisäisen vastapuheen yhtäaikaisuus saa aikaan toimijuuden kasvua ja mahdollistaa vapauden tavoittelua ja saavuttamista naisille.

Keskeisenä resurssina näyttäytyy tarinoissa liittolaisuus. Kuulluksi tuleminen ja ihmissuhteiden solmiminen oman perheen ulkopuolelle mahdollistavat naisille muihin liittymisen, vaikka he joutuisivat luopumaan perheestään tai yhteisöstään.

Jaetun toimijuuden tarkastelu näyttöäytyi tutkielmassa erityisenä ilmiönä kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneiden naisten tarinoissa. Samalla kun naiset kokivat väkivaltaa ja kontrollia yhteisöjensä jäsenten taholta, he samalla jakoivat toimijuuttaan näiden samojen ihmisten kanssa. Kuvaukset tukevat Foucault'n näkemyksiä siitä, että valta on aina yhdessä vuorovaikutuksellisesti tuotettua. Ihmisten väliset suhteet eivät näin näyttäydy binäärisesti valtaa hallussa pitävien ja valtaan alistuvien välisenä, vaan ihmisten välisessä toiminnassa valtaa tulee jaettua jatkuvasti (Tiisala 2010).

Jaetun toimijuuden tarkasteleminen tällaisissa suhteissa, joissa esiintyy pakkovaltaa, olisi mielestäni myös kiinnostava jatkotutkimuksen aihe tämän tutkielman tarjotessa vain ohuen pintaraapaisun ilmiöstä.

Toimijuuden ohella tämä tutkielma on tarjonnut kiinnostavan näkökulman sukupuolistuneeseen ja rakenteelliseen väkivaltaan. Väkivalta ei aina näyttäydy väkivaltana, ja siksi sen tunnistaminen ja torjuminen voi olla vaikeaa (Ronkainen 2002, 211). Erilaiset kunniaan liittyvät kontrollitoimet eivät aina ole nähtävissä ulospäin.

Esimerkiksi tämänhetkinen julkinen keskustelu hunnun käytöstä on ongelmallinen, sen keskittyessä miettimään hunnun käyttöä taustalla piilevien syiden sijaan. Huntu ei itsessään kerro meille koko sitä tarinaa, mitä sen käytön takana voi piillä. Huntu voi olla naiselle tärkeä identiteetin ja oman kulttuurin tai uskonnon symboli. Huntu, kuten

esimerkiksi Ujuni Ahmedin ja Azadehin tarinoista ilmenee, voi olla naiselle myös kontrollin ja alistamisen symboli. Oleellinen tekijä on vapaus valita.

Koska vapaus ei ole jotakin, mitä on tai ei ole, tai jota voimme mitata, on nähdäkseni ainoa validi mittari vapautteen subjektiivinen kokemus. Rakenteiden ja sääntöjen lisäksi tarvitaan keinoja ja tiloja tavoittaa ihmisten kokemuksia, myös niiden, joiden autonomia on heikentynyt tai uhattuna.

Suomalaisen oikeus- ja auttamisjärjestelmän oletus autonomisesta itsenäisestä toimijasta ei vastaa kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden naisten todellisuutta (Hong 2020). Kun väkivallan kokeminen vaikuttaa heikentävästi ihmisen toimijuuteen (Louhela 2023; Ronkainen 2001), kysymykseksi nousee: Vastaako järjestelmä lähisuhdeväkivallan uhrien todellisuutta ylipäätään?

Kulttuuristen kunniamotiivien katsotaan toisinaan myös länsimaissa selittävän tai lieventävän väkivaltaa. Esimerkiksi Ruotsissa tuomioistuimien katsoi kunniamotiivin olevan lieventävä asianhaara oikeusjutussa, jossa isä oli murhannut tyttärensä (Elden 2003, 110). Neuvottelu siitä, missä, miksi ja milloin väkivalta on oikeutettua ja milloin ei, tuntuu värittävän keskustelua kunniaan liittyvän väkivallan ilmiön ympärillä.

Myös naisten tarinoissa toistuvat kuvaukset siitä, kuinka länsimaissa kasvaneet viranomaiset, opettajat ja ystävät hyväksyvät erilaiset väkivallan määritelmät maahanmuuttajataustaisille tytöille kuin valtakulttuurin edustajille. Väkivalta kulttuuristetaan. Tässä ilmiössä on mielestäni jotakin vielä syrjintää laajempaa. Se paljastaa sen raadollisen tosiasian, että oikeutus väkivaltaan on aina sopimuskysymys ja naisten oikeuksien loukkaukset neuvoteltavissa myös ”tasa-arvon mallimaissa”. Kunniaan liittyvä väkivalta on esimerkki siitä, kuinka hauraan sopimuksen varassa naisten oikeudet yhä ovat myös länsimaissa yhteiskunnissa.

Maahanmuuttajataustaisten naisten kunniaan liittyvän väkivallan kokemuksia on tutkittu kansainvälisesti useissa eri tutkimuksissa. Kiinnostavaa oli, että lukemani aiemmat tutkimukset sisälsivät huomioita tietynlaisten toimijuuksien puuttumisesta. Huomiot siitä, millaisia toimijuuksia aineistoissa painottui, erosivat toisistaan.

Kansainvälisesti tunnettuja maahanmuuttajataustaisten naisten elämänkertoja analysoineet Sandberg & Janssen (2018) kuvasivat aineistossa painottuvan sankarillinen,

vahva toimijuus, joka erottautuu sortavana nähtynä yhteisöstä ja omaksuu länsimaiset elämänarvot. Bradley (2011) puolestaan havaitsi haastatteleamalla paikallisesti kerätyn aineistonsa sisältävän juuri pienen toimijuuden ja uhrikertomusten viitteitä. Walker (2022) puolestaan on tutkinut Iso-Britannian maaseutualueelle kunniaan liittyvää väkivaltaa paenneiden naisten kokemuksia, joissa kuvautuu, miten naiset ovat paikallisen auttamisjärjestelmän myötä irtautuneet kunniaan liittyvän väkivallan kierteestä, mutta joutuneet samalla luopumaan yhteisöstään ja perheestään. Tämä luopuminen näkyy naisten toiminnan mahdollisuuksien rajallisuutena ja oman itsen irrallisuutena.

Tutkielmassani naisten toimijuuden muutoksen tarinallistamiset näyttäytyivät monipuolisina. Aineistosta oli paikannettavissa kolmenlaisia erilaisia tyyppitarinoita: *"sankaritarinoita"*, *"uhrikertomuksia"* ja *"kasvutarinoita"*. Näissä toimijuuden kasvulle ja kunniaan liittyvän väkivallan kokemuksille annettiin erilaisia merkityksiä. Tutkimusaineistoni rikkaus näyttäisi olevan kerronnan kontekstin vaihtelussa. Aineistoni on kerätty hyvin erilaisista, eri tavoin tuotetuista ja eri tarkoitukseen tehdystä teksteistä ja haastatteluista. Tästä huolimatta aineistosta on paikannettavissa yhdistäviä tekijöitä sekä toimijuuteen että tarinan kerrontaan liittyviä teemoja.

Tätä tutkimusta tehdessäni olen pohtinut paljon kunniaan liittyvän väkivallan jäsenyyksiä. Kunniaan liittyvä väkivalta näyttäytyy kiistanalaisena ja ristiriitaisena terminä, ja uskon, että sen jäsentely ja teoretisointi jatkuu vielä niin kansainvälisessä kuin suomalaisessakin keskustelussa. Olen valinnut käyttää työssäni termiä *kunniaan liittyvä väkivalta* sen ongelmallisuudesta huolimatta. Termi antaa ymmärtää, että kunniaan liittyvä väkivalta kumpuusi yksin sen kulttuurisesta kontekstista ja noudattaisi jotakin tiettyä kulttuurista pakottavaa koodistoa kunniaista (Walker 2022). Samalla se on termi, jolla usein viitataan länsimaista poikkeavaan kulttuuriseen ja yhteisölliseen lähisuhdeväkivaltaan.

Tätä tutkimusta tehdessäni olen toistuvasti törmännyt siihen, ettei termi aina yksiselitteisesti vastaa tutkimani ilmiön todellisuutta. Tutkimukseni sisältää tarinoita, joissa koko perheyhteisö on tarinan päähenkilöön kohdistuvan väkivallan mahdollistajia ja toteuttajia. Se kuitenkin sisältää aivan yhtä lailla tarinoita, joissa perheen jäsenet ja yhteisöt eivät ole yksimielisiä väkivallan suhteen ja perheiden ja yhteisöjen jäsenet myös suojelevat toisiaan väkivallalta.

Aineistoni sisältää myös tarinoita, joissa perheyhteisön sijaan yksi väkivallan tekijä terrorisoi useita yhteisöön kuuluvia henkilöitä. Tätä terrorisointia ei suinkaan aina mahdollista se, että toiminta nähtäisiin kunniallisena, vaan se, ettei kukaan ole valtaa ja todellisia mahdollisuuksia puuttua henkilön toimintaan, vaikka he näin haluaisivatkin.

Myös länsimaisissa perheyhteisöissä tapahtuu vastaavanlaisia väkivallan tekoja, ja länsimaissa rakenteet eivät aina mahdollista uhrin autetuksi tulemista. Lähisuhdeväkivaltaan ja perheen yksityisyyteen puuttuminen on tabu useimmissa kulttuureissa (Standish 2014, 111).

Kunniaan liittyvän väkivallan käsite tuntuukin valitettavan usein erottelevan väkivallan tekoja todellisten tapahtumien ja motiivien pääpainon sijaan uhrien ja tekijöiden taustaa painottaen. Termillä viitataan usein islamin uskon tai arabikulttuurin kontekstissa väkivallan tekoihin. Termin ulkopuolelle jää kokonaan kysymys siitä, millaisia kunniakäsityksiä ja niihin liittyvää väkivaltaa esiintyy länsimaisessa kulttuurissa. Kunniaan liittyvän väkivallan käsite vaatisi yhä jäsentelyä ja kriittistä tarkastelua sen suhteen, ketä ilmiö koskettaa ja minkälaiseen väkivaltaan sillä viitataan ja miten termiä käytetään. Pienten rajattujen aineistojen sijaan näkisin laajemman tarkastelun oleellisena kokonaiskuvan saavuttamiseksi.

Vaikka en suhtaudu kunniaan liittyvän väkivallan käsitteeseen kriitikittä, on se nähdäkseni silti tällä hetkellä paras mahdollinen tarjolla oleva termi. Aineistoni tarinoissa mainitaan nimenomaan kunnia yhtenä väkivallan ja kontrollin keskeisenä taustatekijänä. Aineistoni naisten tarinoissa kunnia ja väkivalta liittyvät yhteen, ja osa naisista kertoo juuri kunniaväkivallasta tai kunniaan liittyvästä väkivallasta ja käyttää tätä termiä myös aktivismia tehdessään.

Kunniaan liittyvän väkivallan termi ei ole ainoa ongelmaton termi tutkielmassani. Tutkielman teko onkin usein tuntunut terminologisten ja kategoristen jäsentelyjen sudenkuoppien väistelyltä. Kunniaan liittyvän väkivallan ohella ”maahanmuuttajataustaisuus”, ”uhri” ja ”selviytyjä” termit ovat aiheuttaneet päänvaivaa. Maahanmuuttajataustaisuus voi viitata useaan erilaiseen taustaan. Tässä tutkielmassa käsittelen nimenomaisesti tarinoita, jotka sijoittuvat muslimi- ja/tai arabikulttuuriin ja suomalaiseen tai ruotsalaiseen kulttuuriin samanaikaisesti. Maahanmuuttajataustaisuus on kuitenkin ollut kaikissa tarinoissa keskeinen naisten

esiin nostama tekijä kulttuuristen kontekstien ohella. Uhrin tai selviytyjän asemaan identifioituu puolestaan vain osa tarinoiden naisista. Haastavien jäsenysten ja terminologian suhteen olen valinnut kunnioittaa aineistoni naisten käyttämiä termejä ja asemointeja antaakseni heidän kokemusmaailmalleen mahdollisimman autenttisen tulkinnan ja viitekehyksen.

Tämä sudenkuoppien välttely näyttäytyisi toistuvan yleisesti myös kunniaan liittyvää väkivaltaa ja maahanmuuttajataustaisten naisten asemaa koskevissa keskusteluissa ja auttamisy yrityksissä. Aineistossani ja myös aiemmissa tutkimuksissa toistuu kritiikki länsimaista keskustelua ja viranomaisia kohtaan siinä, miten ne kohtaavat ja käsittelevät kunniaan liittyvää väkivaltaa ja maahanmuuttajataustaisten naisten kokemuksia. Aihetta käsittelevät keskustelut tuntuvat usein syyllistyvän joko moraalipaniikin lietsomiseen, äärimmäiseen kulttuuri relativismiin tai länsimaisen pelastajan ja puolesta tietämisen agendoihin. Keskustelua aiheesta ei voida kuitenkaan väistää virheiden pelossa.

Toivonkin, että sekä tutkimus että julkinen keskustelu voisivat antaa enenevässä määrin tilaa ja painoarvoa eri kulttuuritaustoista tulevien naisten tarinoille ja etenkin niistä nouseville erilaisille tavoille jäsentää ja antaa merkityksiä kunniaan liittyvälle väkivallalle ja maahanmuuttajataustaisten naisten asemalle. Samalla näitä tarinoita tuotettaessa toivon meidän muistavan, etteivät maahanmuuttajataustaiset tai kunniaan liittyvää väkivaltaa kohdanneet naiset ole homogeeninen joukko, vaan yleistysten ja yksinkertaistusten sijaan aiheesta kaivataan moniulotteista ja moniäänistä syvää ymmärrystä.

Lähteet

- Ahmed, Ujuni & Hirvonen Elina (2022) Tytöille jotka ajattelevat olevansa yksin. Helsinki: WSOY.
- Al Husaini, Sara (2023) Huono tyttö. Helsinki: Like kustannus.
- Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (2007) Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Anis, Merja (2008) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuksen julkaisusarja D 47/2008
- Anis, Merja (2013) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo (toim.), Stina Fågel (toim.) & Minna, Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet- ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto, 147–160. <https://www.disability55.com/wp-content/uploads/2022/04/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5PDF%D7%9E%D7%A1%D7%A4%D7%A888.pdf>. Viitattu 5.5.2024.
- Bandura Albert (2000) Exercise of Human Agency Through Collective Efficacy. California: Department of Psychology, Stanford University. 75–78. <https://scalar.usc.edu/works/ismdia-590-community-data---s2019/media/Bandura2000.pdf>. Viitattu 26.11.2024.
- Bandura Albert (2006) Toward a psychology of human agency. Perspectives on Psychological Science 1 (2), 164–180. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=4c530339369cff0093101ba611b28e48620f3493>. Viitattu 26.11.2024.
- Bradley, Tamsin (2011) Women, Violence and Tradition: Taking FGM and Other Practices to a Secular State. London: Zed Books. <https://doi.org/10.5040/9781350224100>. Viitattu 10.11.2024.
- Burr, Vivien (2004) Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. suom. Vainonen, Jyrki. Alkuteos 2002: The Person in Social Psychology. Tampere: Vastapaino.
- Castaneda, Anu (2018) Etnisyyden ja syntyperän mukaiset hyvinvointierot ja syrjintä niiden taustalla. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi, 159–171 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137498/THL_Suomalaisten%20hyvinvointi%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 5.5.2024.
- Chang, Esther & Heckhausen, Jutta & Greenberger, Ellen & Chen, Chuansheng (2010) Shared Agency with Parents for Educational Goals: Ethnic Differences and Implications for College Adjustment. Journal of Youth and Adolescence 39 (11), 1293–1304. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9488-7>
- Elden, Åsa (2003) Heder på liv och död : våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis

- Eskola, Päivi & Jolanki, Outi & Aaltonen, Mari (2023) Muistisairautta sairastavan ikääntyvän puolison toimijuus parisuhteessa. *Gerontologia* 37 (2) 120–139.
- Eteläpelto, Anneli & Heiskanen, Tuula & Collin, Kaija (2011) Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa. Helsinki: Kansanvalistusseura: Aikuiskasvatuksen tutkimusseura.
- Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen & Katja, Vähäsantanen & Hökkä, Päivi & Paloniemi, Susanna 2014. Identity and agency in professional learning. Teoksessa Billett Stephen, Christian Harteis, Hans Gruber (toim.) *International Handbook of Research in Professional and Practice-based Learning*. Dordrecht: Springer, 645–672
- Ewalds, Helena (2005) Kenelle lyönnit kuuluvat? Kuntaopas pari- ja lähisuuhdeväkivallan ehkäisytyöhön. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Foucault, Michel (1980) Tarkkailla ja rangaista. Suom. Eevi Nivanka. Alkuperäinen teos *Surveiller et punir* vuodelta 1975. Helsinki: Otava.
- Foucault, Michel (2005) Tiedon arkeologia. Suom. Tapani Kilpeläinen. Alkuperäinen teos *L'archéologie du savoir* vuodelta 1969. Tampere: Vastapaino.
- Giddens, Anthony (1984) Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analysissä. Englanninkielinen alkuperäisteos *Central problems in social theory action, structure and contradiction in social analysis*. suomentaneet Pasi Andersson ja Ilkka Heiskanen. Keuruu: Otava.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-identity, Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity press.
- Hahto, Kaisa (2022) Ei enää salaisuuksia. Silpominen vie naisen ihmisarvon, seksuaalisuuden ja rakkauden itseään kohtaan, sanoo Aja Daffeh. Omasta silpomisesta puhuminen tuottaa tuskaa, mutta Daffeh haluaa tehdä sen, jotta muut pienet tytöt saisivat olla turvassa. Helsingin sanomat
- Hakkarainen, Miina (2011) Suomessa asuvan tarina kunniaväkivallasta: Isäni tappaa minut, jos palaan kotimaahan. MTV uutiset.
- Hall, Stuart (2013) *Cultural Identity and Diaspora*. Teoksessa Williams, Patrick & Chrisman, Laura (toim.) *Colonial discourse and post-colonial theory*. New York: Routledge. 392–403
- Happonen, Päivi (2019) Tätä on kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa, Sara kertoi tarinansa Ylelle: "Kun pakenin pakkoavioliittoa, äiti hakkasi minut rappukäytävässä". Yle
- Happonen, Päivi (2025) Ylen tiedot: Helsingin poliisi lopetti kunniaväkivallan ennalta estävän työn. Yle. <https://yle.fi/a/74-20144231>. Viitattu 21.11.2025.
- Healy, Karen 2014: *Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan.
- Heikkinen, Hannu (2015) *Kerronnallinen tutkimus*. Teoksessa Raine Valli (toim.) & Juhani Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Hitlin, Steven & Elder, Glen (2007) Time, Self, and the Curiously Abstract Concept of Agency. *Sociological Theory* 25 (2), 170–191.
- Hokkanen, Liisa (2012) Interpreting a client satisfaction survey on shared agency in plan-based practice at the welfare office. *Nordic Social Work Research* 2 (2), 119–135. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2012.710177>
- Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Rovaniemi: Lapin yliopisto
- Holm, Pia 2009: Kunniaan liittyvästä väkivallasta oikeudellisesta näkökulmasta. Teoksessa Tanja Tauro & Marjo Van Dijken (toim.) *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri. 134–148
- Hong, Tuuli 2020: Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema. Turku: Turun yliopisto.
- Honkasalo, Marja-Liisa & Jylhänkangas, Leila & Leppo, Anna (toim.) (2022) Haavoittuva toimijuus: Sairastaminen ja hoiva hyvinvointivaltion laitamilla. Tampere: Vastapaino.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2008) Reikä sydämessä. Sairaus pohjoiskarjalaisessa maisemassa. Tampere: Vastapaino.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2009) Grips and Ties: Agency, Uncertainty, and the Problem of Suffering in North Karelia. *Medical Anthropology Quarterly* 23, no. 1 (2009): 51–69. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1387.2009.01037.x>. Viitattu 11.11.2025
- Honkasalo, Marja-Liisa (2013) Katveessa - pieni toimijuus kriittisenä avauksena toiminnan teoriaan. *Tiede & Edistys* 38 (1), 42–61. <https://doi.org/10.51809/te.105092>
- Honkasalo, Veronika (2011) Pois lokeroista. Katsaus monikulttuurisuuden huomioimiseen tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hussaini, Rana (2014) *Murha kunnian varjolla*. Turku: Nomerta kustannus Oy.
- Husso Marita (1994) Parisuhdevakivalta ja pahoinpidelty ruumis. Teoksessa Sara Heinämaa, Sari Näre (toim.) *Pahan tyttäret: Sukupuolitettu pelko, viha ja valta*. Tampere: Gaudeamus.
- Huttunen, Laura & Rastas, Anna & Löytty, Olli (toim.) (2005) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino.
- Huuskonen, Laura (2020) Kunniaan liittyvät konfliktit ovat koko yhteiskunnan asia. *Yhteiset Lapsemme* 1/2020
- Hyvärinen, Matti (2020) Toward a Theory of Counter-Narratives: Narrative Contestation, Cultural Canonicity, and Tellability. Teoksessa Klarissa Lueg & Marianne Wolf Lundholt (toim.) *The Routledge Handbook of Counter-Narratives*. London: Routledge

- Hänninen, Vilma (1991) Työpaikan menetys tarinana. *Psykologia* 26, 348–355
- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012) Kategoriat, kulttuuri & moraalit. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino.
- Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (2010) *Hallintavalta: Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Karkulehto, Sanna & Saresman, Tuija & Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna (2012) Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus* 25 (2012). 17–28. <http://elektra.helsinki.fi.ezproxy.ulapland.fi/se/n/0784-3844/25/4/intersek.pdf>. Viitattu 26.11.2025.
- Keskinen, Suvi (2010) Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi, & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Keskinen, Suvi (2012) Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalit kohtelun paradoksi väkivalta työssä. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori, & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden Sukupuoli: Kansalaisuus ja Erot Hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press. 291–320.
- Ketokivi, Kaisa (2009) Sharing the same fate, The social bond between the self and fellow sufferers in the context of peer support. *European Societies* 11(3) 391–410. DOI: 10.1080/14616690902764815
- Kinnunen, Taina (2010) Sukupuolen ja seksuaalisuuden ruumiillinen muoto-oppi. Teoksessa Tuula Juvonen, Leena-Maija Rossi, Tuija Saresma, ja Tuija Saresmaa. *Käsikirja Sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.
- Koukkula, Mimmi & Klemetti, Reija (2021) Tyttöjen ja naisten silpomisen (FGM) estäminen. Toimintaohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 16. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/STM_2021_16_J.pdf. Viitattu 28.9.2024.
- Koukkula, Mimmi & Parekh, Seija & Klemetti, Reija (2014) Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksen estämisen toimintaohjelman 2012–2016 (FGM) väliarviointi. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116300/URN_ISBN_978-952-302-265-2.pdf. Viitattu 11.10.2024.
- Kyllönen-Saarnio, Eija & Nurmi, Reeta (2005) Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. *Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön*. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:15. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74349/Opp_0515_Mamunaiset.pdf.
- Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna (2020) Ex-Partner Stalking in Finland: Children as Knowing Agents in Parental Stalking. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

- Laki rikoslain muuttamisesta 923/2024 luku 21 6§
- Laurent, Lina (toim.) (2005) Kuuntele minua!: nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa. Helsinki: Tyttöjen talo.
- Lidman, Satu (2015) Väkivaltakulttuurin perintö. Helsinki: Gaudeamus.
- Lindman, Satu & Hong, Tuuli (2018) "Collective violence" and honour in Finland: a survey for professionals. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research* vol. 10 (4) 261-271. DOI 10.1108/JACPR-09-2017-0319
- Lindman, Satu (2022) Kunniaan liittyvä väkivalta ilmiönä- verkkokoulutus. THL. Viitattu 18.12.2024.
- Louhela, Helena (2023). Tyttöjen toimijuus ja uhrius seksistisen väkivallan ja välittämisen kietoumassa. <https://www.urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202401221400>
- Mikkonen, Anna (2005) Resourcebook Honour Related Violence. *Kvinnonforum* <https://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/hrvresourcebook.pdf>. Viitattu 5.6.2024.
- Mohanty, Chandra (1988) Under western eyes: Feminist scholarship and colonial discourse. *Feminist Review* 30 (1), 61–68. <https://doi.org/10.1057/fr.1988.42>
- MOT: Kunnian vuoksi kadonneet 2024, Lilian haastattelu.
- Mäkinen Terhi (2019) Eva Tawasolin uusi elämä alkoi, kun hän jätti perheensä. *Tehylehti*
- Mäntysaari, Mikko & Anneli Pohjola & Tarja Pösö & Timo Pohjola (2009) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mölsä, Mulkki (2004) Ajat ovat muuttuneet, Selvitys tyttöjen ja naisten ympärileikkaukseen liittyvistä asenteista ja aikeista pääkaupunkiseudulla asuvien maahanmuuttajien keskuudessa. Ihmisoikeusliitto. <https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/10/ajatovatmuuttuneet.pdf>. Viitattu 15.5.2024.
- Niemelä, Pauli (2009) Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Anneli Pohjola & Tarja Pösö & Timo Pohjola. *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004) *Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta*. Helsinki: WSOY.
- Nikupeteri, Anna (2017): Professionals' critical positionings of women as help-seekers: Finnish women's narratives of help-seeking during post-separation stalking. *Qualitative Social Work* 16(6), 793–809.
- Nikupeteri, Anna (2024) Lapset ja vanhempien eron jälkeinen vaino ja pakottava kontrolli - Teorian rooli ja merkitys tutkimuksessa SSOS1347 Sosiaalityön ajankohtainen tutkimus ja teorian. Luento. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Noor, Nimico & Luukkinen Maippi (2022) *Paratiisin tyttö, juuret Mogadishussa koti Helsingissä*. Helsinki: Like kustannus
- Nykänen, Maria (2025) Sisäministeri Rantanen: Huntukielto on välttämätön – selvitys valmistuu lähipäivinä. Mtv. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/sisaministeri->

rantanen-huntukielto-on-valttamaton-selvitys-valmistuu-lahipaivina/9210278.
Viitattu 21.11.2025.

- Osipova, Elsa (2024) Afganistanin moraaliministeriö: Naisia ei kielletty puhumasta keskenään julkisilla paikoilla. Yle. <https://yle.fi/a/74-20123477>. Viitattu 21.11.2025.
- Pashaei, Tahereh & Ponnet, Koen & Moeeni, Maryam & Khazaeepool, Maryam & Majlessi, Fereshteh (2016) Daughters at Risk of Female Genital Mutilation: Examining the Determinants of Mothers' Intentions to Allow Their Daughters to Undergo Female Genital Mutilation. <https://journals.plos.org/plosone/article/file?id=10.1371/journal.pone.0151630&type=printable>. Viitattu 15.7.2024.
- Husso, Marita & Karkulehto, Sanna & Saresma, Tuija & Jari Eilola & Siltala, Heli & Laitila, Aarno (2021) Ideological Institutional and affective practices of interpersonal violence. Teoksessa Marita Husso. Violence, Gender and Affect: Interpersonal, Institutional and Ideological Practices. Springer International Publishing, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-56930-3>.
- Piippo, Sisko & Husso, Marita & Hirvonen, Pasi & Notko, Marianne & Glumbikova, Katerina (2020) Institutional and affective practices of domestic violence interventions in social work: malignant positioning of victims. Teoksessa Marita Husso. Violence, Gender and Affect: Interpersonal, Institutional and Ideological Practices. Springer International Publishing, 2021. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-56930-3>.
- Pylvänäinen, Laura (2019) Kukaan ei tiennyt millaisessa painajaisessa nuori Fatima eli pienessä pohjoissuomalaisessa kunnassa – aviomies sulki kotiin, löi ja raiskasi: "Hän sanoi paloittelevansa ruumiini kahteen osaan". Mtv uutiset.
- Pöysä, Jyrki (2009). Positiointiteoria ja positioanalyysi – uusia näkökulmia narratiivisen toimijuuden tarkasteluun. Teoksessa Maria Mäkelä, Hanna Meretoja, Päivi Kosonen, Jorma Kalela, Jyrki Pöysä, Pekka Tammi, Samuli Hägg, Markku Lehtimäki, & Liisa Steinby (toim.) Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 314–343.
- Rendic, Pia (2022) Pakotettu naimaan: Saliman tie pakkoavioliitosta vapauteen. Helsinki: Basam Books.
- Rikoslaki 39/1889 luku 25 3§
- Rojola, Lea (1996) Ero. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 159–176.
- Ronkainen, Suvi (2001) Sukupuolistunut Väkivalta Ja Uhriutumisen Paradoksit. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 38 (2) 139–151.
- Ronkainen, Suvi (2002) Väkivallan valta. Teoksessa Satu Apo & Anu Koivunen & Leena-Maija Rossi & Kirsi Saarikangas(toim.): Itkua ikä kaikki? Kirjoituksia naisesta, vallasta ja väkivallasta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 207–220

- Ronkainen, Suvi (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (4), 388–401. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101398/ronkainen.pdf>
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. Viitattu 22.11.2025.
- Saari Juho, Taipale Sakari & Kainulainen Sakari (toim.) (2013) *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu
- Sanberg, Ruth & Janssen, Janine (2018) The spectacle of the feminine Other: Reading migrant women’s autobiographies about honour-based violence. *Women’s Studies International Forum* 68, 55–64. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2018.02.002>
- Shahrazad (2022) *Minä tapan sinut*. Tukholma: Lind&Co. Bookbeat äänikirja.
- Siltamäki, Tuija (2020) Kunniaväkivaltaa paennut Seval Nur, 20, kannustaa nuoria puhumaan ihmisoikeuksista. *Lapsen maailma* 02/2020
- Standish, Katerina (2014) Understanding cultural violence and gender: honour killings; dowry murder; the zina ordinance and blood-feuds. *Journal of gender studies* vol. 23 (2), 111–124. Routledge. <http://dx.doi.org/10.1080/09589236.2012.739082>
- Sulasma, Olli-Pekka (2024) Trump lunasti ensi töikseen lupauksensa ”woken” nitistämistä – tätä asetus ”naisten suojelemiseksi” tarkoittaa. *Yle*. <https://yle.fi/a/74-20138295>. Viitattu 21.11.2025.
- Talvitie, Eveliina (2022) *Kunniaton mutta vapaa: erään afgaaninaisen tarina*. Helsinki: Like kustannus
- Tawasoli, Eva & Lindman, Satu (2022) *Kunniaan liittyvä väkivalta ilmiönä-verkkokoulutus*. THL. Viitattu 18.12.2024.
- THL (2021) *Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus*. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyontueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>. Viitattu 19.11.2024
- THL (2022, a) *Puutu väkivaltaan- koulutus*.
- THL (2022, b) *Kunniaan liittyvä väkivalta- koulutus*.
- Tiilikainen, Marja (2003) *Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Tiilikainen, Marja (2011) *Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus Suomessa- Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle*. https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2014/05/Tyttöjen_ja_naisten_ymparileikkaus_Suomessa_Suositus_sosiaali_ja_terveydenhuollon_henkilostolle_IOL_2011.pdf. Viitattu 15.5.2023

- Virkki, Tuija & Lehtikangas, Mari (2014) Monikulttuurisuus ja sukupuoli parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten toimijuutta tukevassa auttamistyössä. *Janus* vol. 22 (2), 119–137.
- Väyrynen, Sanna & Lindh, Jari (2013) Yhteistoimijuuden rajakohteet päihde- ja mielenterveyskuntoutuksessa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 405–426
- Walker, Alex & Barton, Emma & Parry, Bryony & Snowdon, Lara (2023) Preventing sexual harassment through a prosocial bystander campaign: It's #SafeToSay. *Journal of Community Safety and Well-Being* 8 (3), 130–138. <https://www.journalcswb.ca/index.php/cswb/article/view/329>. Viitattu 19.11.2024.
- Walker, Samantha (2020) The culturalisation of 'honour'-based violence and its impact on service provision in rural communities
- Åkerblad, Leena & Haapakoski, Kaisa (2020) Hauras jaettu toimijuus ammatillisessa kuntoutuksessa. *Janus* vol. 28 (3), 220–236.
- Åkerblad, Leena (2013) Epävarmuuden eletäväksi tekeminen, pieni toimijuus prekaarissa työmarkkinatilanteessa. *Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning* 11 (3), 177–191. <https://journal.fi/tyoelamantutkimus/article/view/87199/46110>. Viitattu 26.11.2024.